

Hiç'in büyüklüğünü ancak,
Hiç sandıkça kendini anlar her insan...

Hiç'ten Hiç'e

Mehmet Salih SAN

Ark Kitapları

Yazarın Adı: Mehmet Salih San

Kitabın Adı: Hiç'ten Hiç'e

Bilgisayar Uygulama: Serra Ajans

Kapak Tasarım: Yunus Karaaslan

ISBN: 978-605-71107-0-1

Baskı ve Cilt: Akpınar Huzur Yay. Dağ. Paz. Tic. Ltd. Şti.

Çatalçeşme Sok. Yücer Han No: 46/1 Fatih / İstanbul

Sertifika no: 44713

1. Baskı: 2021

© ARK Kitapları, 2021

ARK Kitapları,
ÖZGÜ Yayıncılık Reklam ve Tanıtım Hizmetleri
San. Tic. Ltd. Şti.'nin bir ürünüdür.

Yayıncı Sertifika No: 47256

Özgü Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Yerebatan Cad. Salkımsöğüt Sok. No: 4 Kat: 3, Cağaloğlu/İstanbul

Tel.: 0212 511 75 52

info@arkkitap.com - www.arkkitap.com

Mehmet Salih SAN

HİÇ'TEN HİÇ'E

*“Okuyan da okumayan da belki pişman,
Hiç olduğu için bu roman.
Hiç’in büyüklüğünü ancak,
Hiç sandıkça kendini anlar her insan.”*

ÖNSÖZ

İnsanlar hiç'ten gelir, hiç'ten yaşar ve yine hiç'e doğru süratle yol alır ve hiç olur, gider.

Dünyaya geliş ve gidişte her insan hiç olduğunu veya olacağını anlar da hiç olarak yaşadığının farkında olamaz. Bir şey sanır kendini, yaşadığı müddetçe.

İşte bu açıdan kaleme alınan Hiç'ten Hiç'e bir roman değil, hikâye de değildir.

“Öyle ise nedir?” diyeceksiniz.

Hayal ile hakikat arasında, herkesin evet veya hayır diyebileceği olaylar zinciridir.

Bu olaylar zinciri içinde halkalardan bir veya birkaçı olarak kendimi gördüm ve öylece bu eseri kaleme aldım.

Belki siz, halkaların tümünde kendinizi bulacaksınız, belki de olaylar zincirinde kendinize yakıştıracak hiçbir halkayı göremeyeceksiniz.

Bu olaylar zincirinde siz ister kendinizi görün ister görmeyin, yine de bu eseri tümüyle okuyacak olursanız sanırım ki, halkalardan en az biri olarak kendinizi veya çevrenizi, bu bir halkada dahi hayatınızın serencamını görmüş olabileceksiniz.

Zaten insanlık âlemi, hayat zinciri değil mi? İnsanlık âlemi içinde biz, bu zincirden bir halka değil miyiz?

Olayların arasına bazen şiirimsi düşünce kırıntıları serpiştirilmiştir.

Hiç'ten Hiç'e, kendini en fazla hiç bildiğinden iddiası yoktur. Çünkü bilir ki hiç, rütbelerin en büyüğüdür.

Eğer okurlarımız Hiç'ten Hiç'e'yi okuduktan sonra bir katre de olsa beğenirlerse, Hiç'ten Hiç'e'ye bir şeyler eklemiş olurlar ki o, belki de bir an için olsun hiçliğini unutmuş olma yalancı zevkini duymuş olacak, o kadar.

Saygılarımla...

02/Mart/1969

Mehmet Salih San

HIÇ

İnsan kendini dinlediği an,
Zamanın süratle geçtiğini anlıyor.
Hatıralar,
İyi ve kötü hatıralar,
Geçiyor bir film gibi
Göz önünden.
Anlıyor da ne yapıyor insan?
Hiç!
Çarklar dönüyor değirmen misali,
İnsanlar cendereye girmiş gibi,
Çarklara kapılmış gibi
Sözüm ona yaşıyor.
Zaman aynı tempoda yine geçiyor.
İnsan zamanını yine aynı şekilde harcıyor.
Velhasıl ders almıyor etrafından,
Kendinden evvelkilerden.
Zaman insanı kemiriyor,
Kemiriyor.
Yatağını aşındıran nehir gibi
İnsan kendi kendini yok ediyor.
Yaşıyorum derken insan hiç.
Kader icabını yapıyor.
İnsan oyuncak.
İnsan tabiatla hiç...
Kaderin baki ama
Kalan yine hiç'ten hiç...

Yıl 1919, ocak ayının karlı ve tipili bir gecesi, Güneydoğu Anadolu'nun tarihî şehirlerinden biri Fransızların işgalinde, evler karanlıklara gömülü, lamba yakamıyor bu şehir halkı gecelerinde.

Fransızlar bu şehri tamamen işgal edememişler. Ancak, şehre hâkim bir tepeyi ve bu tepedeki bir hastaneyi ele geçirebilmişler. Aslında, Fransızlar bu şehri harple falan değil, İngilizlerden mal satın alır gibi devralmışlardır. Çünkü Fransızlardan evvel bu şehir İngilizlerin işgalindeydi. Hastane tepesinden şehrin tümünü ele geçirmek için Fransızlar çaba gösteriyorlardı. Hedefsiz, sağa sola rastgele ateş etmektedirler, gündüz ve gece. Geceleri düşmana bir lamba ışığı bile hedef için yeter sayılmakta. İşte bunun için lamba yakamıyor geceleri bu şehir halkı. Şehir halkı da boş durmuyor karanlık gecelerinde. Vatanlarını kurtarmak için Fransızlarla çarpışıyor, ölüyor, öldürüyor...

Bu sıkıntılı günlerdeki kış gecelerinin birinde, bu şehrin fakir mahallelerinin birinde geniş bahçeli ve bahçeye bakan tek katlı, birkaç odalı bir ev vardı. Bu evde Rus ve Ermeni mezaliminden kaçarken ilk çocuklarını kaybeden doğulu bir göçmen kadın doğum sancıları geçiriyordu. Karanlıkta ve sığukta, adam gibi dayalı döşeli olmayan bir odada, ev halkının yaşlıca kadınlarının ilkel ebelik bilgi ve yardımlarıyla bir erkek evlat dünyaya getiriyordu. Yani bu çocuk hiçten geliyordu, var sayılmasına rağmen hiç olarak yaşayacaktı. Aslında bütün yoksulluklarına rağmen, bu gece ev halkı bayram ediyordu.

Sanki içinden sesleniyordu âdeta yeni doğan çocuk.

"Nedir yani

Geldimse bu dünyaya?

İsteyerek mi?

*Geldiğim gibi gideceğim elbette geri.
Hem de buradan bir şey götürmeyerek.
Hakikatte çok şeyler bırakarak gideceğim.
Namussuzluklar bu dünyaya kalacak.
İntikam alamayacağım o dünyada.
Ne sen getirmişsin beni buraya,
Ne de sen götüreceksin
Öbür dünyaya.
Getiren keyfince kullanacak beni.
İşi bitince itecek gerisin geri.”*

Doğulular için erkek çocuk her şeyin üstünde bir varlıktır. Bir gurur vesilesidir; ana için de baba için de. İleride evin en büyüğü ve dört kız çocuğunun biricik ağabeyleri olacaktı. Bu gece doğan çocuğa babası Suat adını verdi.

Maalesef Suat’a süt verecek kimsecikler yoktu bu gece evde ve gözlerini bu dünyaya ilk defa açtığı saatte. Yegâne süt verecek anneciğinin de düşman işgalinden doğan korkulardan ve yokluğun verdiği gıdasızlıktan ötürü sütü çekilmişti. Bunun için henüz doğan Suat’a süt verecek bir kişi aranıyordu. Ne gezer sütlü kadın o zamanlarda! Kanlar bile çekilmişti yüzlerinden o şehir kadınlarının.

Çocuk bu dünyaya geldiğine pişman hiçlikten... Geriye dönmesi elinde değil ki dönsün. Mecburdu hiçlik kervanına katılmaya. Yaşlılar sabırla bu kervana katılıyorlardı ama o ağlaya ağlaya ve elinde olmayarak bu yolun yolcusu olmaya katılıyordu.

"İnsan gelir bu dünyaya.
Sesli gelir,
Sessiz gider.
İnsan gelir bu dünyaya.
Çıplak gelir,
Bezli gider.
Gelişi istemeyerektir.
Onun için ağlar durur.
Gidişi elinde değil.
Mecalsizdir,
Sessiz durur.
Çıplak geliş bu dünyaya.
Mücadele içindir,
Günahsızdır,
Korkusuzdur.
Pervası yok hiçbir şeyden örtünmez.
Bezli gidiş.
Bu tarafta alıştığı rüşvete...
O tarafta rüşvet vermek,
Dalga yapmak içindir.
Ayıbından yüz örtülü,
Mahcup gider öteye.
Ne rüşveti kabul eder,
Ne aldanır o taraf.
Yine çıplak,
Yine yalnız kalan ancak
Bu taraf.
Ruh kalır mı?

Ya kalmaz mı?

Bilen taraf,

O taraf."

* * *

Şehrin Ermeni Mahallesi dedikleri kısmı, evvelce bu şehirde barınan Ermenilerin Birinci Cihan Harbi öncesinde Ermeni-Türk katliamı sonucu terk ettikleri evlerden ibaretti. Bu evler yine Ermeni-Rus işgal ve işkencesinden yerlerini ve yurtlarını terk ederek güneye göç eden göçmenlere barınmaları için hükümetçe verilmişti. Böylece Ermeni Mahallesinin adı Muhacir (göçmen) Mahallesi olmuştu.

Her evde, her mahallede olduğu gibi, bu mahallede de davranış ve karakterleriyle sayılan, sevilen veya nefret edilen kimseler vardı. Reşide, Zeliha, Ziyne, Fatma ve Gülsüm hanımlar, Mahmut, Ahmet, Nazım efendiler, Muammer Bey ve Bağdatlı Hafız gibi. Bunların hepsi doğulu göçmen ve hepsi de göç ettikleri illerden malını, mülkünü bırakarak bu şehre sıfır varlıkla gelmiş ve aç kalmamak için de kimi odacı, kimi kahveci, kimi memur olarak geçimlerini sağlamaya çalışmış kişilerdi.

Bağdatlı Hafız'ın iki gözü kördü ve kendine göre Kadiri Şeyhi'dir. İtibar görür bu mahallede. Fakir mahallelerinde din-dar bir insan ister gözü görsün ister görmesin, birkaç hadis ezberle biliyorsa, bir de küçük veya büyük bir camiide imam veya müezzin ise o önemli bir kişidir.

Herkes Allah'ın yarattığı olmasına rağmen, ibadet suretiyle ona yaklaşamaz ve daima yine kendisi gibi bir varlığın aracılığına ihtiyaç duyar. Bağdatlı Hafız'ın da evi sözde müritlerle dolar, boşalır, Hafızın karısı ve biri kız, diğeri erkek olan çocuklarının dinle, imanla hiçbir ilgileri yoktur. Fakat Hafızın din ve zikrin-

den ilham almaya yönelen inançlı müritlerinin yardımlarıyla geçinirler. Hafız zikreder, müritler vecde gelir, gayrisi müritlerin şeyhlerine getirdikleri hediyelerle yer, içer ve giyinir.

Nazım Ağa Vanlıdır. Babacan bir adam... Kahvecilik yapar, şehrin en işlek ve geniş caddesinin üzerindeki bir oto garajının altında. Sabah işine giden tanıdıkları Nazım Ağa'nın taze demlenmiş çayını içmeden yapamazlar. Nazım Ağa'nın da bütün zevki, göçmen olmadan evvel memleketinde kervanları olduğundan, evlerinde misafir olanların hadsiz ve hesapsız bulduğundan, bunlara kuş sütünden başka her şeyin sofrada bulunduğu büyük ziyafetler verdiğinden söz açmak, en sonunda da varlıklı bir ailenin çocuğu olduğuna dinleyenleri inandırıp gururlanmaktır.

Ahmet Efendi, adliyede odacıdır. Kısa boylu ve kısa sakallı, cahil bir insandır, o da Erciş göçmenidir. Yeri geldikçe varlıklı olduğundan söz etmeye bayılır. Gurbette övünmek, hamamda şarkı söylemek kolaydır.

Mahmut Efendi, her hâliyle efendidir. Mahallede kadınlı erkekli herkes sayar ve sever Mahmut Efendi'yi. Memleketinde bir köy ağasının oğlu olmasına rağmen, hiç övünmesini sevmez, mütevazıdır.

Mahalledeki diğer erkeklerin okuryazarlığı yoktur. Maliyede veznedar Muammer Bey hariç... Mahmut Efendi okula gitmeden Arap harfleriyle okuma yazmayı, yeni Türk alfabesinin Atatürk tarafından Türk milletine sunulmasından sonra da Türk alfabesini halk okuma okullarına devam etmek suretiyle öğrenmiştir. Okur-yazar olduğu için de mübaşir olmuştur. Davranışından, görmüş geçirmiş iyi bir aile çocuğu olduğu anlaşılır. Muammer Bey, mahallenin en iyi okuma yazması olan ferdidir.

Veznedar Muammer Bey de mahallede çok sevilir. Her gece rakı içip sarhoş olmak onun zevklerinin başında gelir. O zamanın biricik eğlence yerlerinden sayılan kantolu tiyatrolara muntazaman devam eder. Bir sağa bir sola yalpa vurarak gece geç vakitler evine gittiği ve bazı geceler sarhoşluk sebebiyle karısını tartakladığı mahallece bilinirdi. Bir süre sonra tutuklandı. Bu tutuklama olayı haberi mahallede bomba patlaması gibi bir etki yaptı. Olay dilden dile, başka başka şekillerle yorumlandı. Sonradan anlaşıldı ki Muammer Bey, tiyatrodan bir artiste gönül bağlamış ve harç pulları parasını bununla yemiş, zimmetine 8.000 lira geçirmiş, bunun için de tutuklanmış! Eşi Rabia Hanım kaderine küserek Muammer beyin hapisten çıkacağı günleri uzun yıllar beklemiş ve birkaç yıl sonra da çıkan genel aftan faydalanarak serbest bırakılan kocasına kavuşmuştur.

Zekiye Hanım, altmış yaşlarında, paralı olduğu söylenen, sözü sohbeti dinlenen bir kadındır, matrak bir kadındır. Erkeklerle senli benli konuşur.

Ziynet Hanım, vaktiyle mızıka kolağası olan İstanbullu emekli bir subayın eşidir. Ziynet hanımlar, mızıkacı eşinin tiyatrolarda mızıka çalıp para kazanmasıyla orta varlıkta bir aile olarak geçinirler. Eşi, bu göçmen mahallesinin yaşantısına karışmaz, sadece mızıkasını çalar, ailesini geçindirir. Ziynet Hanım mahallede sevilen ve kibar bilinen doğulu bir göçmen kadındır. Ziynet Hanım'ın sarışın ve güzel bir kızı vardır. Bu kız, sonradan Suat'ın söz kesimi nişanlısı olacaktır.

Reşide Hanım bir afettir, "çirkinlik bakımından da şer bakımından da..." Yaşlı, kavgacı ve tam manasıyla cadı bir kadın... Mahalledeki bütün dedikodular ondan çıkar. Her eve ne alınmış, her evde kim kime ne söylemiş ondan öğrenilir. Ondan gizli her yapılan iş onca malumdur. Bilmiyorsa da biliyor gibi

herkese anlatır. Mahalleli bu kadından korkar, hiç sevmezler ama sever gibi görünürler. Kancayı birisine taktı mı onun kurulmasına imkân yoktur ve onun yandığının resmidir.

Gülsüm Hanım bir barut fıçısıdır. Sanki Reşide Hanım'ın başka bir kopyasıdır. Yegâne eğlencesi onun lafını ötekine, ötekinin lafını berikine bire bin katarak iletmek, sıkıya geldi mi elle, kolla hareketler yapıp ağza alınmayacak sözlerle kavgaya girişmektir. Mahalleli Gülsüm Hanım'dan şeytandan kaçır gibi kaçır. Buna rağmen mahallenin bu sayılı kişileri yaz ve kış, velhasıl yılın her gündüz ve gecesinde bir arada otururlar, sohbet ederler, ayrılır ayrılmaz da biri diğerinin, öteki bir başkasının aleyhinde dedikoduya başlar. Birbirlerini bir gün görmeseler merak ederler. Âdeta mahalle, bir ev halkı gibi birbirine kenetlenmiştir.

İlkbahar geldi mi bu şehrin dolaylarındaki tarla ve bahçelerde tabiat uyanmaya, çimler yeşillenmeye, ağaçlar yapraklanmaya, çiçekler açmaya başlar. Bu göçmen mahallelerinde de hayat renklenir. Haftanın çarşamba ve cuma günleri kadınlar gruplar hâlinde kırlara giderler. Sabahtan akşama kadar çaylar içilir, yemekler yenir, oyunlar oynanır, herkes ne marifeti varsa gösterir. Fincan fincan oyunundan tutunda el sende oyununa kadar bütün oyunlar oynanır. Sesi güzel olanlar türküler söyler, bazı gruplardan darbuka sesleri yükselir. Güzel yemek yapanlar, kır topluluğuna en lezzetli yemeklerini sunarlar.

Çocuklar için çarşamba ve cuma günleri haftanın diğer günlerine göre ayrı bir önem taşır. Okullarının tatil olmasını sabırsızlıkla bekleyen ve annelerinin yanına gitmeyi düşünen öğrenciler son dersi âdeta ipe çekerler. Zil çalar çalmaz dışarıya fırlar, komşu çocuklarıyla türlü maskaralıklar yaparak daha önce anneleri tarafından yeri belirtilen kırlara koşarlar. Her çocuğun annesi kır yemekleriyle çocuklarının karnını doyurma-

ya çalışır. Karnını doyuran çocuk hemen arkadaşlarıyla oyun oynamaya koyulur. Karanlık başlar başlamaz kırdaki kadınlar gruplar hâlinde evlerine gitmek üzere kırlardan ayrılırlar. O gün yapılmamış dedikodu kalmaz. Herkes diğer gruptaki bir kadının özel hayatından dilediği gibi kendi grubuna açıklamada bulunur. Ertesi hafta hangi semtteki kıra gidileceği ve kimlerin hangi yemekleri yapacağı kararlaştırılır.

Bahardaki kır eğlencelerine karşılık kış geceleri de yine bu mahalle halkı için ayrı bir önem taşır. Her gece bir evde, erkekler ayrı, kadınlar ve çocuklar da ayrı odalarda olmak üzere “sıra gezmek” adı verilen usulle toplanırlar. Erkekler işyerlerindeki olaylardan söz eder veya tanıdıkları erkek arkadaşlarının iyi veya kötü taraflarını kendilerinden de bir şeyler ilave ederek anlatırlar. Bazen okuma yazması olan biri ele geçirdiği basılı bir destanı veya basit bir hikâye kitabını topluluğa okur, diğerleri de can kulağıyla dinler.

Kadınlarla çocukların bulunduğu odada kimin kime ne söylediği anlaşılmaz. Çünkü söz sırasını beklemek âdet olmamıştır. Bazen bir çocuk, diğerinin canını incitir, bir çığlık kopar birden. O zaman ne oldu diyerek bir an için göz ve kulaklar çığlık atılan yöne çevrilirse de olay önemsenmez ve biraz sonra oda yine kadınlar hamamına benzer. Yalnız, şeytandan, cin ve periden, birinin evine giren hırsızlardan konusunu alan hikâyeler anlatılınca anlatandan gayrisi âdeti yerlerinde donmuşlar gibi, göz ve kulakları ile anlatılan hikâyenin nasıl biteceğini merakla dinlerler. Bu sebeple mahalle çocukları yalnız başlarına evlerindeki bir odada dahi kalamaz ve geceleri sokağa korkularından çıkamazlar. Gözlerinin önüne hep cinler, periler, şeytanlar gelir. Geceleri uyurken yataklarında çığlık atan veya o gece kadınlardan birinin anlattığı hikâyedeki cin ve perilerin

rüyasına girdiği için korkusundan yatağına küçük çişini yapan, kan ter içinde sabahlayan çocuklar görülür.

Bu şehir, bir sınır şehridir. Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları ne sınırlar belli ne de şehirlerin kaderi. Güney sınırları bir demiryolu ile ayrılmış, bir tarafı Türkiye Cumhuriyeti, diğer tarafı Suriye. Suriye kozmopolit bir ülke... Ermeni'den Gürcü'ye, Yahudi'den Süryani'ye kadar ne aranırsa bulunur Suriye'de. Arap'ın, Kürt'ün çeşitli dinden olanlarına rastlanır burada. Türkiye'ye, hele konumuzun geçtiği şehre gelince; padişahın kim olduğunun, niçin yurdunu ve milletini terk ederek kaçtığıнын farkında olmayan halkla dolu... Mustafa Kemal'i dahi hâlâ padişah bilenler, hatta adını dahi bilmeyenler bilhassa çoğunlukta.

Kahvesini, şekerini, elbisesini komşudan almaya gidiyor-muşçasına demiryolunu (sınırı) geçip Fransız boyunduruğundaki Suriye'den çok ucuza alıyor. Sınıra mayın döşenmiş, o taraftan bizim tarafa, bizim taraftan o tarafa geçilmesin diye. Alışılmış bir kere, sınırı geçerken vurulacakmış, ölecekmiş hiç umurunda bile değil. Kozmopolit Suriye'nin her ırktan olan ve her dilden konuşan cahil vatandaşlarının (Bunların kimin vatandaşı oldukları pek belli olmaz.) da bizimkiler gibi demiryolunu (sınırı) mayını falan dinledikleri yok. Birkaç kişi bir araya geliyor, birer mavzer ve birazda mermi ele geçirdiler mi kader birliği yapıyorlar, ver elini Türkiye diyerek gece karanlığında topraklarımıza geçiyorlar. Adam öldürme, ırza geçme, mal çalma ve yağma etme gibi akla gelmedik kötülükler yaparak gün ağarmadan da tekrar demiryolunu (sınırı) geçiyor, Suriye'ye kavuşuyorlar. Çarpışmalar da bizden de onlardan da ölenler çok...

Bizim topraklarda nüfus tezkeresi (kafa kâğıdı) olmayan ve zaten kendini bizim vatandaşımız saymayan, kendini Türk bilmeyenler de mevcut. Bunlar da gece karanlığından faydala-

narak Suriyeliler gibi yol kesiyor, onlar gibi soygunlar yapıyor, adam öldürüyor. Kimin neyi ne yaptığı pek belli olmadığından Cumhuriyet hükümeti herkese ibret olsun diye adlarına “eşkıya” denilen bu cahil ve vicdansızların ele sağ geçenlerini suçuna göre ağır şekilde cezalandırıyordu. Suçu ağır olanlarını hükümet meydanında darağaçlarını kurarak asıyor, ele ölü olarak geçenlerin de cenazelerini yine ibret olsun diye hükümet konağının önünde halkın görmesi için bir gün bekletiyor ve sonra da defnediyordu.

Bugünlerde yine Suriye’den kırk kişilik bir eşkıya kafilesi sınırimızı geçmiş, bir vadi içinde karakol görevi yapan beş jandarmamızı gecenin zifiri karanlığından ve nöbetçi jandarma erinin gafletinden faydalanarak şehit etmişlerdi. Şehit olmadan evvel eşkıyalarla çarpışan jandarmalarımız birkaç eşkıyayı haklamışlar, haber şehirde bomba tesiri yapmıştı. Alıştığı üzere halk eşkıyaların cenazelerini hükümet konağının önünde ‘görebilmek için günün erken saatlerinden itibaren o yöne doğru akın etmeye başlamıştı. Birinin karnı deşilmiş, dışarıda, bir diğerrinin kafatası uçmuş, beyni dışarıda.

Seyredenlerden biri, “Allah gözünü korumuş, bak hele mermi hemen kaşının üzerinden beynine girmiş.” diyor.

Bir diğeri, “Ölmeye ölmüş, Allah gözünü saklasa ne olur, saklamasa ne olur?” diye cevap veriyor.

Bir başkası, “Kürt’e benziyor.” diyor.

Öteki, “Ulan Kürt’ün kafatasındaki saçlar böyle mi olur? Baksana, bunun başındaki saçın etrafı kesilmiş, başının ortasında uzun bir perçem saç var, Arap’ın ta kendisi.” diyor ve biraz daha dikkatlice baktıktan sonra sözlerine devam ediyor. “Hem de donsuz, Kürtler don giyerler, Araplar donsuz gezerler.”

Bu arada karakolun nasıl basıldığını, baskında eşkıyaların neler yaptıklarını herkes gözüyle görmüş gibi ister tanısın ister tanımasın yanındakine kendi şive ve anlayışıyla anlatıyor.

Her gece bu şehirde silah sesleri eksik olmaz. Halk silah seslerine alışmıştır. Birkaç el silah sesini duyanlar, "Kale mahallesinde kaçakçılarla, gümrük muhafaza memurları herhalde çarpışıyorlar." veya "Yine bir kan gütmeye olayı, biri yine gümlenmiştir." "Boş ver işine bak, yeni mi bu sesleri duyuyorsun?" gibi laflar ederek normal bir şeyle karşılaşılmışçasına günlük hayatlarına devam ederler burada yaşayanlar.

"Devletin malı deniz, yemeyen domuz!" atasözü bu şehirde pek tabii bir olaymış gibi uygulanır. Memurlar fırsat buldukları hazinenin, yani devletin parasını, arsasını, nesi varsa kendi çıkarlarına şuna buna peşkeş çekerler. Rüşvete başvurmak, yapacakları en normal devlet hizmetine karşılık halkın parasını almak onların hakkıdır. Zerre kadar vicdanlarında burkuntu (burukluk) hissetmezler.

Taşradan gelmiş küçük ve büyük makamlarda görev alan memurlara, ister asker ister sivil olsun, eğer bu şehirde birkaç kuruş sahibi olmamışlarsa bunlara enayi gözüyle bakılır. Batı'daki bir yere atandıklarında orada parasızlıktan söz açarlarsa kimse inanmaz söylediklerine.

"Haydi, sen de kime yutturuyorsun, bizi aptal mı sanıyorsun?" gibi sözlerle karşılanır.

Enayi sayılmamak için buraya gelen her memur rüşvet almaya başlar ve bunu normal hakkı olarak kabul eder. Memleketlerine gittiklerinde, bunların anlattıklarını dinleyenlerin ağzı beş karış açık kalır. Bu şehir halkının kuyruklu olduğunu ve hatta hamamda bizzat gözleriyle gördüğünü yeminle anlatır.

Aklın alamayacağı olayları gözüyle görmüş ve yaşamış gibi etraf- lıca açıklamasını dinlemek, bu bölgeyi tanıyanlarca bir komedi temsilini seyretmekten daha fazla zevk verici ve güldürücü olur. Korkularından gece dışarı çıkamayan yabancıların kendi mem- leketlerinde kahramanlıklarından bahsedişleri de bunları ve bu- rayı tanıyanlarca hem şaşkınlık hem de gülüşme vesilesidir.

Suat beş yaşında sarılık hastalığına yakalanmıştı. Sarılık ol- duğunun farkında değildi. İlk defa evde amcası, Suat'ın sarılık olduğunu gözlerinden anlamıştı.

“Gel bakayım yanına Suat.” dedi. Suat, içinden “Amcam herhalde bana bir şey söyleyecek.” diye amcasının yanına gitti. Gitmesiyle yüzüne amcasının şiddetli bir tokat indirmesi bir oldu. Şaşırdı Suat ilkin. Biraz sonra ağlamaya başladı. Annesi, “Ne oluyor?” diye koştu Suat'ın sesinin geldiği tarafa. Kayın- biraderi, “Suat'ın gözünün içine baksana, çocuk sarılık olmuş, onun için yüzüne tokat vurdum.” dedi.

Annesi Suat'ın gözlerinin içine baktı. Hakikaten gözlerinin beyazı sapsarı idi. Sarılık olanın yüzüne ansızın bir tokat atılırsa korkudan sarılık kaybolur inancıyla Suat, amcasından bir ömür unutmayacağı iyi bir tokat yemişti. Sarılığı geçmedi. Komşular ne tavsiye ediyorlarsa hepsi Suat'ın üzerinde deneniyordu.

Bir gün babası Suat'ı berbere götürdü. Ustura ile saçını kö- künden kazıttırdı. Elini kolunu bağladılar, berber zorla ağzını açtı ve dilinin altındaki damara ustura vurarak kanattı. Ustura ile tıraşlı başına birkaç iz yaptı, kan çıkarttı. Suat, sesi tıkanırca- sına ağlıyorduydu da hastalığı geçecek diye kimse bu ağlamalara aldırış etmiyordu. Bu da yetmiyormuş gibi şehrin dış mahalle- lerinden birinde nüfuzu keskin, hastalığa eli iyi gelen (yani bir

hastaya okuyup üfler veya formülü kendisince bilinen bir ilaç verirse hastayı tutulduğu hastalıktan çabuk kurtaran) birinin evine gidildi. Orada yine el ve ayakları sıkıca bağlandı. Ağaçtan bir havanda iki baş sarımsak, biraz kırmızı ve karabiber, bir yüksük tuz karıştırılarak iyice dövüldü, bu dövülerek karıştırılan şeyler bir bezin üzerine ince bir tabaka hâlinde yayıldı. Suat'ın ustura ile başında iz yapılarak kan çıkartılan yerlerin üstüne bağlandı. Sarımsak, biber, tuz Suat'ın beyni üzerinde katlanılmaz acılar veriyordu. Eliyle bu ilaçları başından atıp fırlatmasın diye iki gün bağlanan kolları açılmadı. Yemeği annesi tarafından yediriliyor, tuvalete kucakta götürülüyordu. Hayrettir, bu ilkel tedavi şeklin-den sonra Suat sarılık hastalığından kurtulmuştu.

Suat, altı yaşını bitirerek yedisine ayak basmış, ilkokul çağına girmişti. Babası, çocuğunu okutmayı ve yüksek öğrenim görmüş büyük bir adam olmasını arzuluyor, Suat'ın bu çağa geleceği yılları âdeta ipe çekiyordu. Oğlunun okumuş, büyük adam olmuş hâlini iki sebepten ötürü istiyordu.

Birinci sebep, Birinci Cihan Harbi'nde Çanakkale'de izini kaybettiği yüzbashi ağabeyinin kahramanca şehit olduğu haberi-ni ve bu şehit ağabeyinin çocuklarından birinin askerî okulları pekiyi derece ile bitirdikten sonra birkaç lisan bilen kıymetli bir kurmay subay oluşunu yirmi yıl sonra tesadüfen bu şehirde duy-masının içinde yaptığı burkuntu, ikinci sebep ise kendisi okur-yazar olmasına rağmen herhangi bir okul mezunu olmamasıydı.

Kardeşinin oğlunun başarısından ve bugünkü mevkiinden sonsuz bir gurur duymaktadır. Oğlunun da amcasının oğluna benzemesini gönülden arzuluyordu. Suat'ı ilkokula kayıt için götürdüğü gün hayatının en mesut günüydü. İlkokul müdürü-ne oğlunu teslim ederken art duyguların dışında, "Müdür Bey, eti senin kemiği benim!" demeyi unutmamış, bu düşüncesini

ölünceye kadar değiştirmemiştir. Çocuğuna her sözün başında, “Hocanın vurduğu yerde gül biter!” öğüdünde bulunmuş, biricik oğlunu hocalarının insaf ve şefkatine bırakmıştır.

Hocaları Suat’ın terbiye ve çalışkanlığının hayranı olmuşlardır. Babası da okul idarecilerinden ve hocalarından oğlu hakkında iyi haberler aldıkça büyük bir gurur duymuştur.

Suat ilkokulun birinci sınıfında Arap harfleriyle yazılmış eski Türkçeyi okuma-yazmaya başlamış, ikinci sınıfta, yeni harfler büyük Atatürk tarafından Türk milletine armağan edilince de yeni Türk harflerini öğrenmek zorunda kalmıştı. Bütün devrimler (kıyafet, dil, vs.) Suat’ın çocukluk çağlarında ortaya çıkmıştı. Suat tam anlamıyla devrim çocuğu olarak yetişiyordu. Babasının, kardeşinin çocuğundan övgüyle sık sık söz etmesinden kuvvet alan Suat, sınıflarını pekiyi derece ile bitirmiş ve ilkokul mezunu olmuştu.

Ortaokula giderken o zamanki yönetmelikler gereğince yaşı ortaokula kayıt için yeterli değildi. Mahkeme kararıyla yaşı bir yaş büyütüldü ve ancak ondan sonra kayıt yapılabilirdi. Babası yine oğlunun elinden tuttu, kayıt ve kabul evraklarıyla birlikte ortaokula götürdü. İlkokulda ilk defa kayıt ettirdiği gibi, ilkokul müdürüne söylediği sözlerini ortaokul müdürüne de tekrarladı. Oğluna dikkat etmesini ve iyi okuması için gerekeni yapmasını müdürden rica etti. Okul müdürü, “Merak etme, o artık benim oğlum sayılır. Her şeyiyle yakından ilgileneceğim.” diyerek Suat’ın babasına söz verdi.

Ortaokulun ilk açılış günü orta boylu, orta yaşlı, beyaz tenli, gözlüklü, arabulus tıraşlı, rugan iskarpinli, pantolonu ütülü, tam anlamıyla temiz giyinmiş, centilmen görünüşlü okul müdürü, okulun öğretmen ve öğrencilerini okul bahçesinde toplamış, okulu açış konuşmasına başlamıştı.

"Çocuklar, bilhassa ilkokulu bitirip okulumuza yeni kaydolan arkadaşlarıma söylüyorum. Sizler ilkokuldayken her hâlinizle çocuk sayılırdınız. Bugün ise, yani ortaokul öğrencisi olduktan sonra artık çocukluğu çok gerilerde bırakmış, gençlik merdiveninin ilk basamaklarına ayak basmış bulunuyorsunuz. Bundan sonra hareketleriniz çocuğumsu kabul edilemez. Derslerinize çok çalışmanız, okul içinde ve dışındaki hareketlerinizi buna göre ayarlamanız gerekir. Kötü hareketlerinizi ilkokullardaki gibi, 'çocukturlar, affedelim, bir daha yapmazlar' şeklinde toleransla karşılayamayız. Kendinizi olgun, kendinizi bu güzel vatana faydalı birer vatandaş olmaya aday hissedeceksiniz. Biz de sizi o gözle görecektir ve o inançla yetiştirmeye çalışacağız. Kusurlarınızı bu açıdan hoş görecektir ve başarılarınızı yine bu açıdan değerlendireceğiz."

"Genç arkadaşlarım,

Öğretmenlerinizden iyi haberlerinizi duymam memleket adına bana kıvanç verecektir. Başarılar dileyerek gözlerinizden öperim." dedi.

Bütün öğrenciler hep bir ağızdan müdürlerine, "Sağ ol!" diye bağırıldılar.

Sonra öğrencilerin okul numaraları okundu ve sınıflar ayrıldı. Suat da orta 1/A sınıfına, 405 numara ile ayrıldığını öğrendi. Sıra ve sınıf arkadaşlarıyla birlikte sınıfına girdi.

İlk ders tarih dersi idi. Kısa boylu, kısa sakallı, top çehreli ve gayet bilgili tarih öğretmeni derse girdi. Her öğretmen gibi öğrencilerine öğütlerle konuşmaya başladı. Suat'ın vatan ve millet, Türklük ve milliyet konusunda edindiği ilk fikirler bu değerli öğretmeninden edindiği bilgilerden meydana gelmiştir. O zaman Türk Tarih Kurumu'nun yayımladığı dört ciltlik ve her cildi iki

parmak genişliğinden az olmayan tarih kitaplarını, öğrencileri bu öğretmenin öğretme sanatını gayet iyi bilmesi dolayısı ile sıkılmadan okuyabilmişler ve bu dersi sevebilmişlerdir. Çocuklar ilk günden itibaren gerek öğretmenlerine gerekse birbirlerine takma adlar vermeye başladılar. Bu takma ad verme alışkanlığı her şehirde ve her okulda gelenek hâline gelmiştir. Her öğrenci diğerine takma birer ad veriyordu; Kılılı Ahmet, Uzun Hasan, Likkir Osman, Karaceviz, Kör Hamza, Kız Reşo, Sarı Cahit, Motor Hamdi, Şapdudak ve Yelken kulak gibi.

Tarih öğretmenlerini disiplinli, güçlü ve kuvvetli gördüklerinden dolayı öğrenciler, kendisine Kurtboğan takma adını vermişlerdi.

Fazla miyop, çok bilgili ve sinirli, o nispette de öğrencilerinin muzipliklerine hedef olan bir matematik öğretmenleri vardı. Derse girer girmez tebeşiri eline alır, karatahtada soluk almadan birçok matematik veya geometri problemi çözmeye çalışırdı. Dersini dinleyen öğrencisi hemen hemen yok gibiydi. Çünkü çok tatsız ve hareketsiz ders anlatır, verdiği dersten ziyade dersi bağırıp çağırma ile geçerci. Hâlbuki bu öğretmen, şehrin en otorite millî eğitim elemanı, yani millî eğitim müdürü idi!

Bir kış günü öğrenciler matematik öğretmenlerine yine bir muziplik yapmayı düşündüler. Birbirlerini ele vermeyeceklerine sınıfça yemin ettiler. O devirde kalorifer falan yoktu. Odun sobası da lüks bir araç sayılıyordu. Her zaman soba yakılmaz, yakıldıktan sonra köz diye adlandırılan kalıntıları mangala konulur ve böylece sınıflar ısıtılırdı. Mangala lastik atıldı. Ateşte yanan lastik sınıfı dumana ve tahammül edilmeyen bir kokuya bürüdü. Öğretmen içeri girer girmez mangalda yanan lastikten pek rahatsız olmuş, durumdan da sonsuz üzülmüştü. Öğrenci-

ler, öğretmenlerinin ne şekilde hareket edeceğini ve ne söyleyeceğini merak ediyorlardı. Öğretmen, "Allah belanızı versin! Bunu hangi edepsiz yaptı, söyleyin?" diyerek öfkелendi.

Tabii kimsede çıt yok! Bağırıldı, çağırıldı ve sonradan mangalı iki kulpundan tutup sınıfın dışına götürüp bıraktı. Sınıfa dönüşünde mangaldan sıçrayan bir kıvılcımın pek temiz giyinen öğretmenlerinin elbisesini yaktığını görmek bu muzipliği yapan öğrencileri çok üzmüştü. Öğretmenleri her ne kadar yine dersini ciddiyetle vermeye başladiysa da ne dersi dinleyen ne de dersinden bir şey anlayan vardı. O günden sonra bu öğretmenini, öğrencileri artık okulda görmez oldular.

Sınıf öğretmenlerini rahatsız etmeye söz veren, okumaya pek niyetleri olmayan öğrenciler sınıfın küçüklerini susturur ve her türlü muziplikleri sınıfta yaparlardı.

Fransızca öğretmeni jandarma komutanlığından emekli, iyi lisan bilen, her yaz büyük tatilden faydalanarak Fransa'ya gitmeyi âdet edinmiş yaşlı bir zattı. Öğrencileri adını "Aksansirkonfleks" koymuşlardı. Hemoroitten muzdaripti ve daima kan geldiği için öğretmen kürsüsündeki sandalyeyi pisletmek maksadıyla özel bir minder kullanırdı. Her dersten evvel öğrenciler, Fransızca öğretmenin takdirini kazansınlar, sözde iltimaslı not alsınlar düşüncesiyle öğretmenler odasındaki özel minderini alıp sınıfa getirmek için aralarında yarış ederlerdi. Kim önceden minderini eline geçirirse gelir sınıfın kapısında elinde minderle durur ve öğretmeni beklerdi. Öğretmen sınıfa girer, arkasından da elinde minder olan öğrenci hemen koşar, sandalyeye minderini kor, selam verir ve yerine geçip otururdu.

Bir gün yine muzip bir öğrenci minderini içine birkaç iğne yerleştirmişti. Öğretmen olaydan habersiz sandalyeye oturur oturmaz zıplaması bir oldu. Durumu bilmeyen diğer öğrenci-

ler şaşırdılar. Ne olup bittiğini bilmiyorlardı. Öğretmen canının acısından hiddetle, “Bunu hangi terbiyesiz yaptı? Hiç utanmanız, sıkılmanız yok mu?” diye sordu.

Öğretmenin şikâyeti üzerine müdür sınıfa geldi. O da öfkeli bir şekilde ileri geri konuştu, o günkü Fransızca dersi yapılamadı ve bu iğneleri mindere yerleştiren öğrenciler de bulunamadı.

Resim öğretmeni de yaşlı ve sanatkâr bir zattı. Otoriteden nasibi olmayan bu öğretmene öğrenciler neler yapmazlardı ki derslerinde. Gürültü ayyuka çıkar, kimin kime ne söylediği derslerinde anlaşılamazdı. Öğretmen o kadar gürültüye alışmıştı ki gürültü olmadığı an, sınıfta anormallik varmış gibi konuşamaz olurdu. Derslerinde omzuna atlayan öğrenciler bile vardı. Bu öğretmenin derslerinin birinde, öğrencilerden birinin getirdiği bir çift güvercini sınıfta bırakışı ve güvercinlerin de korkudan sınıfın içinde bir uçtan bir uca telaşlı uçuşları görülecek şeydi.

“Taklacı” denilen bu güvercinler sınıfta takla atınca öğrenciler hep birlikte güvercinleri alkışlıyorlar ve o zaman zavalı güvercinler telaşlarından sınıf içindeki uçuş istikametlerini değiştiriyorlardı. Öğretmen sınıfı şikâyet için okul müdürüne gittiğinde güvercinler de açılan pencerelerden dışarı uçup canlarını kurtarmışlardı.

Müdürle resim öğretmeni sınıfa girdiklerinde öğrencilerin hiçbir şeyden haberleri yokmuş gibi yerlerinde uslu oturmaları, idarece disiplinsiz tanınan öğretmenin müdüre ne söyleyeceğini unutturmuş, şaşkına döndürmüştü. Öğretmen bir çocuklara, bir müdüre bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. Müdürlerine güvercin falan görmediklerini söyleyen öğrenciler maalesef okul müdürünün yanında öğretmenlerini güç ve yalancı durumuna düşürmüşlerdi.

Bu çeşit muziplikleri yapan öğrenciler ortaokulun ara sınıflarını dahi okuyamayarak terk zorunda kalmışlardı. Gerek okuyamadığı için arzularıyla, gerek belgelenmek suretiyle okuldan ayrılanlar arasında en yüksek durumda bulunanları şu veya bu dairede daktiloluk veya kâtiplikte bulmuşlardı. İçlerinde bisiklet tamircisi ve bakkallık yapanlar da vardı. Hiçbir iş yapamayıp boşta gezenler çoğunluğu teşkil ediyordu. Bu sınıfın öğrencileri arasından birkaç yüksek mühendis, bir iki milletvekili, yüksek makamlarda bulunmuş hâkim ve millî eğitimci de çıkmıştır.

Böyle bir sınıfın en küçükleri arasında bulunan Suat, çalışkanlık ve terbiyesi bakımından sınıfının ileri gelen öğrencilerindendi. Daha ortaokul sınıflarında bulunduğu sırada kendi sınıf arkadaşlarına özel dersler verirdi. Şimdi devlet ortaokul bitirme sınavı karşılığı olan “ortaokul bakalorya imtihanı” adı verilen sınavlarda öğrencilere faydalı olacağı düşüncesiyle mevcut okul kitaplarından özetler çıkarıp soru-cevaplı yardımcı kitap taslakları hazırlama çalışmasına kapılmış ve bu konuda başarılı sonuçlar da elde etmiş, ara sınıflarda hiçbir sınıf kaybı olmadan iyi derece ile ortaokulu bitirmişti.

Suat, Nebiloz adı takılan fizik-kimya öğretmenini, Kuyruk adı takılan Türkçe öğretmenini, Babo takma adı verilen müzik öğretmenini, süvari binbaşı askerlik öğretmeni Cemal Bey'i hiç unutmamış, diğer öğrenciler tarafından da sevilen ve sayılan bu öğretmenlerinden karakter ve bilgi bakımından çok faydalanmıştır.

Anadolu'nun doğusunda aynı yaşta kız ve erkek çocukları bulunan ve birbirlerini seven aileler, bu dostluklarının bir kat daha kuvvetlenmesi ve çocukları tarafından da bu aile dostluklarının devam etmesi için henüz reşit olmayan çocukları “beşik kertme-söz kesişme” adı verilen yollarla nişanlarlar. Babası da

çok saydığı hemşerisi Ziyet Hanım'ın güzel kızı Saadet'i söz kesişme şekliyle Suat'a nişanlamıştı.

Saadet sarı saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli ve sıhhatli bir kız-çağızdı. Suat ile Saadet'in pek akılları ermemesine rağmen, bu nişanlılık olayından memnun görünüyorlar, çocuksu hâlleriyle de olsa hissi yakınlık duyuyorlardı. Suat, Saadet'i, Saadet de Suat'ı komşu çocuklarından kıskanıyordu. Suat, Saadet'e karşı mahcup duruma düşmemesi için derslerine daha çok çalışıyor ve diğer mahalle çocukları gibi yaramazlıklarda bulunmuyordu. Kendinde vaktinden evvel olgunlaşma gibi bir hâl meydana gelmişti.

Suat'ın babası da Saadet'e geliniymiş gibi bir yakınlık gösteriyordu. Suat'ın annesi kır gezmelerine Ziyet Hanım'sız gitmez, Saadet'i yanında götürmeden asla içi rahat etmezdi. Çarşamba ve cuma günleri okul bitiminden sonra kırdaki annesinin yanına giden Suat, Saadet'le çeşitli kır oyunları (el sende, saklambaç, ip atlama, zıp zıp gibi oyunlar) oynar ve ikisi içinde bu oyunlar çok zevkli olurdu. Birlikte uçurtma uçurmadan pek hoşlanırlardı.

Kırdaki komşu çocukları erkekler ayrı, kızlar ayrı gruplarda oyun oynadıkları halde Suat, Saadet ile kendi aralarında oyun oynarlar ve diğer gruplara karışmazlardı. İkisinin de ailesi bu durumu yadırgamazlar, komşu çocukları da küçük nişanlıların bu hareketlerini hoş görürlerdi. Bu çocuksu nişanlılık yılları oldukça uzun sürdü.

"Bir kız vardı,

Güzel narin,

Kavın sarısydı

Saçlarının rengi.

Bir delikanlı vardı,
 Genç ve dinç,
 Karpuz kırmızısıydı,
 Saçlarının rengi.
 Âşık oldular birbirlerine,
 Sarı-kırmızı
 Futbol topunun içi ve dışı gibi,
 Biri meşin oldu,
 Biri iç lastik.
 İkisi birlikte mana idiler,
 Sarı-kırmızı yan yana,
 Tıpkı Galatasaraylı gibiydiler.”

* * *

Suat'ın ideali subay olmaktı. Bu his iki yönden iç duygusuna yerleşmişti. Birinci olarak, amcasının oğlunun bir kurmay subay oluşu ve babasının da kardeşinin oğlu gibi Suat'ın gözde bir subay yetişmesini arzulaması...

İkinci olarak, sıra için gelen askerî okul öğrencilerinin lacivert elbiseler, sırmalı şapkalar içinde gezişlerinin Suat'ı etkilemesi...

Askerî okul öğrencilerini sokakta her gördüğünde içinden, “Acaba ben de bunların okudukları okullara girebilecek miyim? Memleketime bunlar gibi üniformalı gelecek, anne ve babamın ellerini öpebilecek miyim?” diyordu.

Temiz, pak, askerî okul elbiselerimin içinde beni Saadet'in görmesi kim bilir onu ne kadar sevindirir, gururlandırır diye düşünürdü. Askerî okula girebilmek özlemi Suat'ın bütün benliğine sinmişti.

1935 yılı yazında ortaokulu bitirmişti. Pek sevdiği babası elli yaşında olmasına rağmen, dış görüntüsü itibarıyla olduğundan on yaş daha ihtiyar görünüyordu. Görev yaptığı dairede çalışıyordu ama yorgundu, bitkindi.

Rusların ve Ermenilerin Doğu Anadolu'yu işgalleri ve bu bölge halkının memleketlerini bırakmak zorunda kalışları, yollarda çekilen zorluklar, her doğulu gibi Suat'ın babasının fizik yapısı üzerinde de tabii olarak çok etki yapmıştı. Suat, okul dönüşlerinde babasının dairesine koşuyor, elinden geldiği kadar yardım ediyordu. Bu kısa zaman içindeki yardımının bir şeye yaramadığı kanaatindeydi. Babasının halsizliğinden müthiş bir ıstırap duyuyor, neye mal olursa olsun onu rahat yaşatmaya kendi için kaçınılmaz bir borç biliyordu.

O yıllarda bu şehirde ortaokul mezunu parmakla sayılacak derecede azdı. Yaşı müsait olanların orta derecedeki memuriyetlere atanmaları her zaman için mümkündü. Suat ise 16 yaşındaydı. Baremli memur olması yaşı icabı olamazdı. Devlet dairelerinde veya dışarıda yevmiyeli herhangi bir işte çalışabilirdi.

Bir akşam yemeğinde Suat, "Babacığım, seni çok yorgun görüyor ve bu durumuna üzülüyorum. Allah'a şükür okulumu bitirdim. Ücretli bir işte de çalışabilirim. Arzum sana ve evimize faydalı olmak, seni istirahat ettirmektir. Emekliliğin dolmuş, emekliliğini isteyip ayrılсан nasıl olur?" dedi.

Babasının hemen kaşları çatıldı. Ağzına götürmek üzere kaldırdığı yemek kaşığını hemen önündeki tencereye koydu. Bu göçmen mahallesinin her evinde olduğu gibi Suatların evinde de herkes aynı kaptan topluca yemek yerlerdi. Babasının gözlerinden, oğlunun hem kendisini hem de evini düşünmek pahasına öğrenimini yarıda bırakmasını göze alışı duygusuna minnet hissi okunuyordu. Okumaya hevesli, çalışkan oğlunun

daha yüksek okullara devamını da istiyordu. Bu hisler altında yapmacık bir sinirlilikle kaşlarını çatı.ı.

“Suat, bir daha böyle bir laf ettiğini asla işitmeyeceğim! Ben sana durumumdan hiç şikâyet ettim mi? Senin, bana ve ailene en büyük yardımın daha yüksek okullardan mezun olman, ele güne karşı amcanın oğlu gibi okuman ve bu topluluk içinde hatırı sayılır bir kişi olarak yaşamandır. O günlerini görmeyi büyük Allah bana gösterirse bu yorgunluklarımın, sıkıntılarımın hepsi işte o zaman unutulmuş olur.”

Suat, dikkatle babasının ağızından çıkan lafları dinliyor, gözleri babasının gözlerinden ayrılmıyordu. Babasının sesinin gittikçe hafıflediğini ve iki damla gözyaşının yanaklarından süratle aşağıya döküldüğünü gördü. İçinden, “İnşallah, babacığım senin bu içten arzunu yerine getirecek ve sana karşı mahcup olmayacağım.” dedi.

Meğer babası Suat'ın ortaokulu bitirdiği gün, kurmay olan kardeşinin oğluna malî durumunun dikkate alınması şartıyla Suat'ı hangi okullara vermesinin iyi olacağını, bunun için ne yapması lazım geldiğini bildirmesi yolunda uzunca bir mektup yazmıştı. Bu konuşmalar yapıldığı zaman kardeşinin oğlundan mektubuna karşılık olarak gelen mektup da cebindeydi. Tam sırası geldiğini düşünerek, “Amca oğlundan bir mektup aldım. Sesli oku da hepimiz dinleyelim.” dedi ve mektubu Suat'a uzattı. Suat babasının elinden heyecanla mektubu aldı ve yüksek sesle okumaya başladı.

“Sevgili Amcacığım,

Suat'ın ortaokulu bitirdiğini ve okuması için düşüncelerimin neler olacağını öğrenmek için yazdığımız mektubu aldım. İki yünden:

1- Suat'ın başarılı olarak okulunu bitirdiğine,

2- Onun istikbali üzerinde karar vermeyi bana bırakmış olmanıza pek memnun kaldım.

10 Ağustos Pazartesi günü saat 10.30 trenine bindirirseniz, o treni Ankara'da karşılar, Suat'a yapılması gereken her türlü yardımı yaparım. Şimdilik Heybeliada Deniz Lisesi'ne kaydet-tirmeyi düşünüyorum. Hareketini bana telgrafla bildirin.

Sizin ellerinizden, Suat ve kardeşlerinin gözlerinden öper, yengeme saygılarımı yollarım.”

5 Ağustos 1935

Neşet

Mektubun okunması bittiğinde Suat'la babası göz göze geldiler. İkisinin de duyulandıkları her hâllerinden belliydi. Etrafa bir sessizlik çöktü. Bir süre sonra sofraya konulmuş kaşıklar alındı, bakır tencereye batırılıp çıkarılarak bir yandan yemeklerini yemeye, diğer taraftan içlerinden Suat'ın yolculuğu konusunda birçok şeyler geçirmeye başladılar.

Suat, o güne kadar taşra olarak bir köy dahi görmemişti. Tren nedir bilmiyordu, ancak resimlerini görmüştü. Amcasının oğlunun suratını bile görmemişti. Bu uzun yolculuğun nasıl geçeceğini merak edip duruyordu. Babası da biricik oğlunun bir istikbal yolculuğuna çıkışını, ileride mevki sahibi büyük bir adam olarak dönüşünü düşünerek gururlanıyor, fakat sevgili Suat'cığından ayrılmanın içinde yapacağı burukluğu hissediyordu. Suat'ın annesi, oğlundan ayrılacağına vereceği üzüntüden başka bir şey düşünemiyordu. Çocuğunun istikbaline engel olmamak içinde herhangi bir itirazda da bulunamıyordu. Kız kardeşleri, biricik erkek kardeşlerinin birkaç gün içinde so-

nucu ne olursa olsun bilinmeyen diyarlara yolculuğunun etkisi altında sessiz ve boyunları bükük yemeklerini yiyorlardı.

Ertesi günü Suat trenle Ankara'ya doğru hareket edecekti. Gece annesi ve kız kardeşleri Suat'ın yolculuk kumanyalarını ve çamaşırlarını hazırlama ile geçirdiler. İki kat çamaşır, yıkanmış mendil ve çoraplar küçük bir bavula yerleştirildi. Anne ve kız kardeşler bu ayrılıktan doğan üzüntülerini Suat'tan gizlemeye çalışıyorlardı. Sabah oldu. Suat kız kardeşlerinin yanağından, annesinin ellerinden öperek babasıyla birlikte küçük bavulunu aldı. On altı yıldır geniş bahçesinde oyunlar oynadığı ve her odasının her taşına kadar benliğinden bir parça taşıdığı, çıkmaz bir sokağın içindeki evini ilk defa uzun bir süre için terk ediyordu. Suat, iki ruh hâli içinde bocalıyordu; biri istikbal, diğeri bir ömür boyu yaşadığı ailesinin gözyaşlarıyla karışık üzüntülü hâli.

Annesi, içinden "Allah yolunu açık etsin. Dünya gözüyle bir daha seni görürsem yeter." derken, ona, "Suat, mektup yazmayı geciktirme. Beni merakta bırakma." dedi ve oğlunu kucaklayarak iki yanağından defalarca öptü, öptü. Kardeşleri, Suat'ın bavulunu sokak kapısına getirmişler, ağlamaklı gözlerini erkek kardeşlerinin dikkatinden gizleyerek aralarında şöyle konuşmuşlardı:

"Allah kardeşimize yardımcı olsun, yolunu açık etsin."

Onlar da teker teker erkek kardeşlerini kucaklayarak öptüler ve iyi yolculuklar dilediler. Kapıdan çıkarken arkasından, kız kardeşleri arasında en çok sevdiği ablası bir bakraç su döktü; yolu aydınlık, dönüşü aydınlık olsun diye. Annesi ve kardeşleri gözyaşlarını tutamadılar o anda. Sanki sonucu belli olmayan bir yolculuğa sevdiklerini gönderir gibi.

Bu olayda en duygulusu babaları olduğu halde etrafına metanet vermek için o, bu ayrılık törenini soğukkanlılıkla izliyor, iki tarafa da sükûnet tavsiye ederek bu işi tatlıya bağlamak istiyordu. Aslında bu olaydan en fazla duygulanan kendisi idi.

Baba-oğul evden ayrıldılar. O zaman için çok lüks, bu zaman için ilkel sayılan bir oto ile kırk kilometre uzaklıktaki ka-
çakçı yuvası olan istasyona vardılar.

Tren ayrılık anlarının yaklaştığını bildirir gibi düdüklerini acı acı çalarak bu şehrin istasyonuna yaklaştı ve durdu. On beş dakikalık bir duraklamadan faydalanılarak Suat'a, babasının ve bu istasyonda bulunan yakın dostlarından bir memurun yardımıyla üçüncü mevkide bir yer bulundu. O kompartımanda yolculuk yapanlara ricada bulunularak Suat onlara teslim edildi.

"Merak etmeyin, ona çocuğumuz gibi bakacağız ve Ankara'da karşılayanına teslim edeceğiz" vaadinde bulundular. Babası, oğlunun iki yanağından, oğlu da babasının ellerinden öptü. Tren hareket etmek üzereyken babası indi. Lokomotif sinyalini verip harekete geçerken Suat kompartıman penceresinden babasına ilk ayrılığın verdiği yalnızlık hissiyle gözleri yaşlı el sallıyor, babası da hayatta tek gurur vesilesi olan oğlunu bilinmez bir ortamın içine bin bir ümitle attığının üzüntüsü içinde el sallayarak karşılık veriyordu.

Tren hareket etti. Birbirlerine el sallayan baba ile oğul bir süre sonra gözden kayboldular. Tren, Suat'ın rüyasında dahi görmediği dağlar, vadiler, geniş ovalar arasından, coğrafya kitaplarında okuyarak adını bellediği ırmakların yanından ve bu ırmaklar üzerindeki asma köprülerden geçerek yoluna devam ediyordu. Gündüz olmasına rağmen, lokomotifin kulak tırmalayan düdük sesleri arasında birdenbire, tecrübeli yolcuların kompartıman pencerelerini kapatmalarından az bir zaman

sonra etrafın karanlıklara gömüldüğünü görüyor ve sonradan gün ışığına çıkıyordu. Trenin geçtiği toprak altında bir baştan bir başa oyulmuş bu yerlere tünel denildiğini orada öğrendi.

Bir geceyi trende geçirdikten sonra ertesi gün öğlenden sonra büyük binaların bulunduğu büyük bir şehir uzaktan görünmeye başladı. Yolculardan bazıları, "Ankara görünüyor, yaklaştık on dakika sonra gardayız." dediler.

Her geçen dakika, amcası oğluna kavuşmanın verdiği heyecanla biraz daha değerleniyordu Suat için. Tren büyük bir istasyonun önünde durdu. Yolda gördüğü istasyonlara hiç benzemiyordu burası. Böyle büyük istasyonlara gar denildiğini öğrendi.

Ankara'da incek yolcular eşyalarını bir araya topladılar. Yolculardan bazıları kendilerini karşılayanlara bir kısmı da gar hamallarına eşyalarını vererek kompartımanı boşalttılar. Suat, kompartıman penceresinden telaşlı bakışlarla tek karşılayıcısı olacak ve babasına gönderdiği mektupta o saatte garda olacağını söylediği amcası oğlunu boşuna aradı durdu. Treni temizleyen kadınlardan birinin, "Oğlum, ne bekliyorsun? Bak kimsecikler kalmadı, insene." demesi üzerine küçük bavulunu eline alarak elin gurbet diyarında ne yapacağını bilemeden trenden indi.

Babasının verdiği amcası oğlunun adresi yazılı kâğıdı çıkardı ve ona göre, amcasının oğlunu arayıp bulmaktan başka çare yoktu. Amcası oğlu o zaman Erkân-ı Harbiye, şimdi Genel Kurmay denilen binadaki gizli servislerin birinde çalışıyordu. Bir taksiye atlayıp Erkân-ı Harbiye binasına geldi. Şoför, "İşte burası, kapıdaki nöbetçilere sorarsan sana gösterirler." dedi.

Bu kocaman binayı görünce afallamıştı Suat. Bavul elinde kapıdan içeri girdi. Nöbetçiler, "Dur! Nereye gidiyorsun?" diye bağırıyorlardı. Suat irkildi, olduğu yere çakılmış gibi durdu.

“Kimi görmek istiyorsun?”

“Amcam oğlu Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey burada görevli. Onu görmek istiyorum.”

Askerler adresi incelediler ve o servise telefon ettiler, “Getirin.” demişler.

Bir nöbetçi eri Suat’ı karanlık, dar ve uzun koridorlardan geçirdi. Bir kapıyı parmağı ile ürkek ürkek vurduktan sonra içeriden, “Gir!” diyen bir ses duyuldu. Er içeri girer girmez esas vaziyetinde Suat’ı bir masada oturan subaya takdim etti, selam verdi ve yerinde sert bir dönüşle geriye döndü ve çıkıp gitti. Odada Suat’la o subaydan başka kimse yoktu. Sonradan o subayın o servisin başkanı bir kurmay albay olduğunu öğrendi. Subay, “Oğlum kimi arıyorsun?” diye sordu.

“Efendim, ben filan yerden geldim. Amcam oğlunu şahsen görsem tanıyamam ama babam bu adresi bana vermişti. Ona göre geldim. Aslında o da beni garda karşılayacaktı, göremedim.”

Bu servisin başkanı olan kurmay albay bir iki subay çağır-
dı, sordu, onlar Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey’i tanımadıklarını söylediler.

“Oğlum sen nerelisin?” diye sordu. Suat’tan aldığı cevap üzerine doğduğu şehre yakın bir şehir doğumlu olan yaşlı bir levazım albayına, emrettiği bir er ile Suat’ı gönderdi. Er önde Suat arkada yine bazı koridorlar geçildi, merdivenler çıkıldı. Er bir kapıyı vurdu, içeriden, “Gir!” dediler. Er selam verdi ve Suat’ı gönderen albayın dediklerini tekrarladı. Levazım albayı Suat’ı bir sandalyeye oturttu, er çıkıp gitti. Levazım albayı Suat’ı sual yağmuruna tutuyordu. Suat amcası oğlunun adını, soyadını, sınıfını, rütbesini söyledi ve babasına gelen mektubu çocuk-
su ve doğulu bir şiveyle anlattı.

Levazım albayı, "Oğlum, senin dediğin rütbe ve isimde bir tanıdığım var ama o Sivaslı. Bu binada da değil. Sana adresini vereyim, git, gör, belki odur." dedi.

Görüştüğü subaylar Suat'ın soyadından başka hiçbir şive ve görünüş bakımından aradığı subayla ilgisi olacağına ihtimal veremiyorlar fakat Suat'a acıdıklarından yardım etmeyi de bir görev biliyorlardı.

Suat bu büyük binadan ayrıldı ve yoldan geçen bir taksiyi el işaretiyle durdurarak bindi ve bilgi edindiği adresi şoföre söyledi.

Bazı yollardan geçerek küçük ve gösterişsiz, levhasız bir binanın önünde durdular. Suat indi. Binanın giriş kapısında iki inzibat eri bekliyordu.

Suat'a, "Dur!" dediler. Suat kimi aradığını erlere söyledi. Erlerden biri içeri girip çıktı.

"Bekle, şimdi gelecek."

Yarım saat sonra sivil giyinmiş, buğday benizli, kısa boylu biri çıktı. Suat'ı âdeta seremoni icabı öptü, "Seni buraya kim gönderdi?" dedi.

Suat başından geçenleri anlattı. Alacağı cevabı başka türlü beklerken, "Hayvanlar, neden bu adresi vermişler?" diye sordu. Evlerinin adresini verip bir arabaya koydu ve gönderdi.

Suat, bir şey söyleyemedi ona ama içinden, "Aaa, ağabey, ortada mı kalacaktım? Ne yapmam lazımdı? Sen verdiğin sözde durmadığına üzölmüyorsun da bana acıdıkları için adresini verenlere mi kızılıyorsun?" demek geçiyordu.

İki katlı, iki daireli, mütevazı bir evin önünde taksi durdu. Şoför, "İşte bu evin ikinci katıdır verilen adres." dedi, Suat'ı bıraktı ve gitti.

Merdivenleri büyük ve ürkeklikle çıkan Suat, kapının zilini çaldı. Biraz sonra kapıyı on beş, on altı yaşları arasında yuvarlak ve sevimli yüzlü, küçük ve çekik gözlü, beyaz tenli bir kızcağız açtı.

“Kimsiniz, kimi görmek istiyorsunuz?” diye sordu.

“Adım Suat, beni buraya amcam oğlu gönderdi.”

“Öyle ise içeri girin.” dedi kızcağız.

İçeride ak saçlı, zeki ve sevimli yüzlü, gayet temiz giyinmiş yaşlı bir hanım, “Gel bakayım oğlum, ne zaman geldin, otur anlat bakalım. Yolculuğun nasıl geçti?” diyerek Suat’a yakınlık gösterdi.

Suat sonradan anladı ki kapıyı açan kız, amcası kızı ve hatırını soran yaşlı kadın da şehit amcasının eşiymiş. Karnının aç olup olmadığını sordular.

Sıkıldığı için, “Karnım tok.” dediyse de onlar Suat’ın sözüne aldırış etmediler. Evde bulunan yemeklerden bir miktar masaya koydular. Suat sabahtan beri aç dolaştığından güzelce karnını doyurdu.

Saat on sekize doğru amcası oğlu eve geldi. Tasarladığı plan üzere saat yirmide İstanbul’a gidecek eksprese Suat’ı yetiş-tirmek için yanına aldı ve Ankara Garı’na götürdü.

“Sen burada dur, ben geliyorum.” diyen amcası oğlu, Suat’ı bavuluyla birlikte garın birinci peronunda bıraktı ve gitti. Aradan bir müddet geçti. Suat ne yaptığıнын farkında değildi. Biraz sonra amcası oğlu yanına geldi.

“Şu bileti al, yerini göstereyim. Orada otur ve İstanbul’a indiğinde bu mektubu Heybeliada Deniz Lisesi’nde Deniz Yüzbaşısı Nevzat Bey’e ver. Okula kaydında yardımı dokunur sanırım. Samimi arkadaşımıdır.”

Suat mektubu kaybetmeyeceği şekilde ceketinin koyun cebine yerleştirdi. Küçük Mustafa Paşa'da bulunan yakın akrabalarından birinin daha adresini verdi.

"Selamımı söyle. Okula girinceye kadar orada kalırsın. Durumundan mektupla bana bilgi ver."

Trenin son hareket kampanyası çalışıyordu. Suat kompartımanın penceresinden hasretine henüz doyamadığı amcası oğluna bakıyor, üniformalı bir amcası oğlu bulunduğunu düşünerek içinden gururlanıyordu. Makinist son sinyali verdi, lokomotif arkasına bağlanan vagonları İstanbul istikametine çekerken herkes kendi yolcusuna el sallıyor, sevgililer ellerini ağızlarına götürerek, kalanlar gidenlere, gidenler de kalanlara öpücükler yolluyorlardı. Suat'la amcası oğlu da tren gözden kayboluncaya kadar birbirlerine el salladılar.

Tren Ankara Garı'nı geride bırakarak ilerlerken normal yolculuk başlamış, herkes kompartımandaki yerine oturmuştu. Biletleri kontrol eden özel elbiseli (yakaları sırmalı, yıldızlı) memurlardan biri kompartımanın kapısını açtı. Elinde penseye benzer bir aleti parmaklarıyla çıt çıt sesler çıkartarak,

"Biletler!" diye seslenmeye başladı. Herkes biletini uzatıyor o da biletleri elindeki aletle delerek sahiplerine iade ediyordu. Suat da amcası oğlunun gardan alıp kendisine verdiği bileti memura uzattı. Memur biraz durakladıktan sonra Suat'ın yüzüne baktı. Bu bakıştan hiçbir şey anlamıyordu Suat. Kondüktör Suat'a, "Evet, hüviyetini göster." dedi. Suat hüviyet sözünden bir şey anlamamıştı.

Memur konuşmaya devam etti: "Sen askerî okul öğrencisi misin? Hüviyetin yok mu, onu göster." Suat, "Hayır, askerî okul öğrencisi falan değilim. Oraya henüz gidiyorum." dedi.

Memur devam etti:

“Nüfus tezkeren falan da mı yok?”

Bunun üzerine nüfus tezkeresini çıkarıp tren kontrol memuruna uzattı. Memur, nüfus tezkeresinin yapraklarını bir bir çevirip okuyordu. Ad, soyadı vs. ile Suat'ın verdiği biletteki ad, soyadı vs. karşılaştırdı. Hepsi birbirine uyuyordu. Fakat bilet usulsüz verilmişti. Suat sonradan öğrendi ki elindeki biletin adına sülüs (üçte bir ücrete tabi) bilet denirmiş. Bu bilet erlerle, erbaşlara ve askerî okullarda okuyan öğrencilere verilirmiş. Memur, Suat'ın biletini ve nüfus tezkeresini aldı.

“Haydi, benimle gel.”

Tren sallanması sonucu memurla birlikte sağa sola yalpa vurarak memur önde, o arkada dört beş vagon geçtikten sonra lokomotifin yanındaki vagona gittiler. Suat subay şapkasına benzer şapkalar giymiş, lacivert elbiseli, yakalarında sarı demirden birkaç çizgi ve tren tekerleğine benzer demirler bulunan asık suratlı birkaç adamla karşılaştı. Bunların içinden biri, “Bu bilet senin mi?” diye sordu.

“Evet efendim.”

“Sen askerî okul öğrencisi misin?”

“Hayır, efendim, henüz yeni kaydolmaya gidiyorum.”

“Bu biletle yolculuk edemezsin. Bu bileti kim sana aldı?”

“Amcam oğlu Neşet Bey, Ankara Garı'nda aldı ve bana verdi.”

“Seni burada indirmemiz lazım.” deyince Suat ne yapacağını şaşırdı. Korktu ve korkusundan ağlamaya başladı. Suat'ın kabahati olmadığını anlamışlardı. Acıdılar Suat'ın hâline. Birbirleriyle bir şeyler konuştular ve sonra, “Haydi yerine git, seni sonra çağırırız.” dediler.

Sonucun neye varacağını bilemeden yine sağa sola yalpa vurarak vagonların dar koridorlarından geçen Suat kompartımanına gitti. Yolcular, "Ne oldu?" diye sordular. Suat başından geçenleri anlattı. Onlar, "Korkma, biz seni indirtmeyiz." dedilerse de Suat korkusundan uyuyamıyordu. Sonradan öğrendi ki götürüldüğü vagonun adına frigon ve kendini sorguya çekenlere de şef tren derlermiş.

İstanbul'a kadar üç dört defa, dört farklı bilet kontrol memurları geldi. Kendisinden ilk defa sorulduğu şekilde sualler sordular. Aynı şekilde frigona götürüldü. Bu defa da başka şef trenler yine aynı sözleri sertçe tekrarladılar. Cevaplar aynı, yalnız Suat bir evvelkinden daha fazla ürkek, bir evvelkinden daha fazla ağlıyordu. Trende herkes uyurken o uyanıktı.

Meğer tren katarları Eskişehir ve Bilecik'te ayrı ekiplere devredilirmiş. Yani Ankara'dan İstanbul'a giden bir yolcu treni veya ekspresini üç ayrı ekip devralır, götürürmüş. Trende olup bitenleri de birbirlerine rapor ederlermiş. Suat da bu sebepten ötürü bir ekip tarafından diğer ekibe raporla devrediliyor. Her yeni ekip bir de biz dinleyelim bu çocuğu, durumu nedir, diyorlar, uykusundan kaldırıp ifadesini alıyorlarmış.

Sabah oldu ve tren Haydarpaşa Garı'na girdi. Kondüktör Suat'ı bavuluyla birlikte kocaman gar binasının odalarından birine götürdü. Bir katilin idam hükmünü hâkimin ağzından duyacağı andaki korku ve heyecanla, uykusuz gözler ve bitkin hâliyle Suat, odadaki gar müdürünün dudakları arasından çıkacak emri bekliyordu. Kendini götüren memur, Suat'ın biletini ve nüfus tezkeresini müdüre verdi. Durumu etraflıca bir de ağızdan anlattı. Ayrıca çeşitli tren memurlarınca tutulmuş yazılı raporları verdi. Suat içinden, "Acaba beni hapse mi atacaklar? Ne yapacaklar bana?" diye düşünüyordu.

"Bilmez kimse kimsenin derdini.

Dert, dertliye ait...

Dertsiz kendi âleminde...

Dertli derdiyle haşır neşir.

Velhasıl böyle kurulmuş,

Düzeni âlemin...

Bekâra karı boşamak kolay."

* * *

Gar müdürü, Suat'a, "Oğlum nüfus tezkereni ve bavulunu al, haydi git, Sabaha kadar seni boşuna uyutmamışlar ve ağlatmışlar. Senin kabahatin yok. Kabahat bunu sana verende ve bu bileti usulsüz kesende." dedi. Suat, sanki anasından yeni doğmuş gibiydi. Odanın kapısından çıktı. Sağa sola koşuşan insanlara, düdük çalan vapurlara ve denize hayretle bakıyordu. Bunların hepsini de yeni görüyordu. Düşündü, denizden yeni çıkmış balık gibi içten çırpınıyor ve ne yapacağını bilmiyordu. Herkesin koştuğu yere doğru o da yürüdü. Burası vapur bileti veren gişeymiş meğer. Herkesin yaptığı gibi kuyruğa girip sırasını bekledi. Bilet ücretinin kaç kuruş olduğunu bilmediğinden bütün para vermeyi akıl etti. Sırası geldiğinde gişe memuruna parayı uzattı ve biletiyle birlikte üstünü aldı. Etrafındaki insanların hareketlerini kontrol ediyor, onlar ne yaparlarsa o da onları yapıyordu.

Yine sıraya girdi. Arkasından köpükler, bacasından dumanlar çıkaran bir vapur iskeleye yanaştı. Demir parmaklıkları kapılar açıldı. Telaşlı insanlar birbirlerini ite kaka vapurun altına üstüne doğru koşuştular ve boş gördükleri yerlere oturdular. Suat da bunların arasında kendini bir anda vapurda buldu. Suat vapuru, denizi ve Haydarpaşa Garı'nı kitap ve dergilerde

görmüştü. Hayal ettiğinden de çok daha fazla hareketliydi bu büyük şehir. Demir parmaklıklı kapılar örtüldü. İskeleye duran bir memur, bekçi düdüğü gibi bir düdüğü cebinden çıkardı ve hızlıca çaldı. Vapurun kaptanı da sinyal verdi. İskele babasına sarılmış vapur halatları çözüldü ve vapur yol aldı. Çeyrek saat sonra adına Akay vapurları denilen şehir içi yolcu vapuru Galata Köprüsü'ne yanaştı.

Yine vapurun halatları köprüdeki Haydarpaşa iskelesine bağlandı. Vapurla iskele arasına seyyar köprü görevi yapan tahtalar konuldu. Vapurdaki insanlar yine itişe-kakışa bu dar köprüden iskeleye çıktılar.

Suat, burada da yalnızdı ve ne yapacağını bilmez durumdaydı. Aklına amcası oğlunun Kocamustafapaşa'da bulunan akrabasının adresini bulup oraya gitmek geldi. Bir taksi şoförüne adresi gösterdi ve kendisini bu adrese götürmesini rica etti. Köprüden, dar, çamurlu sokaklardan, tahta ve perişan yapıları evler arasından geçtiler. Taksi şoförü, "Geldik, işte burası." dedi. Suat'ı evin önünde indirdi, parasını alıp gitti.

Tahtadan yapılmış ve her hâliyle perişan evin kapısını iki defa vurdu. Ak saçlı, yaşlı bir kadıncağz kapıyı açtı ve "Kimi görmek istiyorsun oğlum?" diye sordu.

Suat, "Ankara'dan geliyorum. Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey'in amcası oğluyum. Askerî Liseye gireceğim. Amcam oğlu bana sizin adresi verdi. Okula girinceye kadar orada kalırsın dedüğinden size geldim." dedi.

Kadıncağzın yüz çizgilerinden memnun olmadığı ve "bu da başımıza nereden musallat oldu" der gibi düşündüğü her hâlden anlaşıyordu. İstemeyerek kapıyı açtı.

"Giriniz." dedi.

Evin içi küf kokuyordu. Tahtalardan her ayak basışta çeşitli cızıltılar çıkıyordu. Bu ev ve eşyalar, evdeki yüzler her şey yabancıydı Suat'a. Ama ne olursa olsun Suat okumaya kararlıydı, bunun için de her şeyi göze alacaktı.

Akşam oldu. Yere serili bir yatağı göstererek, "İşte yatağın." dediler.

Bu ev ve bu oda koku bakımından dayanılır bir hâlde olmamasına rağmen, Haliç'in ve İstanbul'un diğer semtlerinden manzarası bakımından güzeldi.

Suat'ın uyumaması için bir tahtakurusu yeterliyken bu odada yüzlerce tahtakurusu âdeta karargâh kurmuşlardı. Duvarlar tahtakurusu ezilmesinden kan lekeleriyle modern resim tablolarını andırıyordu. Burada sabahladı ve sabaha kadar kâşındı durdu Suat. Vücudu kırmızı beneklerle dolmuştu.

Sabah oldu. Çaylar içildi. Yaşlıca ev sahibesi, "Oğlum yerimizi gördün. Biz bile sığamıyoruz bu eve. Hem fazla yatağımız da yok. Bu akşam sana serdiğim yatağı bir geceliğine komşudan emaneten aldık. Bilmem ne yapacağız?" dedi. Resmen Suat'ı evden kovuyorlardı. Sesini çıkarmadan söylenenleri dinledi, ev halkına, "Allahaismarladık, size zahmetler verdim, teşekkür ederim." diyerek oradan ayrıldı.

Bir an önce Heybeliada'ya gidip Deniz Lisesine kaydını yaptırmaktan başka çare yoktu. Kahveciden, bakkaldan, önüne kim gelirse ondan Heybeliada'ya nereden ve nasıl gidileceğini sordu. Böylece köprüye kadar gitti. Gişeden Heybeliada vapur biletini alarak Heybeli'ye kalkacak vapurun gelmesini bekledi.

Vapur Heybeliada'ya yanaşmış, Suat da diğer yolcularla birlikte bu güzel adanın iskelesine çıkmıştı. Deniz Lisesi iskeleye yakın bir yerdeydi. Ürkek adımlarla okulun kapısındaki

nöbetçi kulübesine yanaştı. Nöbetçi deniz erlerine okula kayıt için geldiğini ve ne yapması gerektiğini sordu. Erler, kendisini kayıt bürosuna gönderdiler.

Oradaki bir ere amcası oğlunun mektup gönderdiği deniz yüzbaşısı Naim Bey'i sordu. Er, Naim Bey'in odasını tarif etti. Suat, mektubu vermek üzere odaya yöneldi. Odaya yaklaştığı sırada beyaz elbiseler giymiş, kollarında iki sıra sırma bulunan yakışıklı bir deniz subayının odadan çıktığını gördü. Hemen bu subaya yaklaşarak sordu.

"Naim Bey siz misiniz?"

"Evet, benim ne istiyorsunuz?" diye cevap alınca, cebindeki mektubu çıkararak Naim Bey'e uzattı. Naim Bey zarfı alıp açtı, mektubu okumaya başladı ve sonra, "Oğlum, burada bekle, şimdi geliyorum." dedi.

Biraz sonra odasına dönen Naim Bey, Suat'ı odasına götürdü. Bir sandalye gösterip oturttu. Masasının gözünden çıkardığı bir kâğıda bir şeyler yazdı.

"Amcan oğlu Neşet Bey benim çok yakın arkadaşımıdır. Bunun için sana yardımcı olmak isterim. Yalnız bu öğretim yılında okula ancak kırk kadar yeni öğrenci alınacak. Bunun için de birçok şartlar lazım. İlk olarak Kasımpaşa Deniz Hastanesinde genel bir sağlık muayenesine gireceksin. Sağlam raporu aldıktan sonra da diğer adaylarla birlikte giriş sınavı geçireceksin. Hele bunları bitir, sonrasında Allah kerim, bir şeyler yapmaya çalışırız inşallah."

Yazdığı mektubu Deniz Hastanesindeki bir arkadaşına vermesini de sözlerine ekledi. Suat'ın evrakları Kasımpaşa Askerî Deniz Hastanesi Başhekimliğine havale edildi. Suat evraklarıyla birlikte tekrar Heybeliada'dan İstanbul'a döndü.

Düşünüyordu Suat. Kaldığı eve tekrar dönecek durumda değildi. Ev sahibesi kendi durumlarından, yerlerinin yeterli olmadığından söz açmış, kapalı şekilde onu evden kovmuştu. Cebinde yok denecek derecede parası vardı. Ne yapacağına bir türlü karar veremediği anda bir el sırtına dokundu. “Ne geziyorsun burada Suat?”

Durduğu yerde birdenbire irkildi Suat. Geriye döndü. Bir de ne görsün, sınıf arkadaşı Ahmet. Kucaklaştılar, öpüştüler. Başından geçenleri teker teker sınıf arkadaşına anlattı. Ahmet, Kuleli Askerî Lisesine kaydolmuş. Lacivert ve sırmalı elbiseler içinde pek yakışıklı görünüyordu. Arkadaşı anlatmaya başladı.

“Ben de İstanbul’a geldiğimde yer bakımından çok zahmet çektim. Ne yapacağımı şaşırmış bir hâldeyken bir arkadaşım beni Ordulu Kasım Efendi diye gayet iyi huylu bir kahveciyle tanıştırdı. Kahvesi, Kasımpaşa’ya giden cadde üzerinde. Adamcağız, kahvesinin arkasındaki iki odaya dört karyola koymuş, itimat ettiği kimseleri ucuz fiyatla geceleri yatırıyor. Ben okula kayıt oluncaya kadar orada kaldım. Beni tanır, gel seni onunla tanıştırayım, orada kal.”

İki okul arkadaşı Galata Köprüsü’ne epey uzak olmasına rağmen, parasızlıktan Ordulu Kasım Efendi’nin kahvesine kadar şuradan buradan söz ederek yaya yürüyüp geldiler. Arkadaşı, “İşte bu kahvehane.” dedi. İçeri girdiler. İyi bir kimse olduğu her hâlden belli Kasım Efendi’ye Suat’ı arkadaşı tanıttı ve ona yapılacak iyiliğin kendisine yapılmış gibi kabul edeceğini anlattı. Kasım Efendi, Suat’ı kahvesinin arka tarafına götürerek yatağını gösterdi. O gün için bu yatakların geceliği 150 kuruştı. Suat, Kasım Efendi’ye teşekkür etti.

“Akşama geleceğim.” diyerek arkadaşıyla birlikte kahvehaneden ayrıldılar.

Artık akşam olmuştu. Arkadaşının okula gitme zamanı geldiğinden tekrar buluşmak üzere randevulaştılar, öpüştüler ve ayrıldılar. Suat, misafir olduğu Kocamustafapaşa'daki eve gitti. Kapıyı vurdu. Yine yaşlı ev sahibesi, içinden geçtiği yüzünden belli olan bir ifade ile "yine başımıza bela oldu bu çocuk, sepetleyemedik" der gibi kapıyı açtı.

Suat, "Teyzeciğim, yakın bir arkadaşımın bugün köprüde karşılaştım. Yattığı yer müsaitmiş. Eğer müsaade ederseniz bavulumu alıp onlara gideceğim." dedi.

Kadıncağzın yüz çizgileri birdenbire değişti, sinirli görünüşü kayboldu ve yapmacıktan, "Niçin böyle acele karar verdin oğlum? Allah büyük, elbet bir çare bulur, idare ederdik." dedi.

"Sağ olun, size çok zahmet verdim, çok çok teşekkür ederim. Müsaade ederseniz memnun kalırım..." gibi laflar etti Suat. Onlar da bunu bekliyorlardı zaten.

Numaradan eller, yapmacıktan yüzler öpüldü ve böylece Suat, Kocamustafapaşa'daki evi terk etti. Bu şehrin yabancı küçük Suat bavulu elinde yine sokakta... Yine bir taksiye işaret ediyor ve yine kendisini yeni bir adrese götürmesi için şoföre ricada bulunuyordu.

Ordulu Kasım Efendi'nin kahvehanesine gelindi. Kahvede işsiz, güçsüz, hırpanî adamlar dolu. Kimi aznif, domino, kimi tavla oynuyor. Her ters gelen zarda sövmeler, her domino taşını masaya korken iştirilmemiş argolar duyuluyordu. Elinde bavulu ile Suat bunların arasından geçti. Kahvenin arka tarafındaki odaların birinde gösterilen yatağına oturdu. Bavulunu karyolanın altına koyarak düşünmeye başladı. "Yarın hastanede acaba muayenem nasıl sonuçlanacak? Cebimdeki param bitmek üzere bittiğinde ne yapacağım?"

Düşünceleri; dağları, vadileri, şehirleri aşıyor; doğduğu, büyüdüğü şehre kadar uzanıyordu. Annesi, babası ve kız kardeşleri, sıcak yuvası gözünün önüne geliyordu. Odada kimsecikler yoktu. Ağlıyordu kendi kendine. Ne olacaktı sonu bilmiyordu. Çünkü kendi kader çizgisini okuması mümkün değildi. Bir müddet yalnızca ağladı, ağladı. Gözlerinin yaşını elinin tersiyle sildikten sonra kahvehanenin en küçük müşterisi olarak boş bir masanın yanındaki sandalyeye geçip oturdu.

Garson, “Ne istersin?” diye sordu.

“Bir çay.”

Çayını içen Suat ölü gözlerle etrafa bakarak bu telaşı, bu gürültülü insanları kendi açısından inceledi, durdu. Saatler geçmişti. Odasına gitti, elbiselerini çıkararak pijamasını giydi ve yatağına uzandı. Ne mümkün yatmak? Duvarlar aynen Kocamustafapaşa’daki evin duvarları gibi tahtakurusu kanlarından görünmez halde. Her çivi deliğinde bir kibrit çöpü, deliğin ve çöpün etrafında yüzlerce kan lekesi. Suat da boş deliklere çöp sokmaya ve çıkan tahtakurularını öldürmeye çalıştıysa da mübarekler Çin ordusu gibi öldür Allah öldür sonunu alamıyordu. Ölen ölüyor, arkasından ölmeyenleri insanoğluna aynı eziyeti vermek için biraz evvel ölen hemcinsleri gibi hedeflerine yaklaşıp gayelerine ermek istiyorlardı.

Suat, uykusuz bir geceden sonra askerlik şubesinden aldığı evraklarla birlikte Kasımpaşa Deniz Hastanesine gitti. Kendi gibi yüze yakın öğrencinin sağlık muayenelerini yaptırmak için sıra beklediklerini gördü. Evrakını hastane evrak bürosuna kaydettirdi ve sırasını bekledi. Öğlene doğru bir deniz eri, “Suat Solmaz!” diye bağırdı. Suat elindeki evraklarla birlikte erin karışısına çıktı.

"Benim, buyur." dedi. Er evrakları aldı, bir deftere bir şeyler yazdı ve boş matbu bir raporu Suat'a verdi.

"Şuraya git, boyunu ve ağırlığını ölçtür. Bu kâğıda yazacaklar al, getir."

Suat'ın boyu ölçüldü, ağırlığı tartıldı ve elindeki kâğıda yazılarak imza edildi. Aynı er bu defa da "Dâhiliye servisine git, muayene ol." dedi. Buradaki muayenesi bitti. Hariciye, bevliye ve cildiye, velhasıl bütün servisleri elindeki kâğıtlarla gezdi. Her servisin doktoru Suat'ı muayene ettikten sonra elindeki raporu alıyor, Suat'ın anlamadığı terimlerle bir şeyler yazıyor ve imzalayarak tekrar Suat'a geri veriyordu. En sonunda hastane başhekimine götürüp imzalattı ve orada öğrendi ki bu raporla Heybeliada Deniz Lisesine kaydolmasına imkân yoktu. Boyu ile kilosu arasındaki farkın on beş gibi büyük bir rakam olması dolayısıyla sınava alınamıyordu.

Suat, düşünmeye başladı: "Ne yapacağım şimdi? Babam borç, harç beni ancak İstanbul'a kadar gönderebildi. Ona daha fazla yük olmam vicdansızlık olur. Bir çare bulmalıyım."

Öğlen ve akşam yemeklerini peynir ekmekle idare etmesine rağmen parası tükenmek üzereydi. Defalarca birçok insandan dinlemişti: "Adam olan ekmeğini taştan çıkarır. Adam olan hamallık eder, yine aç kalmaz." Suat, bu büyük şehrin limanına yaklaşan vapur yolcularının eşyalarını taşıyıp birkaç kuruş kazanacağını ve daha iyi bir iş buluncaya kadar böylece geçineceğini hayal ederek Karaköy'e gitti.

Meğer hamallık da kolay kolay isteğe göre yapılamazmış. O iş de bir grup ve çevre meselesiymiş. Bunu sonradan öğrendi. İskeleye yaklaşan bir vapurun yolcularından birinin elindeki bavulu taşımak üzereyken arkadan bir el Suat'ın yakasından tuttu,

“Ulan it oğlu it, bırak bavulu! Sen de nereden çıktın? Her önüne gelen burada hamallık yapamaz.” dedi ve bavulu Suat’ın elinden aldı, taşımaya başladı. Aptala dönmüştü Suat.

“Ağabey taşıyacağım işte, sana ne zararı var?” dediye de ikinci cümlesine geçiş yapamadan iki üç kişinin birden sille tokadına hedef oldu. Ağzı, burnu çarşamba çanağına döndükten sonra, “Bu şehirde bana hamallık da nasip değilmiş.” dedi ve ağlayarak Karaköy iskelesinden ayrıldı. Yine Ordulu Kasım Efendi’nin kahvehanesinin yolunu boyladı.

Ertesi günü Kuleli Askerî Lisesindeki sınıf arkadaşı, Suat’ı kahvehanede ziyarete geldi.

“Ne oldu, muayenen nasıl geçti?”

“Maalesef, durumum okula girmeye elverişli değilmiş. Param da bitti. Geri döneceğim, imkânım yok. Babama yük olmamaya da kararlıyım. Amca oğluna durumumu yazdım ve yol parası istedim. Aldığım cevap, istikamet geldiğin yer, oldu. Âdeta istikamet tek top ağaç, gibi emir aldım.”

İki sınıf arkadaşı durumdan çok üzgündüler. Olaya bir hâl çaresi bulmak için bir şeyler düşündüler. Sonuç olarak, Suat’ın babasının bulunduğu şehre belediyeden yardım almak suretiyle dönmesine karar verdiler. Başkaca çare de yoktu.

Suat, belediyedeki ilgili başkan yardımcısına durumunu anlatmak için günün erken saatinde İstanbul Belediyesine gitti. Uzun süre bekledi. Belediye memurları saat dokuzdan itibaren gelmeye başladılar. Ekabirler (üst makamda bulunan memurlar) geç geldiğinden bu işlerle ilgili başkan yardımcısı saat 10.00’a doğru belediyeye geldi. Orta yaşlı, orta boylu, asık suratlı, temiz giyinmiş bir zat odacıların telaşlı hareketleri ve selamları arasında odasına girdi. Suat, beklediği süre içinde du-

rumundan odacılara bahsetmiş, onların da ilgilerini üzerinde toplamıştı. Odacılardan biri, "İşte geldi. Kapıyı vur ve içeri gir, derdini anlat." dedi.

Suat, kapıya sağ elinin orta parmağıyla iki defa vurdu. İçeriden gür bir ses, "Gir!" dedi.

Kapıya açıp içeri giren Suat, içerideki zatın karşısında esas vaziyetinde durdu. Yazı masasının arkasındaki döner koltukta bir sağa, bir sola yön değiştiren başkan yardımcısı, "Ne istiyorsun?" diye seslendi. Başından geçenleri ağlamaklı şekilde anlatmaya başlayan Suat, sanıyordu ki kendini dinleyen durumuna üzülecek ve hemen arzusunu yerine getirecek. Henüz konuşmasına yeni başlamıştı. Başkan yardımcısı oturduğu yerden, "Fazla konuşma, ne istediğini söyle hemen!" dedi.

Bu ani çıkış karşısında kekelemeye başladı Suat.

"Efendim, perişanım, parasızım, geldiğim şehre dönmek istiyorum ve bunun için sizden yardım bekliyorum." gibi sözler söylediye de aldığı cevap, "Ulan, sizin gibilerden usandık artık! Sıkıyorsa bu şehre niçin geliyorsunuz? Biz size davetiye mi gönderdik yani? Nasıl geldinse öyle gidersin gerisin geri, çık dışarı!" oldu.

Suat, her türlü imkânının elden gittiğini düşünerek orada ağlamaya başladı. Başkan yardımcısı zile bastı ve odacı içeri girdi.

"Bu çocuğu dışarı at!"

Odacı Suat'ın kolundan tutarak dışarı çıkardı. Suat, kapı önünden bir türlü ayrılamıyordu. Fırsat buldukça içeri girip bu kalbi katı başkan yardımcısının önünde birkaç damla gözyaşı daha döküyordu. Çünkü çaresizdi, çünkü daha fazla kalamazdı bu şehirde. Belki karanlık kimselerin karanlık işlerine alet ola-

bilirdi. Öğlene doğru başkan yardımcısı insafa geldi. Gerekenlere emir verdi. İzmir'e kadar Suat'a bir güverte vapur biletiyle iki asker somunu (ekmeği) verildi. Bunları alan Suat, Kasımpaşa Caddesi'ndeki Ordulu Kasım'ın kahvehanesine gitti. Cebindeki son parasıyla yatak borcunu ödedi. Yarın erkenden ayrılacağını, yatağının başkasına verilebileceğini Kasım Efendi'ye söyledi.

O tarihte lüks bir yolcu vapuru sayılan Sadıkhzade Vapuru Karaköy İskelesinde demirli, hareket için isimde idi. Suat'a verilen güverte vapur bileti ancak bu vapurda yolculuk için geçerliydi. Sadıkhzade Vapuru sabahleyin saat sekizde Karaköy'den demir alacak ve İzmir'e doğru yönelecekti. Saat yedide Suat vapurun güvertesindeydi. Güverteye yerleşmiş ailelerden bazıları yere çuval, bazıları çuvala benzer kilimler sermiş, hayatlarından memnun görünüyorlardı. Onlar için bu yolculuğun pek zevkli olduğu anlaşılıyordu; çocuklar anne-babalarıyla, anne-babalar da çocuklarıyla birlikte herkes birbirine maddî ve manevî destekte oldukları için. Ya Suat, onun tek desteği İzmir'e karar verilmiş bir vapur bileti. O da sadaka kabilinden gözyaşları karışığı İstanbul Belediyesince verilmiş. Bir de bir asker somunu (ekmeği)...

Güvertede derdini söyleyecek ne annesi ne de babası vardı. Güvertede sonbaharın soğuk rüzgârlarında saçları dağınık şekilde kıyılara ölü gözlerle bakıyor ve kendi kendine içten konuşuyor: "Ben de bir şeyim herhâlde bu dünya denen varlık içinde. Tembel değilim, kafam çalışıyor kendime göre. Kusurum; kimsesizim, torpilsizim o kadar. Benim içinde çarpan ana ve baba kalbi var. Fakat şimdi, bir şeyler yapacak durumda değilim. Ben şu anda onlar için meçhul, onlarsa her hâlleriyse bence malum."

Sadıkzade Vapuru demir aldı Karaköy İskelesinden ağır ağır. Yolcuları el salladılar kıyıdaakilere. Kıyıdaükilerin de kimi gözyaşı döküyordu yolcu ettikleri sevgilileri için. Kimi menfaat hissiyle bağı oldukları yolcularına gözyaşları döküyorlardı yalandan. Saatler ilerledikçe Karaköy İskelesi ve İstanbul yavaş yavaş kayboluyordu gözlerden. Vapurumuz Marmara ortasına doğru açılıyordu. Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı geçildi ve Ege Denizi'ne açıldı vapur.

Gece olmuştu. Kimsesiz Suat, yine güverte demirlerine yaslanmış sözde kıyıları seyrederek yolculuğuna devam ediyordu. Üşüyordu, ısınmak için vapurun ambarına indi. Ambar insanı kusturacak derecede pis kokuyordu. Bir güverteye çıkış, bir ambara iniş derken uykusuz bir geceden sonra yine sabah oldu vapurda. Suat da insandı, onun da bir insanla konuşma ihtiyacı vardı. Ama insanlar konuşmak için seviyelerinde ve şartlarında insan buldukça ancak konuşabilirler.

Suat, Alanyalı tebdil hava almış bir askere vapurda rastlamış ve kendine onu dert ortağı seçmişti. İkisinin arasında beş yaş fark olmasına rağmen ikisi de parasız, ikisi de kimsesiz, ikisi de güverte yolcusu olduğu için arkadaş olmuşlardı. Bir ayrı tarafları vardı. Suat ortaokul mezunu, sözde kültürlü, diğeri ilkokulu bile bitirmemiş, azdan okur-yazar.

Sadıkzade Vapuru öğlenden sonra İzmir Limanına demir attı. Filikalar iskeleye yolcu taşımaya başladı. Alanyalı tebdil hava almış erle Suat bir filikaya binip İzmir Limanına çıktılar. Zaten kumanyaları ve biletleri de buraya kadardı.

Günlerden cumartesi, aylardan eylül idi.

Daha ileriye yolculuk için İzmir Belediyesinden bilet ve kumanya almak gerekiyordu. O günlerde İzmir Belediye Baş-

kanı fuar hazırlığı ile meşguldü. Cumartesi öğlenden sonra olduğundan belediye de tatildi. İki arkadaş belediyeye gittiler. Kapıda bekleyen odacıya durumlarını anlattılar. O da “Bugün tatil, başkanı fuarda görebilirsiniz.” dedi.

İki ahbap çavuş sora soruştura fuarı buldular. Kapıda bekleyen bekçiye belediye başkanını görmek istediklerini söyledilerse de bu perişan kılıklı soluk benizli çocuklara kapıcı, “Ya sak, giremezsiniz! Pazartesi belediyede görürsünüz.” dedi.

Akşam olmuş, karanlık İzmir’e basmıştı. Aç ve ne yapacaklarını bilmeyen tebdil hava almış Alanyalı erle Suat yatacak bir yer arıyorlardı. Yemek için de yatmak için de para lazımdı. Bunlar da bu iki ahbap çavuşta yoktu. Bir yer aradılar sabahlamak için. Yakında bir genel park buldular. Bu parkta, İzmir’in gece insanın iliklerine işleyecek şekilde esen rüzgârlarından koruyacak bir banko seçtiler, sözde, uyumak için bu bankolara oturdular. Mideleri boş, üstleri perişan bu iki arkadaş gece yarısına kadar soğuktan uyuyamadılar. Aralarında karar verdiler. Biraz ileride bir ışık yanıyordu. Işıktaki polis karakolu yazısı okunuyordu. O yazının bulunduğu binaya ürkek ürkek gittiler. İçeri girdiler. İki üniformalı şahıs oturmuş. Biri komiser, biri de polismiş. Birinin diğerine emrettiğinden ve sonra gittikleri yerdeki konuşmalarından anladılar bunu. Durumlarını göz yaşlarıyla anlattılar. Karakoldakiler de bu iki çocuğun bitkin hâllerinden perişan olduklarını anladılar. Polis memuruna komiser, “Şu çocukları Elhamra Hanına götür. Sahibine benden selam söyle, yatacak bir yer gösterebilir bunlara.” dedi.

Polis, “Baş üstüne komiserim.” diye cevap verdi ona ve çocuklara, “Benimle gelin.” diyerek yanına aldı onları. Dönemeçli bazı cadde ve sokaklardan geçtiler ve büyük bir kapıdan büyük bir avlusu olan binaya girdiler.

Polis memuru onlara, "Bekleyin beni burada, hemen geleceğim." dedi ve kısa bir süre sonra bir adamla birlikte geri döndü. Gelen adam, polis memuruna, "Komiser beyin emri başım üstüne. Etrafa siz bakın. Bir kişilik dahi yerimiz yok. Hasır üstünde yatanlar bile var." dedi.

Polis memuru, "Görüyorsunuz çocuklar, yer olsa sizi burada yatıracaktık, çok üzgünüm. Bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Başınızın çaresine bakın." deyip ayrıldı oradan.

Üşüdükleri için tir tir titriyorlar, açlıktan bitkin, uykusuzluktan perişan, ne yapacaklarını bilmiyorlardı bu iki çocuk.

Bu han, aynı zamanda Konya İzmir seferleri yapan otobüslerin de garajı idi. Ne olursa olsun yatacak bir yer bulması gerekiyordu Suat'ın. Otobüslerin kapı kilitlerini yokladı ve kapısı açık bir otobüse rastladı. İçeriye dalarak yolcu koltuklarının birine geçti, oturmasıyla uyuması bir oldu.

Birden, "Ulan burada ne arıyorsun?" diye bir ses duydu. Meğer seslenen şoför muaviniymiş. Eliyle de Suat'ın boğruğine insafsızca dürtüyordu. Suat uyandı. Geceyi burada uyuyarak geçirmişti ya, ne olursa olsun bu da onun için bir avantajdı.

Sabahleyin kahvaltı yerine midesine bir lokma girmeden arkadaşıyla birlikte İzmir Belediyesini sora sora buldular. Memurların gelmesine epey zaman vardı. Gidecek başka yerleri olmayan bu iki kimsesiz çocuk belediyenin arkasındaki bahçede bir aşağı, bir yukarı volta vurarak iki ila üç saati geçirmeye çalıştılar. Saat dokuzda doğru odacılar, alt mevkideki memurlar gelmeye başladı. Suat, kendi durumlarını ilgilendiren yetkililerin kim olduğunu ve ne zaman geleceklerini bir iki memurdan sordu. Başkan yardımcısı Cavit Bey'in bu gibi işlerle ilgili olduğunu öğrendi. Saat dokuz buçuğa gelmişti.

Saçı kırlaşmış, göbeği fazlaca ileride, kısa boylu, dış görünüşüyle babacan bir zat belediye'nin giriş kapısında göründü. Koridordaki odacılar oturdukları sandalyelerden ayağı kalkarak başlarını öne eğdiler, saygı duruşunda bulunarak bu zatın önlerinden geçmesini beklediler. Önlerinden geçen zatın kim olduğunu Suat, en yakınındaki odacıya sordu:

“Bu gelen kim?”

“Başkan yardımcısı Cavit Bey.” cevabını aldı.

Odasına giren Cavit Bey'in masasına yerleştiğini tahmin eden Suat, arkadaşıyla birlikte odacının da müsaadesini almak suretiyle başkan yardımcısının kapısına bir iki defa vurdu. İçeriden gür bir ses, “Gir!” dedi. İçeriye girdiler ve hemen masanın arkasındaki zat, “Ne istiyorsunuz?” dedi. Kurulmuş plak gibi başlarından geçenleri anlatmaya başladılar bu garip yolcular.

Dinleyen zat Suatların konuşmasını yarıda kesti. Zile bastı, odacı içeri girdi ve ona, “Bu çocukları muhasebe müdürü Hüsnü Bey'e götür.” dedi.

Odacı önde, Suat ve arkadaşı arkada bir iki koridor geçildi. Bir kapının önünde odacı durdu. Kapıyı vurdu; içeri girdiler. Odacı, “Efendim, Cavit Bey bu arkadaşları size gönderdi. Onlarla konuşup gereğini yapacağım.” dedi ve selam vererek dışarı çıktı.

Muhasebe müdürü Hüsnü Bey altmışını aşkın, başı durduğu yerde titreyen, zayıf bünyeli, Hitler'in bıyığına benzer bıyıklı, her hâlimden gaddar ve vicdansız olduğu belli bir kimseydi.

“Söyleyin bakalım, niye geldiniz buraya?”

Gövdesinin üstündeki yakışsız başı titreme hâlinde, yüzü asık, gözleri donuk bakıyordu, şefkat ve yardım eli uzatılmasını

bekleyen bu kimsesiz çocuklara. Anlatmaya başladılar hâllerini bu iki çilekeş. Sandılar ki duyulanacak bu duyumsuz kişi.

“Ne yapalım yani? Gitmeseydiniz İstanbul’a paranız yoksa. Nasıl geldinizse bu büyük şehirlere, öylece dönersiniz gerisin geri. Haydi şimdi defolun karşımdan sizi yüzünüzler! Bana mı yutturuyorsunuz, hâlinize mi acıyacağımı sandınız? Macerape-restler sizi!”

Zile bastı, odacı içeri girdi.

“Dışarı at bunları!” buyurdu. Sallabaş muhasebe müdürü...

Ağladılar, yalvardılar, para etmedi bu adama. Bir girdiler, iki girdiler odaya ve her defasında kovuldular odadan. En sonunda yine başkan yardımcısının odasına girdiler, ona da ağladılar, yine baştan anlattılar hâllerini. Başkan yardımcısı acıdı bu çocukların durumuna. Muhasebe müdürüne telefon etti, ne dediyse dedi.

“Gidin şimdi, işinizi yapacak.” diye bir müjde verdi onlara.

Süklüm püklüm sallabaşın karşısına tekrar çıktılar. Mersine kadar birer vapur biletiyle ikişer asker somunu (ekmeği) aldılar. İki saat sonra hareket edecek vapura yetiştiler. Analarından sanki yeni doğmuşlardı. Elin gurbet diyarından kurtuluyorlardı. Vapur demir aldı, üç defa düdüğü çaldı ve limandan ayrıldı. İzmir gözden kayboldu. Rüzgâr bütün kudret ve kuvvetini güvertede gösteriyor, Suat ise yine güvertede tir tir titriyordu. Sabahladı öylece.

Rüzgâr fırtınaya, deniz dalgaya, vapur yalpaya başladı. Rodos Adası uzaktan uzaktan görünüyor, dalgalar güvertenin bir tarafından öbür tarafına geçer gibi büyüyor, büyüyordu. Denizi hiç tanımayan Suat, korkusundan içi dışına gelir gibi oluyordu.

Yabancı bayraklar takmış kayıklar, mavnalar, gemiler... Görünen bir adaya yanaştı, vapur. Bu ada İtalyanlarındı.

İlk defa köpek balıklarından ikisini vapurun etrafında dönerken bu limanda gördü Suat. Yine demir alındı ve yine sefere koyuldu vapur. Suat, güvertede kıyıyı seyrediyor, içinden annesini, babasını ve evine kavuşacağı günü düşünüyordu.

On beş ile on altı yaşları arasında temiz, pak giyinmiş bir çocuk Suat'ın yanına yaklaştı. Şuradan buradan konuştuktan sonra yaşları icabı anlaştılar ikisi. Acımişti Suat'a yeni arkadaşı. Kamara yolcusu ve bir avukatın oğlu olan ikinci çocuk Suat'ı çok sevmişti. Kendi sofralarından artan ekmek, peynir gibi yiyecekleri denize atmaktansa Suat'a getirmeyi tercih ediyordu. Bu getirilen peynirlerden bazen kurt bile çıkıyordu. Suat kurtları ayıklıyor ve sofra artığı ekmeklerle yiyordu. Hâlbuki yiyecek hususunda çok titizdi Suat. Ne yapsın ki yiyecek başka bir şey olmadığından ve dilenemediğinden mecburdu bunları yemeye. Vapur, Bodrum açıklarında gece demirledi. Işıklar içindeki hâliyle uzaktan çok güzel görünüyordu.

Avukatın oğlu, Suat'ı güvertede buldu. Sağdan soldan çocuksu laflar ettiler.

"Ekmeğin var mı?" diye sordu arkadaşı. Yalan söylemeye ne lüzum vardı, "Yok" dedi Suat.

Bodrumlu kayıkçılar vapura ekmek, sebze, meyve gibi yiyecekleri satmaya getirmişlerdi. Arkadaşı 25 kuruşa bir ekmek aldı ve Suat'a verdi. Suat da arkadaşına teşekkür etti. Kıyamadı hemen yemeye. Yol uzun, para yoktu, idare etmek gerekirdi yiyeceği.

Sabah oldu. Katıksız ekmeği ortadan bölüp yemek isterken bir de ne görsün. Doğduğu ilde kara Fatma denilen siyah ve sert kabuklu, uzun ayaklı bir böceğin ölüsü ekmeğin içinde.

Kıyamadı ekmeği atmaya. Kara Fatma'nın ölüsünü denize attı ve ekmeği yemeye başladı.

Bodrum'dan demir alan vapur Antalya'da, Alanya'da demir attı, demir aldı ve Mersin'e gitti. Mersin, deniz yolculuğunun sonu idi Suat için. Bavulunu aldı; Mersin limanına bir kayıkla yanaşarak çıktı. Her zamanki gibi yine belediyenin yolunu tuttu. Altı ay tebdil havalı Alanyalı er arkadaşı Alanya'da ayrılmış; Suat yolculuğuna yalnız devam etmeye başlamıştı.

Mersin belediye başkanının kapısına yine kovulacağım düşüncesiyle ürkek ürkek bir iki defa vurdu. Gayet sakin bir ses, "Gir!" dedi.

İçeri giren Suat, yine kurulmuş plak gibi durumunu anlatmaya başlamıştı ki başkan, "Peki, oğlum, muhasebe müdürü Recai Bey'e git, seni Adana'ya göndersinler. Kanunî imkânlarım olsaydı doğrudan doğruya gideceğin yere kadar gönderirdim. Yolun açık olsun." dedi.

İstanbul'dan buraya kadar kendine hiç merhamet eli uzatılmamış olan Suat'ta bu tavır bir şok tesiri yaptı. Recai Bey de iyi bir insan... Suat'ın Adana'ya gitmesi için ne gerekiyorsa hemen yaptı.

Adana'da saat kulesinin bulunduğu meydanda belediye binasının yerini meydandaki bir bakkaldan sorarken bir el omzuna dokundu.

"Ne o Suat? Ne arıyorsun burada?"

Bu, Suat'ın okul, sınıf ve mahalle arkadaşı Şerif'ti. Babası Adana'da jandarma kıdemli başgediklisiymiş. Suat, başından geçenleri sınıf arkadaşına etraflıca anlattı. Arkadaşı Suat'ın hâline çok üzüldü. Birlikte belediyeye gittiler. Buradaki belediye başkanı da Mersin'deki belediye başkanı gibi iyiliksever ve

vicdanlı bir insan çıktı. Suat'ın gideceği şehre kadar otobüs biletini, yiyeceğini ve otel masrafını verdirdi. İyi yolculuklar diledi. Suat da belediye başkanına teşekkür etti ve odasından çıktı. Kapıda arkadaşı onu bekliyordu.

“Bize gideceğiz. Bağ evimiz var. Bir gece bana misafir ol.” dedi ona.

Bir faytona bindiler, şehrin kenar mahallerinden geçtiler. Az sonra bir bağ yoluna fayton saptı. Bağa girildi. Tek katlı bir bağ evinin önünde duruldu. Arkadaşı, “İşte bizim bağ evi.” dedi.

Faytondan indiler. Faytoncunun ücretini Şerif verdi. İki sınıf arkadaşı evin önündeki sandalyelere oturdular. İçeriden ak saçlı, pak yüzlü saygıdeğer bir kadıncağz çıktı.

“Hoş geldin oğlum.”

Suat kadının elini öptü. Şerif, “Anne, sınıf arkadaşım, hemşerim Suat.” diye takdim etti annesine. Annesi memnun kaldığını söyledi.

Bu gece kendilerine misafir olacağını oğlundan öğrenince dışarıdaki kerevete (tahta karyola) Suat için temiz bir yatak hazırladı. Bir sini içinde etli bulgur pilavı, içli köfte ve ayran gibi evvelce hazırlanmış yemekler ortaya geldi. Yavan ekmek ve kurtlu peynirden başka midesine bir şey inmeyen Suat büyük bir iştahla sofraya oturdu.

Bir aydan beri et ve yağ görmeyen midesinin bayram günüydü bugün. Sağa sola bakmadan içli köfteleri atıştırıyor, bas-tırsın diye bir iki lokmadan sonra buzlu ayran içiyordu. Karnını tıka basa doyurdu ve içinden şükretti Allah'ına, dıştan da “Sofranız şen olsun, Allah daha ziyade etsin.” diyerek sofradan kalktı.

Arkadaşı, Suat'a bağlarını gezdirdi. Teyekte (asma) üzüm koparıp yediler.

Suat uykusuzluktan hâlsiz kalmıştı. Aç midесinin doymasından meydana gelen gevşeklikten uykusu gelmişti Suat'ın. Arkadaşından müsaade istedi ve gösterilen yatağa uzandı. Yorganı başına çeker çekmez uyuması bir oldu.

Gözünü açtığı zaman güneş epey yükselmiş, saat epey ilerlemişti. Çabucak bavulunu hazırladı. Arkadaşına ve arkadaşının annesine ilgilerinden ötürü teşekkür etti. Arkadaşının yanaklarından, annesinin ellerinden öptü. Otobüse yetişmek için bağdan ayrıldı.

Arkadaşının sonradan anlattığına göre annesi Suat'ın yatağını kaldırırken sıırsıklam bulmuş. Oğluna, "Şerif arkadaşın acaba altına çış mi etti." demiş. Kuvvetli ihtimalin bu olduğu üzerinde ana oğul karar kılmışlar.

Hâlbuki Suat, altına çışini etmemişti. Aslında boş midесini yağlı yemeklerle doldurduktan sonra bol miktarda ayran içmesinden ve yorgun vücudunun rahata kavuşur kavuşmaz gevşemesinden çok terlemiş ve altındaki yatak fazlaca ıslanmıştı. Adana'nın bunaltıcı sıcağında normal durumdaki insanları nasıl terlettiği düşünülürse olay kolayca anlaşılmış olur.

"Günlerin de talihi vardır

Kendine göre,

İnsanların değişik talihleri olduğu gibi...

Günlerin değil,

Saatlerin bile talihi var,

Talihler değişik,

Hayat cilveli.

*İnsanoğlu bağlanmış talihe,
 Bağlanmış şansa
 Dümensiz kotra gibi...
 Dalgasız denizde yalpalar durur,
 Kâh iskelesi güzel olur.
 Kâh müşterileri güzel
 Yahut tersi.
 İskele çirkin,
 Müşterileri belalı olur bazı.
 Kâh huzurludur insanoğlu,
 Kâh çileli.”*

* * *

Suat, çileli günlerini geride bırakmıştı. Keskin virajlarla dolu Gavur Dağı birçok tehlikeli anlar geçirildikten sonra aşıldı. Fırat Nehri üzerindeki sallara otobüs yerleştirildi. O zaman Fırat'ın üzerinde köprü yoktu. Bu yakadan öbür yakaya yine heyecanlı dakikalar yaşanarak yaklaşıldı. Otobüs saldan kıyıya çıktı ve yoluna koyuldu. Eşkıyaların serbestçe baskın yaptıkları, gözlerine kestirdikleri kimseleri rahatça öldürdükleri dağlar arasından, vadiler içinden geçildi. Suat gece yarısı, doğduğu ve büyüdüğü şehre vardı. Bavulu elinde, heyecandan güp güp atan kalbiyle evinin yolunu tuttu. İçinden, “Acaba babam, acaba annem ve kardeşlerim beni görünce ne yaparlar kim bilir?” diye düşünüyordu.

Mahallesine gitti ve çıkmaz sokaktaki evlerinin kapısının önünde durdu. Etraf ışıksız, her şey hareketsizdi. Yalnız, dışarıdan duyulmayan ancak Suat tarafından hissedilen Suat'ın kalbi hareketliydi. Suat'ın kalbi bir sel gürültüsü gibi gümbürdüyor-

du. Kendine hâkim olmaya gayret etti ve kapının tokmağını iki üç defa vurdu. O zaman bu şehrin kapılarında zil yoktu, zil yerine kapiya perçinlenmiş kulplu yuvarlak birer demir top vardı, kapılar bununla vurulurdu.

Biraz sonra takunya sesleri kapiya doğru yanaşmaya başladı. Bu şehrin bu mahallesinde az kişi, oldukça varlıklı olanların hanımları terlik giyerdi.

“Kim o?” denildi içeriden. Suat sesi tanıdı, yengesiydi.

“Benim yenge, ben Suat.” deyince kapı açıldı. Karanlıkta yengesi Suat’ı kucaklayıp öptü, öptü, öptü...

Mevsim yazdı ve herkes kerevetlerde (tahta karyola), dışarıda uyuyorlardı. Evdekilerin hepsi uyanmıştı. Bir telaştır evi aldı. Evdekiler kapiya doğru koşuyorlardı. Sarılan sarılana, öpen öpeneydi Suat’ı. Yalnız Suat’ın babası koşmuyordu. Göz kapaklarının içinde tüy bittiği için ameliyat olmuştu. Gözleri sarılı olduğundan ne yapacağını bilemiyor ve etrafını da göremiyordu ama o da uyanmış, o da kerevette (tahta karyola) ayakta idi.

“Nerede Suat? Neredesin? Gel.”

Suat seslendi.

“Geliyorum baba.”

Kerevete yaklaşmış, çıkmak için bir eliyle kereveti tutmuş ve bir ayağını kaldırmış hâldeyken, “baba geldim” demeye kalmadı, oğlunu kucaklamak için kollarını açan ve ilerleyen babası kerevetten ayağı boşa geldi ve düştü. Suat, babasını kollarından tutarak kaldırdı. Babasının alnı yere değmiş, herhâlde çok acı-mıştı. Babası başının acısına falan aldırmadan, “Oğlum niçin bizi bu kadar merakta koydun, gel öpeyim.” dedi ve defalarca oğlunu öptü.

Suat ise babasının düşmesine ve bu kadar üzülmeye sebep olduğu için sonsuz üzülmüştü. Bu üzüntüler, bu şaşkınlıklar sebepsiz değildi. Bir aydan beri, bütün ümitlerini üzerinde topladıkları biricik erkek evlatları Suat'tan haber alamamışlardı. Çocuklarını her ne kadar çalışkan biliyorlarsa da o kadar da onurlu tanıyorlardı.

Bir ay önce İstanbul'da yayımlanan günlük gazetelerden birinde ortaokul mezunu taşralı bir çocuğun İstanbul'a askerî liselerden birine girmek için gelip kaydı kabulünü yaptıramayınca üzüntüsünden kendini Sarayburnu'ndan denize attığını, boğulduktan sonra da balıklara yem olduğundan kimliğinin tespit edilemediğini havadis olarak okuyanlar olur. Bunu duyduklarında Suatların evi ölü evine dönmüş ve şivanları (ölü evinde gürültü, acılı ağlaşma, bağrışmalar) mahalleyi kaplamıştı. Suat'ın sağlığı ile ilgili hiçbir ipucu elde edilemeyince Suat'tan tamamen ümitleri kesilmişti.

Bir ay sonra ve bir gece yarısı ansızın Suat'ın sağ salim dönüşü evde haklı olarak panik yaratmıştı. Kolay kolay uyuyamıyorlardı. Herkes ayakta, herkes telaşta, herkes Suat'ın etrafında idi. Herkes zevkle ve heyecanla Suat'tan soruyordu,

“Karnın aç mı? Ne istersin? Neden bir ay bize hiçbir haber vermedin?”

Suat herkese ayrı ayrı cevap vermeye çalışıyordu o da sıcağı aile yuvasına kavuştuğu içinde sonsuz bir haz duyuyordu. Suat'ın yatağı hazırlandı. Bayram sevinçleri ile dolu bu evde herkes yatağına uzandı. Sabah hemen oldu. Gözlerine bir türlü uyku girmeyen ev halkının üstüne güneş hemen doğdu. Suatların evinde normal hayat başlamıştı. Suat, yine babasının işine yardıma başladı. Günler birbirini kovalayarak geçiyordu.

Suat herkesten fazla nişanlısı Saadet'i merak etmişti. Ona görünmek, ona da durumundan bilgiler vermek istedi. Ertesi gün Saadetlere gitti.

Saadet'in annesi Ziyet Hanım, "Oğlum, niçin durumundan bizlere hiçbir haber vermedin? Annen, baban, hepimiz perişan olduk senden haber alamadığımız için." dedi.

Kulağı kırışte sessiz sedasız konuşulanları Saadet de dinliyordu. Suat, başından geçenleri bir bir anlatmaya başladı. Anlatırken gözleri Saadet'teydi. Saadet'in, annesine fark ettirmeden gözlerinden yaşlar dökülüyordu.

"Özledim, öyle hissediyorum içimde.

Hâlbuki yanımdasın,

Hâlbuki karşımdasın.

Yine seni özlüyor sanıyorum.

Bunda senin,

Bunda benim kabahatim ne?"

* * *

İşte böyle diyordu Suat içinden. Ziyet Hanım çay demledi. Çaylar içildi. Bu eve de huzur gelmişti o anda. Fırsat buldular Suat'la Saadet.

Saadet, Suat'a, "Bizleri bu kadar merakta bırakmaya ne hakkın var? Günlerim gün, gecelerim gece olmadı." dedi.

"Saadet, babamı sözde para bakımından fazla sıkıntıya sokmamak için bir yol bulduğumu sandım. Hem sizi üzdüm hem ben perişan oldum. İş işten geçti ama biz de bizden geçtik. Kusur ettim. Oldu bir kere."

Gizlice sarıştılar, gizlice öpüştüler, çocukça.

Suat, artık okumayı, yüksek adam olmayı aklından çıkar-mıştı. Bu husus için çekeceğini çekmişti. Âdeta büyük adam olmamaya yemin etmişti. Tek arzusu babasına, ailesine yardım etmek için ücretli, yevmiyeli ne iş olursa olsun bir işe geçmekti. Hele askerî okula girmeyi hayal dahi etmiyordu.

Günlerden bir gün Suat, babasının dairesinden eve dönü-yordu. Karanlık basmak üzereydi. Daireler boşalmış, memurlar evlerine götürcekleri sebze, meyve gibi şeyleri çarşıdan almak için uğraşıyorlardı. Bu saatlerde çarşı hareketli olurdu. Aldık-ları şeylerin bir kısmını kese kâğıtlarına ve bir kısmını da men-dillerine yerleştirerek evlerinin yollarına koyulmuşlardı.

Ortaokul müdürü Cihat Bey'in evi de Suatların evlerine gi-den yol üzerindeydi. Ortaokul müdürü de çarşıdan biraz üzüm ve şeftali almış, mendiline yerleştirmiş, mendilin dört ucunu düğümlemiş; düğüm yerine parmağını sokmuş aksayarak evi-ne gidiyordu. Bir yıl evvel geçirdiği kısmî bir felçten ötürü sol eliyle sağ ayağı hareket kabiliyetini kaybetmişti. Suat, pek sev-diği ve saydığı müdürünü biraz ileride elinde içi dolu mendiliy-le yürür görünce adımlarını hızlandırdı.

"Müdür Bey, mendilinizi müsaade ederseniz taşıyayım." dedi. Müdürü, "Teşekkür ederim." dediyse de Suat, müdürü-nün elinden mendili aldı ve bir adım geriden müdürünü takip etmeye başladı. Birlikte hem yürüyorlar hem de konuşuyorlar-dı. Müdürü, "Sen hangi okula gideceksin? Herhangi bir okula müracaatta falan bulundun mu?" diye sordu ona.

Suat, başından geçenleri özetle müdürüne anlattı. Okulun terbiyeli ve çalışkan öğrencisi Suat'ı müdürü çok severdi. Du-rumuna üzüldü. Suat, konuşmasına devam etti: "Efendim, artık herhangi bir okula gitmeyeceğim. Babam okumamı istiyor ama ben bir işe girip eve maddî yardım etmek arzusundayım."

Müdür birden ciddileşti.

“Olamaz öyle şey. Öğretmen okullarına beş çalışkan öğrenci istiyorlar. Bunları öğretmenler kurulu seçecek. Gideceklerden biri de sen olacaksın. Yarın bana haber getir.”

Müdür Bey’in evlerinin önüne gelmişlerdi. Suat, mendili müdürüne verdi. Müdür teşekkür etti. Suat, “Bir şey değil efendim, iyi akşamlar.” diyerek ayrıldı oradan ve evlerinin yolunu tuttu.

Eve geldiğinde sofranın hazırlanmış, ev halkının sofranın etrafında toplanmış ve kendini bekler olduğunu gördü. Acele sofraya oturdu. Hep birlikte yemek yediler. Suat, babasına, müdür beyin söylediklerini tekrarladı. Kendi düşüncelerini de anlattı. Babası öfkelen-di.

“Yarın müdürüne gidecek, seni öğretmen okuluna aday seçmesini rica ederek kendisine teşekkür edeceksin.”

Sabah oldu. Suat, kendine çeki düzen verdi; okula gitmek için evden ayrıldı. Büyük bir derenin üstündeki eski yapı taş bir köprüden geçti. Tepedeki ortaokula giden yol parke taşı ve yokuştur. Bu yolu üç yıl tepmişti Suat. İki yerde durdu ve yorgunluğunu giderdi. Birkaç dakika dinlendikten sonra okula gitti ve müdür beyin okula gelip gelmediğini sordu.

Kapıcı, “Müdür Bey yukarıda, odasında.” dedi. Suat, merdivenleri ağır ağır ve heyecanla çıktı. Müdürlük odasının kapısında kısa bir müddet durakladı ve kapıyı vurdu. Müdür bey, içeriden “Gir!” diye seslendi. Suat odaya girdi. Anlattı, babasının söylediklerini. Müdürünün memnun kaldığı yüz çizgilerinden okunuyordu.

“Peki, oğlum, sen git ve yolculuk hazırlığını yap. Seçileceklerden biri sen olacaksın.”

O devirde, bu şehirde en yüksek okul ortaokuldu. Ortaokulu bitirenlerden birkaç zengin çocuğu hariç hiçbiri liseye veya dengi okullara gidemiyorlardı. Ancak askerî okul, öğretmen okulu gibi devlet tarafından parasız yatılı okullara girmek suretiyle daha yüksek okullarda okuma imkânını bulabiliyorlardı. Bu maksatla mezun öğrenciler, öğretmen okuluna seçilme şansını kazanmak için okul öğretmenlerinin hepsini çeşitli yollarla etki altında bırakmışlardı. Müdür, Suat'ı seçilen beş öğrencinin arasına epey direnmeden sonra sokabildi. Seçilen beş öğrenciden ikisi Sivas Öğretmen Okuluna, üçü de İstanbul Öğretmen Okuluna Millî Eğitim Bakanlığı'nın emri üzerine hareket ettiler.

Suat'ın şansı bu defa yaver gitmiş, İstanbul'a gönderilen öğrencilerin arasına katılmayı sağlamıştı. Evde yine yolculuk hazırlıkları başladı. Yine ağlaşmalar, yine Suat'ın arkasından yola su dökmeler oldu.

Suat araba ve tren yolculuklarından sonra İstanbul'a ulaştı. Evvelce ağlayarak indiği Haydarpaşa Garına bu defa korkusuz, bu defa yanında üç sınıf arkadaşı hemşerisiyle gayet neşeli ve rahat gelmişti. Okul, şimdiki Haydarpaşa Lisesinin bulunduğu binada ve bu lisenin bir bölümündeydi. Üç arkadaş evraklarıyla birlikte okulun kapısından içeri girdiler. Eskiden tıbbiye, yani tıp fakültesi olarak yapılan bu muazzam bina bu üç arkadaşın başlarını döndürüyordu. "Baba" takma adıyla anılan babacan görünüşlü müdür başyardımcısının huzuruna topluca çıktılar. Kendilerine, "Hoş geldiniz çocuklar; yatacak yerinizi göstereceğiz. Yalnız muayene olup, sağlıklı olduğunuz belirlendikten sonra esas kaydınızı yapacağız." dedi. Zile bastı, odacı içeri girdi.

"Bu çocukların yataklarını göster. Bavullarını yerleştirsinler." Odacı ve üç arkadaş müdür başyardımcısına selam vererek odadan ayrıldılar.

Köprüden Haydarpaşa İskelesine, Haydarpaşa İskelesinden köprüye giden şehir içi vapurlarının güvertelerinden Haydarpaşa Lisesi pek heybetli görünüyordu. Bu binanın ilk göze çarpan yeri de iki saat kulesidir. Bu iki saat kulesinin arasında ve en üst katta evvelce cami olarak kullanıldığı için adına cami denilen ve o zaman okulun kitaplığı olarak kullanılan yerin üstündeki yatakhane yer gösterildi bu üç arkadaş. Bavullarını karyolalarının altına yerleştirdiler. Pazar olduğundan okul tatildi. Suat ve arkadaşları İstanbul'daki hemşerilerinden adreslerini bildiklerini görmek için okuldan ayrıldılar. Maalesef arkadaşlarından biri sağlık kuruhundan gözlerinin biri göremediği için rapor alamadığından okula asil öğrenci olarak kaydolamadı. İki gün sonra geldiği şehre dönmek zorunda kaldı.

Suat'ın diğer arkadaşlarıyla beraber okula asil kaydı yapıldı. Artık Suat, öğretmen okulu öğrencisiydi. İlk işi babasına müjde haberini mektupla vermektir. Uzunca bir mektup yazdı. Mektup Suat'ın geldiği yerlerden geçti. Postacıdan postacıya diğer mektuplarla birlikte bulunduğu ağız kurşunlu ve mühürlü torba içinde el değiştirdi, durdu. Üç gün sonra Suat'ın memleketindeki postanede torba açıldı. Bir mektup dağıtıcısı tarafından bu müjdeli haber, mektubun üzerindeki adres üzere Suat'ın babasına dairede verildi.

Mektup, hasret çekenler için bir kâğıt parçası olmaktan çoktan çıkar ve kâğıttan ayrı bir mana taşır. Üzerine türküler, bilmeceler düzülmüş bir konudur mektup Anadolu halkı için. Doğu Anadolu'da mektup üzerine düzenlenmiş birçok bilmeden birkaçı, hâlen dilden dile dolaşmakta.

"Dağdan gelir âdem ile

İçi dolu badem ile.

Ne eli var ne ayağı,

Konuşur âdem ile.”

* * *

Hasret çekenlere tonlarca badem gönderilse bu mektup içindeki sözlerden daha makbule geçer mi?

İşte başka bir bilmece...

“İstanbul’da birleş pişti,

Kokusu buraya düştü.”

* * *

Bir diğeri...

“Yazılı mezar,

Dünyayı gezer.”

* * *

Mektup içinde düzenlenmiş güzel bir bilmece daha.

“İçinde selam,

Dışında kelam.

Tarlası beyaz,

Tohumu siyah.

Elle ekilir,

Dille biçilir.”

* * *

Suat’ın mektubu da aynı ruhun etkisinde babasını, annesini ve tüm ev halkını heyecanlandırmıştı. Hakikaten İstanbul’da pişmiş, baba memleketine kokusu sinmişti.

“İçi dolu badem ile

Dağdan gelmiş âdem ile.

Eli ayağı yok ama

Konuşuyordu yine âdem ile."

* * *

Yani Suat'ın mektubu konuşuyordu ev halkı ile. Mektubun Suat'tan geldiğini anlayan babası, mektupta ne var ne yok diye heyecanla titreyen ellerle zarfı yırttı. Âdeta kelimeleri içer gibi süratle ve içten okudu, bitirdi. Daire arkadaşları okunan mektubun Suat'tan geldiğini anlamışlardı.

"Gözün aydın; hakkımızı isteriz. Bize ne alacaksın?" diye Suat'ın babasına asıldılar.

Bütün arkadaşlarına birer çay ısmarladı Suat'ın babası. Sonra da patlıcanlı kebab yedireceğini vaat etti. Evdekiler de haber bekliyorlardı Suat'tan. Babası akşam tatilini beklemeden eve koştu ve mektubu karısına göstererek, "Gözlerin aydın, al oğlunun mektubu işte." dedi. Bir anda sevinç çığlığıdır koptu. Anne, kardeşler ve o gün evde bulunan komşular toplandılar Suat'ın babasının etrafına. Gelen mektupta neler yazılı diye.

Diğerleri okuryazar olmadıkları için mektubu Suat'ın babası, karısının elinden alıp okumaya başladı. Çıt çıkmıyordu evdeki topluluktan. Kalpler bile heyecandan durmuş gibiydi. Okula kaydolduğunu, rahatının ve sağlığının iyi olduğunu mektubuyla müjdeleyen Suat, evlerini bayram yerine döndürmüştü.

Günler, aylar birbirini kovalıyor; zaman gözü açma ve kapama arasında hızla akıp gidiyordu. Okulda, Doğu Anadolu'lu iki arkadaştan başkası ya Trakyalı ya da İç ve Batı Anadolu'lu öğrencilerdi. Suat'la arkadaşı azınlıkta kalıyorlardı. İkisi de Kürtçe bilmemelerine ve Kürtlükle ilgileri olmamasına rağmen şiveleri diğer bölge arkadaşlarından farklı ve onlarınkine göre

kaba olduğundan her çocuğa takılan başka başka adlar yerine Suat'la arkadaşına da Kürt takma adı verilmişti. Suat'la arkadaşları şivelerini arkadaşlarının şivelerine sözde benzetmek için kibarlaşmaya fazlaca gayret ediyorlar, çok defa bu zorlamalardan ötürü gülünç duruma da düşüyorlardı. Karganın, ördek gibi yürümeye özenirken kendi yürüyüşünü unutup acayip bir yürüyüşe sahip olduğu gibi...

Bir defasında hemşehrisi olan arkadaşı Doğu Anadolu'da "Kara Fatma" denilen siyah ve kabuğu kalın, ayağı tüylü ve uzun böceği gördüğünde, "Bakın bakın, siyah Hatice gidiy." demesi diğer arkadaşlara alay konusu olmuştu.

Geldikleri şehirde babası bahçıvan olan arkadaşıyla bir gün çarşıda gezerken sebze tohumları satan bir dükkânın önünde durmuşlardı. Sebze tohumlarının fiyatları hakkında bilgi edinmek isteyen arkadaşının, patlıcan tohumuna gözü takılmış, parmağıyla patlıcan tohumunu işaret ederek, "Emmi (amca), bu patlıcan tohumunu kaç para veriyisen?" demesi dükkâncının gülmesine sebep olmuştu.

Arkadaşlarına takılmak veya sözde beddua etmek istediğinde "gözüye isot," yani (gözüne biber dökülsün) demesi arkadaşları arasında gülüşmelere sebep olurdu. Suat da pot kırmada arkadaşından geri kalmıyordu.

Resim öğretmeni, henüz bu büyük şehre yeni gelmiş öğrencilerine haklı olarak buradaki sanat eserlerini tanıtmak ve onların bu konudaki fikir ve zevklerini öğrenmek için Süleymaniye Camii'ne götürmüştü. Caminin büyük avlusunda öğrencilerine, "Şimdi hepinizi serbest bırakacağım. Ayrı ayrı gezacaksınız. Caminin içinde ve dışında herkes, kendini en çok etkileyen sanat eserini ister renk ister çizgi olarak iyice inceleyecek, not edecek, bir saat sonra şu büyük ağacın altında topla-

nacağız ve herkes, incelediği ve kendini etkileyen sanat eserini anladığı yönleriyle arkadaşlarına anlatacak, dinleyenler de bu konudaki fikirlerini açıklayacaklar.” dedi.

Öğrenciler caminin içine ve dışına dağıldılar. Herkes, bir sanat eseri üzerinde inceleme yapıyordu. Bir saat doldu. Avludaki büyük ağacın altında bütün öğrenciler toplandı. Öğretmen, “Kimler söz istiyorsa adını yazdırsın. Ona göre konuşmaları dinleyelim.” dedi.

Konuşmak isteyenler adlarını öğretmenlerine yazdırdılar. Suat da konuşmak istiyordu. O da adını yazdırdı. Arkadaşları sırayla konuşmaya başladılar. Kimi kalem gibi işlenmiş oymalı taşlardan, kimi muhteşem kubbelerden, kimi birer zevk ve sanat eseri olarak göklere yükselen minarelerden söz açtı. Konuşmalar üzerinde tartışmalar oldu.

Suat, ilkokuldan beri sınıflarının iyi resim yapan öğrencisi olarak renklerden anladığı için onu caminin halılarının desen ve renkleri ilgilendirmişti. Söz sırası kendisine gelmek üzereyken içinden, nasıl ve nereden söze başlayacağını geçiriyor, şivesinin kabalığından endişesi olduğundan ilk anda “halı” terimini nasıl söyleyeceğini düşünüyordu. “Halı olmaması lazım, dile kaba geliyor. Doğrusu hali olsa gerek.” dedi. Söz sırası ona gelmişti. Hemen ayağa kalktı.

“Arkadaşlar, biye (bana) bu camiinin halileri çok hoş göründü.” der demez gülüşmeler başladı. Suat, farkına varmadan şaşırды. Öğretmen, öğrencisinin şive yönünden tökezlediğini fark eder etmez, öğrencisini zor durumdan kurtarmak için, “Şusun, çocuk ne düşündüğünü söylesin. Güleni döverim!” dedi. Suat şivesiyle görüşünü anlattı.

Arkadaşları gülmemek için dudaklarını ısıırıcasına dişlerini sıkıyorlardı.

Suat, günlerden bir gün hastalandı. Nöbetçi müdür yardımcısı vizite kâğıdı verdi. O kâğıtla birlikte okulun hemen karşısındaki Numune hastanesine gitti. Dâhiliye servisine gönderildi. Beyazlar giyinmiş bir hemşire hanım Suat'ı muayene odasındaki muayene masasına sırt üstü yatırdı. Biraz sonra yine beyazlar giyinmiş bir hanım içeri girdi. Bir evvelki hemşire hanım kendine çeki düzen verdi. Odaya ikinci giren hanımın emrini bekliyordu. Anlaşılıyordu ki bu, hemşireden daha üstün biri. Hemşireye emir verdi.

“Çocuğun bel kemerini aç, ayaklarını iyice uzat.”

Hemşire denilenleri yaptı. Odaya giren ikinci hanım, Suat'ın yanına geldi.

“Nerenden şikâyetin var, anlat bakalım oğlum.” dedi.

Suat sözüne başlarken düşündü. “Bu hanım hemşire değil. Hemşire olsaydı, hemşire hanım bunun karşısında böyle sükûm püklüm durmazdı. Hem hemşireler böyle büyük bir hastanede hasta muayene edemezler.” Doktor da olamazdı. Çünkü kadından doktoru Suat hiç görmemiş ve duymamıştı. Kadının doktor olabileceğini de hayal dahi etmemişti. En münasibini aklına getirdi. Suat konuşmaya başladı.

“Teyze, karnım ağrıyor.”

“Oğlum, ben teyzen falan değilim.” dedi hanım. Bocaladı Suat, ne diyeceğini şaşırdı. Suat'ın bocaladığını gören hanım, “Ben doktorum. Bana doktor hanım diyeceksin.” dedi.

Suat, orada kadından da doktor olabileceğini, erkek doktora “doktor bey,” kadın doktora da “doktor hanım” denilmesi gerektiğini öğrendi. Gün geçtikçe şivesi düzeliyor ama kendilerine arkadaşları tarafından verilen Kürt takma adı bir türlü

kaldırılmıyordu. Buna rağmen yine de iftihar ediyordu Doğu Anadolulu olduğundan. İçinden söyleniyordu kendi kendine:

*"Doğuda doğmuşum,
Anadolu'nun doğusunda.
Ne mutlu bana.
Övünmüyor dersem yalan.
İnanmayın ha!
Kayserili misali,
Okur-yazar değilim ama
Övünmek gibi olmasın,
Kayseriliyim, demiş ya.
Ben de öyle.
Doğuluyum,
Bu şeref yeter bana."*

* * *

Tunceli'nde Seyit Rıza denen bir aşiret reisi Cumhuriyet idaresine karşı türlü nedenlerle isyan etmişti. Devlet kuvvetleri de bu isyanı bastırmak için Türk ordusunun bir kısmını bu bölgeye göndermişti. Günlük gazeteler bu isyan hareketinin bastırılmasıyla ilgili haberleri manşet atarak Türk milletine günü gününe bildiriyordu.

Türk ordusu isyan bölgesini kuşatmış, genişlemeye imkân vermeyecek şekilde isyan eden aşireti bir çember içine almıştı. Bu kuşatma çemberi her gün biraz daha daralıyordu. Nitekim başlarında Seyit Rıza da olmak üzere isyancıların tümü esir edildi. Bir kısmı da ölü olarak ele geçirildi. Birkaç ay süren bu isyan hareketi müddetince en fazla Suat ve arkadaşı rahatsız oldular.

Yabancıların Türk milletini bölmek ve birbirine hasım yapmak için bunlar ayrı ırktan gelmişler gibi gösterme çabaları sonucu Karadenizliye Laz, Adanalıya Fellah, Ortadoğuluya Yörük, Tahtacı, Tatar; Doğu Anadolu'luya da Kürt deniliyordu. Bu etkiyle Suat'ın diğer okul arkadaşları çocuğumsu şakalardan da olsa, "Dayını yakalamışlar. Bak dedenin resmine. Şunu tanıyor musun?" diyerek Suat ve hemşerisi arkadaşıyla matrak geçiyorlardı. Tabii olarak onlar da bu sözlerle çok üzülmüyorlar ve içlerinden, "Bilmediğimiz, görmediğimiz bu bölgenin isyancı kişileriyle bizi neden akraba yapıyorlar bu arkadaşlarımız?" diyorlardı.

İkisi de kendilerine şakadan da olsa takılan arkadaşlarından çok daha vatanlarını seiyor, kendilerini çok daha Türk hissediyorlardı. Hele Suat'ın Çanakkale'de şehit olmuş bir subay amcası, Rus-Türk Harbi'nde Aras Nehri dolaylarında iki ayağının donması sonucu ayaklarının on parmağını kaybetmiş bir babası ve Doğu Anadolu'nun Ruslar ve Ermeniler tarafından işgal edilmesiyle güneye göç eden aile fertlerinden sağ olarak kaybettiği bir ablası vardı.

Aile şeceresini, babasının Kur'an-ı Kerim'in iç kapağına yazdığı yazıdan öğrenmişti. Kendini özbeöz Türk biliyordu ve zaten en iftihar ettiği husus da Türk olarak yaratılmış olmasıydı. Ne de olsa çocuktu ne kadar boş verse, arkadaşlarının kendilerine takılmalarını şaka kabul etse de yine için için arkadaşlarına kırılıyordu.

O sıralarda Suat, Doğu Anadolu'lu büyük bir ilim adamı olan Türkçü Ziya Gökalp'ın hayat ve eserlerini incelemeye merak sarmıştı. Ondan ilham alıyor ve kendini Milliyetçi olarak yetiştirmeye çalışıyordu.

"Varlıklarını muhafaza için türlü akınlara göğüs germiş fakat ellerinde olmayarak dillerine birçok yabancı kelimeler ka-

rıstırmış bulunan doğudaki bu ırkdaşlarımıza Kürt demek ve bizden ayırmışlarcasına bir görüşle mütalaa etmek kadar yanlış bir şey olamaz. İşin garibi, doğuda yetişen bir kimseye Garp- lı veya Orta Anadolu'lu bir ırkdaşı bile vicdanı burkulmadan yakın zamanlara kadar Kürt demeden geri durmamış. Bu bölge insanların Türklüklerine ne kadar bağlı olduklarına bakınız ki kendilerine Kürt denilmesine rağmen Türk diye övünmüş. Türk için çalışmış ve savaşmış, yine kendini Türk'ten ayrı bir ırk bilmemiştir. Hatta kendisine haksız olarak Kürt diyen Türk'e karşı kendisinin Türk olduğunu ispata kalkışmış, onu gafletten uyarmaya çalışmıştır.”

Suat, Ziya Gökalp'ın yayınladığı Küçük Mecmua adlı der- ginin 28. sayısında “Millet Nedir?” başlıklı makalenin 4. say- fasının 2. sütunundaki bir hatırasını okuyordu. Ziya Gökalp bu hatırasında diyordu ki: “Ben gençliğimde tahsil için ilk defa İstanbul'a gittiğim zaman, bu ilmi tahkikata başlamak mecbu- riyetinde kaldım. Çünkü orada eskiden kalmış fena bir itiya- da taban bütün Karadeniz ahalisine Laz, bütün Suriyelilere ve Iraklılara Arap, bütün Rumeli halkına Arnavut dedikleri gibi benim gibi Vilayet-i Şarkıye (Doğu Anadolu) ahalisinden bulu- nanlara da Kürt milliyetini izafe ettiklerini gördüm. O zamana kadar kendimi hissen Türk sanıyordum. Fakat bu zannım ilmi bir tahkike müstenit değildi. Hakikati bulabilmek için bir taraf- tan Türklüğü, diğer cihetten Kürtlüğü tetkike başladım. Evve- lemirde lisandan başladım.

Diyarbakir (Diyarbakır) şehrinde, ana lisan Türkçe olmak- la beraber, her fert biraz Kürtçe bilir. Lisanda bu ikilik iki suret- le izah edilebilirdi. Diyarbakir'in Kürtçesi bir Türk Kürtçesiydi. lisanî tetkiklerim gösterdi ki Diyarbakir'in Türkçesi Bağda'tan Adana'ya, Bakü'ye, Tebriz'e kadar kullanılan tabii bir lisandan,

yani Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türklerine mahsus bulunan Azar lehçesinden ibarettir. Bu lisanda hiçbir sunilik yoktur.”

Demek ki Ziya Gökalp de Suat'ın duygularını yıllar öncesi aynen duymuş ve bu düşüncesini bir makale konusu yapmıştı. Ziya Gökalp'ın “Bana Türk Diyene” başlıklı manzum yazısı âdeta Suat'ın hayat parolası olmuştu. Ziya Gökalp şöyle diyordu:

“Ben Türk'üm' diyorsun, sen Türk değilsin.

‘İslam'ım' diyorsun, değilsin İslam.

Ben ne ırkım için senden vesika,

Ne de dinim için isterim ilam.

Türklüğe çalıştım, sırf zevkim için.

Ummadım bu işten asla mükâfat.

Bu yüzden bu kadar felaket çektim.

Hiçbir an, esefle, demedim: Heyhat!

Hatta ben olsaydım, Kürt, Arap, Çerkez...

İlk gayem olurdu, Türk milleti.

Çünkü Türk kuvvetli olursa mutlaka

Kurtarır, her İslam olan milleti.

Türk olsam, olmasam, ben Türk dostuyum.

Türk olsan ve olmasan sen Türk düşmanı.

Çünkü benim gayem Türk'ü yaşatmak.

Senin öldürmek, her yaşayanı...

Türklük hem mefkûrem hem de kanımdır.

Sırtımdan alınmaz çünkü kürk değil.

Türklük hadimine, Türk değil, diyen.

Soyca Türk olsa da piçtir, Türk değil.”

İleride, okulunu bitirip tayin edileceği okullarda ilk işi sınıfındaki yazı tahtasının üstüne Atatürk'ün camlı, çerçeveli büyük bir resmini ve resmin iki yanına da iki Türk bayrağını asmak olacaktı Suat'ın güzel bir yazı ile.

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır;

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır." sözünü çini mürekkeple yazacak ve Atatürk'ün resminin altına yerleştirecekti. Nitekim öyle de yaptı.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Türkiye'nin ünlü hatiplerinden biri olduğunu, Suat, edebiyat öğretmeninden ve edebiyat kitabından öğrenmişti.

Bir gün sınıf müessili idareye çağrıldı. Geri döndüğünde sınıf arkadaşlarına, "Hamdullah Suphi Tanrıöver okulumuza gelmiş. Bizlere konferans verecekmiş. Hepimiz toplantı salonuna gideceğiz." dedi.

Sınıflar boşaltıldı. Başta okul müdür ve öğretmenleri ile bütün öğrenciler birer ikişer toplantı salonuna girerek yerlerine oturdular. Hamdullah Suphi Tanrıöver o zaman Bükreş Büyükelçisiydi. Bugünkü konferansından başka ayrı ayrı zamanlarda üç konferans daha verdi. Konuları değişti.

Ayda bir iki defa o devrin ünlü kişileri Suat'ın okuduğu okula davet edilir ve bu zatlara çeşitli konularda konferanslar verdirilirdi. Terbiyeci ve yazar İbrahim Alaettin Gövsa ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi. Gümüş renginde ak saçlı, nuranî yüzlü, orta boylu, temiz giyinmiş bir zat olan Hamdullah Suphi Tanrıöver salona girince bir alkış tufanıdır başladı. Tanrıöver salondakileri selamladıktan sonra kürsüye çıktı ve konuşmasına başladı. Daha ikinci cümlesini bitirmek üzereyken herkesin damarlarındaki kan heyecandan âdeta hareket etmez gibiydi.

Suat'ın heyecandan kalbi durur gibi oluyordu. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in kelimeleri değerlendirerek konuşması, cümle yapısı ve ses tonu büyülemişti sanki herkesi.

Konu; Gökoğuzların batıya göçüydü.

Yaklaşık bir ifadeyle şöyle anlatıyordu: “Kır bir at üzerinde yağız benizli, bakışları keskin, kendine güvenli, ok ve yayları terkinde bir süvari, dört nala, Orta Asya bozkırından batıya doğru gidiyordu. Hazar Denizi'yle Ural Dağları arasından geçti. Kafkasların ve Karadeniz'in üzerinden şimdiki Romanya'nın bulunduğu bölgeye gelip yerleşti. Benim anlattığım süvari, binlerce akıncı atlıdan yalnızca biridir. Kardeşlerinden bir kısmı Hazar Denizi'nin doğusunda birbirleriyle sarıldılar, öpüştüler, törelerine uygun selamlaştılar ve iki kola ayrılarak uzaklaştılar birbirlerinden. Birinci kol kuzeyden Romanya'ya gelirken İslavlarla temas ettiler. O zaman toteme tapan bu akıncılar Ortodokuz dinini benimseyerek toteme tapmaktan vazgeçtiler. İkinci kol da kuzeyden akın eden kardeşleri gibi Hazar Denizi'nin güneyinden Mezopotamya üzerinden Anadolu'ya gelip yerleştiler. Önerine rastlayan bütün milletleri savaşla mağlup etiler. Mezopotamya'dan geçerken İslamiyeti kabul etmiş milletlerle temas ettiklerinden İslamiyeti kabul etmişlerdi. Gerek kuzeyden gerek güneyden batıya akın eden bu Türk boyları kabul ederek aldıkları dinlere karşılık kendi medeniyetlerinden birçok şey kazandırmışlardı geçtikleri bölgelerin medeniyetçe geri kalmış milletlerine. Bu akıncılar Orta Asyalı Gökoğuz Türkleriydi. Dinlerini değiştirdiler ama ırklarını melezleştirmediler. Dillerini, örf ve âdetlerini olduğu gibi muhafaza ettiler.

Romanya'da bir tatil günü turistik olan yakın köylerden birine, rahatça bir tatil yapmak düşüncesiyle elçilik makam arabasına binmeyerek kiraladığım bir taksiyle gidiyordum.

Taksi şoförü yolda otosunu durdurdu ve orta yaşlı bir erkekle öz Türkçe konuşmaya başladı. Şoförü ilkin Romen sanmışım. Sonra, "Sen nerelisin?" diye sordum.

"Buralıyım." diye cevap verince, "Hangi ırktansın?" dedim.

"Gagavuz'um" dedi ve köyünden bahsetti.

"Ben kimim?" diye Türkçe sordum.

"Afedersiniz, kim olduğunuzu bilmiyorum ama siz de Gagavuzsunuz herhalde?"

Şoföre Türk olduğumdan, Türkiye'den söz ettim. Türkleri ve Türkiye'yi tanımayan, kendini Gagavuz bilen şoföre, "Beni gideceğimiz köye değil de senin köyüne götür." dedim. Köylerine gittik. Burası güzel yapı, kiremit çatılı evlerle uzaktan gayet şirin görünüyordu. Evler ağaçlı geniş bahçelerle çevriliydi. Köy kahvesinin önünde durduk. Otomobilden indim. Kahvedeki bir grup köylünün arasına geçip oturdum. Hepsinin fizyonomisinden Türk oldukları belliydi. Benim gibi fakat daha öz Türkçe konuşuyorlardı.

Köylerinde küçük bir kiliseleri de vardı. Kendilerine Türkiye'nin Romanya Büyükelçisi olduğumu, kendilerinin de Türk olduklarını, Gököğüz'un döne dolaşa Gagavuz'a çevrildiğini uzun uzun anlattım. Memnun kaldılar. Bu konunun üzerinde derin incelemeler yaptım. Sonradan öğrendim ki Romanya'da yarım milyona yaklaşık Gagavuz varmış. Hepsini birden bağrı-mıza basmamız mümkün değil; onları Türkiye'ye gelmeye hazırlamak, kendilerine Türk olduklarını benimsetmek lazımdır. Bunun için her Gagavuz köyünden seçtiğimiz kabiliyetli birer çocuğu, yirmişer kişilik gruplar hâlinde Türkiye'de öğretmen okullarında yetiştirip Gagavuz köylerine öğretmen olarak gön-

dermek ve böylece Gagavuzların büyük sayıda Türkiye'ye göç etmelerini sağlamak gerekiyordu.

İlk grup bir aya kadar okulunuza gelecek. Dini ayrı, dili ve ırkı sizden olan bu çocukları yadırgamayın. Sevin onları, onlara kendinizi sevdin. Yarının mefkûreci öğretmen adayları, sizlere güveniyorum. Ricalarımızın yerine getirilmesini sizlerden bekliyorum.”

Sözlerine birkaç güzel cümle daha ekledikten sonra sürekli alkışlar arasında kürsüden inen Hamdullah Suphi Tanrıöver toplantı salonundan ayrıldı.

Gelecek misafirlerini kardeş bileceklerine, bağurlarına basacaklarına öğretmen okulunun bütün öğrencileri aralarında söz verdiler. Başka bir konferans vermek için Tanrıöver öğretmen okuluna bir defa daha gitti. Yaklaşık olarak sözlerine şöyle başladı:

“Evvelce darülfünun, şimdi de adı üniversite olan, evvelce müderris, şimdi profesör denilen terimler içinde ben o zaman darülfünunda en genç müderristim. Sosyoloji okutuyordum. Fatih Sultan Mehmed’in kurduğu bu ilim yuvasındaki ilk dersim “Tabiatta Aşk” konusuydu. Aynı dersi size tekrarlayacağım.

Dersimi vermeye başladığım zaman öğrencilerimin gözlerinden ilgiyle dinlenildiğini görünce konuşmama zevkle devam ediyor, bu ilgiden aldığım cesaretle konumu daha etraflica işliyordum.

Aşk, tabiatın ezeli kanunudur. Döl verme, aşktır. Arı, bal verir aşk için. Ağaç meyvesini, bülbül ötmesini, insan her şeyini verir aşk için. Aşk tabiattır. Aşk düzendir. Yeşillere bürünmüş bir tarlada gelincığın zıt renkle görünmesi, türlü çiçeklerin tür-

lü kokuları etrafa saçması, insanların saç taraması, tıraş olması, iyi giyinmesi hep aşk içindir. Keçinin inadı, bir ineğin diğer bir inekten elinde olmayarak da olsa fazla süt vermesi yine aşktır; 'ben' olduğunu erkeğine göstermesi içindir. Dişinin, erkeğine, her dişiden daha çok dişi, erkeğin de dişisine, her erkekten daha çok erkek olduğunu gösterme çabası, aşkın belirtisidir. Çiçekler renkleriyle, kokularıyla böcekleri kendilerine çekmeye çalışırlar ki üzerlerine konsunlar, kendilerinden bir şeyler alsınlar da çiftleşecekleri başka bir çiçeğe götürsünler. Çiçeklerdeki koku ve renk insanlar için değil, insanların süslenmeleri çiçekler ve hayvanlar için değil, hayvanların yaptıkları da insanlar veya çiçekler için değildir. Her yaratık, kendi elinde olmayarak hayata göz açar, yaşar, büyür, aşk yapar, döl alır, döl verir ve ölür. Aşk hayatın devamını sağlar. Herkes oyuncaktır aşka. Aşk kimine göre romantik, kimine göre realisttir. Aşk ıstırap verdiği için zevktir. Dişi örümcek erkeğini aşk için öldürür. İnsanlar arasında da cinayetlerin çoğu aşk için işlenir. İster kültürlü ister cahil olsun insanlar için aşk bazen saadet, bazen felakettir. Yaşatır veya yok eder insanları, hayvanları, bitkileri.

Aşk, anlaşılması zor bir kanundur.”

Darülfünunda verdiği ilk dersindeki gibi bizi de büyüledi bu konuşmasıyla Hamdullah Suphi Tanrıöver. Yine alkışlandı yürekten. Suat, güzel bir konuşma daha dinlemiş oldu.

* * *

Sonra Gagavuzlardan yirmi kişilik ilk grup geldi. Yatakhane de kendilerine ayrılan yerler gösterildi. Okulun öğrencileriyle her konuda kaynaşmalarını temin etmek için hepsini topluca bir yatakhaneye değil de birer ikişer diğer yatakhanelere dağıtarak yerleştirdiler. İlk grupta Gagavuz öğrencilerin en küçüğü on bir, en büyüğü yirmi beş yaşında idi. İçlerinde akordeon, mandolin,

keman gibi çalgı aletlerini ustaca çalanlar vardı. Mütalaa ve ders saatleri dışında sıcak günlerde okul bahçesinde, soğuk günlerde bodrum katındaki salonda o zaman moda olan tangoları Gagavuzlar sazlarıyla çalıyorlar, öğrenciler de dans etmek suretiyle hemen her gün güzel saatler geçiriyorlardı. Adları Nikola, Karol vs. gibi Romen adlarıydı. Konuşmaları Türkçe olan Gagavuzların yortu günleri okulda serbestçe kutlanıyordu. Öğrencilerinin hepsi Müslüman olan okulun Gagavuz öğrenciler sempatisini kazanmışlardı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in iki konferansı sayesinde. O kadar serbestlerdi ki çekinmeden Hıristiyanlığı Müslüman çocuklara âdetâ aşılama istiyorlardı. Çalışmadan sınıflarını otomatikman geçiriyorlardı. Öğretmen okulunu bitirdikten sonra görev için Romanya'ya gideceklerine hemen hepsi Türkiye'de kaldı. Türk öğrencilerin sınavlarla dahi zor girebilecekleri yüksek okullara bunlar sınavsız kabul edildiler. Oralari da aynen öğretmen okulundaki şartlarla bitirerek Türkiye'de görev aldılar. İlkinci bir grup daha Türkiye'ye gönderilemedi. Gerçekleşmesi tasarlanan idealist düşünceler de her işimiz gibi fiyaskoyla sonuçlandı. Maalesef bu çocukların yaşantıları plansız ve kontrolsüz olduğu için içlerinden sapık ideolojilere adları karışanlar da çıktı. Problem oldular bir müddet Türkiye için.

Okulun öğretmenleri ile müdürü ve müdür yardımcıları; Millî eğitim müdürlükleri, Millî Eğitim Bakanlığı başmüfettişlikleri yapmış ve o zaman maarif emînlikleri denilen, bakanla genel müdürlükler arasındaki bir seviyede bulunan makamlardan gelmiş, Millî eğitim topluluğunda eserler vermiş zatlardan teşekkül ediyordu. Okulun müdürü, milletvekilliğinden gelmiş lisan bilir bir zattı. Öğrencilere, iki kişinin bir havluyla idare etmelerini vatanseverlik diye tavsiye edecek, fazla para gitmesin için zeytin, çay, ekmek veya çok az bir miktar peynir, ekmek,

çayla kahvaltıları, hemen hemen her gün öğlen-akşam aynı cins iki kap yemekle işi atlatmaya çalışacak derecede tutumlu idi!

Artık bu repete (aynı) yemek ve kahvaltılardan usanan öğrenciler yemekleri boykot etmişlerdi. Müdür, öğrencileri temsilen üç öğrenciyi odasında kabul etti. Suat da bu üç öğrenci temsilcisinden biriydi. Arkadaşlarının kahvaltı, öğlen, akşam yemeklerinden şikâyetçi olduğunu, biraz değişik bir yemek listesi yapılmasını arzuladıklarını müdürlerinden rica ettiler.

Müdür, gayet ciddi bir şekilde, "Bizim verdiğimizden daha çeşitli yemek listesi mi olur? Birinci gün çay, zeytin, ekmek... İkinci gün zeytin, çay, ekmek... Üçüncü gün ekmek, çay, zeytin... Dördüncü gün çay, ekmek, zeytin... Beşinci gün zeytin, ekmek, çay... Altıncı gün ekmek, zeytin, çay... Daha peynirli kahvaltı listesine geçmiyorum. İnsaf edin çocuklar." deyince öğrenciler gülmeye başladılar. Müdür de dayanamadı güldü. Çeşidi, kahvaltı için verilen çay, zeytin, ekmek kelimelerini yer değiştirmek suretiyle sağlıyordu. Yemekler de buna benzer bir listeye göre veriliyordu. O günden sonra kahvaltı, öğlen, akşam yemekleri nispeten değişik bir listeye göre verilmeye başladı.

Müdür yardımcılarının biri okulun beden eğitimi öğretmeniydi. Sarışın, yakışıklı ve çok disiplinliydi. Öğrenciler çok çekinirlerdi bu müdür yardımcısından. Yaratana dayanıp bir tokat attı mı yanaklar somun gibi kabırır, parmak izlerinden kimden tokat yediği anlaşılırdı insanın. Diğer müdür yardımcısı da okulun resim öğretmeniydi. Yazı sanatı, yani yazının kaligrafisi konulu basılı bir kitabı vardı. Sarışın, orta boylu, sempatik olan müdür yardımcısının adı "afiş"ti. Çünkü afiştan sık sık bahsederdi.

Öğrenciler, öğretmenlerine ya dış görünüşlerine ya çok kullandıkları kelimelere ya da kazara komik gibi görünen bir olaya

sebeup olduğu için ona dayanarak takma ad verirler. Ünlü ressamların sanat eserlerini gösterip buradaki renklerin ustalıklı vurulduğunu belirtmek istediğinde sık sık, “Herif atmış da kondurmuş.” cümlesini kullanması öğrencileri arasında gülüşme vesilesi olurdu. O devirdeki alfabe, okuma kitaplarının iç resimlerinin, roman vs. gibi kitapların da dış kapak resimlerinin çoğu bu sanatkar öğretmenin kalem ve fırçasından çıkmıştır.

Edebiyat öğretmeni çok sevilen ve sayılan, o nispette de öğrencilerin korktukları bir kişiydi. Gözünde ve ağzında tık vardı. İri gövdesiyle sınıfa girer girmez öğrencilerin âdeta diz bağları çözülürdü. Çıt çıkmazdı koca sınıfta. Divan edebiyatındaki üstün bilgisi, güzel şiir okuması devrin sanat çevrelerince de takdir edilirdi.

Gündelik gazetelerde her gün edebî bir makalesi yayımlanırdı. Orta ölçüde “Osmanlıcadan Türkçeye” adlı güzel bir sözlüğü vardı. Öğrencileriyle esprili konuşmasını sever; çoğu zaman matrak geçerdi. Notu gayet ölçülü verirdi. Dersinden bir veya iki kişi ancak dokuz ile on arasındaki numara karşılığı pekiyi alabilirdi. Öğrencilerine “celebi” diye hitap etmekten pek hoşlanırdı.

Coğrafya öğretmeni, ellinin üstünde yaşta, ak ve gür saçlı, kısa boylu bir zattı. Elinden çeşitli reklâm şirketlerinin memleketleri tanıtan broşürlerini, coğrafya dergilerini ve kartpostalları hiç eksik etmezdi. Derslerini resimlerle ve kendine mahsus el ve yürüyüş jestleriyle anlatırdı. Öğrencilerini bilmeceye benzer söz ve hareketlerle sözlü sınava tabi tutardı.

Bir gün amfi hâlindeki sınıfın yüksek yerinden aşağıya doğru ellerini açarak yürüdükten sonra bir öğrenciye, “Söyle bakalım, bundan ne anladın?” diye sorunca çocuk afallamıştı. Sonra “Yürüdünüz efendim.” deyince aldığı cevap, “Aptal, ‘Cu-

mudiye' diyecektin! Yüksek dağlardan aşağıya doğru cumudiye ağır ağır hareket ederek kayar." olmuştı.

Bir başka dersinde, sözlü sınav yaparken Haydarpaşa Lisesinin damlara bakan penceresi bulunan Şuatların sınıfında çok ilginç bir olay geçmişti. Suat dâhil bütün sınıf zayıf not aldı. Öğretmen, defterinden bir öğrencinin okul numarasını okuyor ve "Pencerenin önüne git ve dışarıya bak. Ne görüyorsan söyle." diyordu.

"Efendim, denizi görüyorum."

"Otur, bilemedin!" Arkasından ikinci numarayı okuyor ve onu da pencere önüne gönderiyor ve aynı soruyu ona da soruyordu. O da, "Efendim, adaları görüyorum." diyor. Öğretmenin azarını yiyor ve zayıf not alarak yerine oturuyordu. Bütün sınıf teker teker pencere önünde sıralandı ve hep birlikte dışarı baktılar. Kimi şehir içi vapurlarını, kimi çamları, kimi çatıları, kimi Haydarpaşa Askerî Hastanesini gördüğünü söyledi. Hepsi teker teker azarlandı, zayıf not alarak yerlerine oturdular. Sonradan öğrenildi ki kümülüs bulutlarını görmek lazımmiş. Çıldır Gölü denince orada balıklar yan gider. Moskova denince ortasından Moskova Nehri'nin aktığı, üstünde büyük bir köprü olduğunu söyleyemeyen, Almanya'da üç buçuk milyon tavşan olduğunu (sanki dağlarda tavşanların sayımı yapılmış gibi) bilemeyen öğrenci iyi not alamazdı. Buna benzer çok orijinal buluşlar vardı bu öğretmenin.

Müzik öğretmeni besteciydi, iyi keman çalardı. Çocuklar sınıfta gürültü yapar, dersini dinlemezlerdi. Sinirlenir, saçını yolarcasına çeker, çocuklara bağırıp çağırırdı. Bir defasında kemana başına vurmuştu ya keman ya da öğretmenin başı kırıldı sanan çocuklar kemanın da öğretmenlerinin başının da kırılmadığını gördüklerinde, "Oh, Allah'tan bir şey olma-

dı!” diyerek sevinmişlerdi. Sene sonunda bütünlemeye en çok müzikten kalınırdı. En azından bir saz çalmadan sınıf geçmek mümkün olamazdı. Bu sebeple okulda mandolin egzersizleri yapılır, tatil günlerinde okulda mandolin ve keman sesinden durulamazdı.

Sınavda müzik öğretmenin, “Gam çek” demesi üzerine hem muzip hem de hakikaten notalı gam çekmeyi beceremeyen bir öğrenci, “Of, aman of!” demişti.

“Ulan, bu ne biçim gam çekme?” diyen öğretmene, “Efendim, bundan daha iyi gam mı çekilir? Dertliyim.” demiş be bu, öğrencinin sınıfında iki yıllık olmasına sebep olmuştu. Müzikten belgelenip okuldan kovulanlar vardı. Bunlardan biri sonradan hukuk fakültesini bitirdi. Yani kahrından lutfı uğradı.

Dış görünüşüyle gayet kibar, gözlüklü, konuşurken sık sık iki elini birbirinin içinde evirip çevirerek ovuşturan eliş öğretmeni, atölyesinde uzun yıllar öğretmenlik yapmış ve binlerce öğrenci yetiştirmiş sanatkâr bir zattı.

Görevle ve hatta turist olarak dahi İstanbul’dan hiç dışarıya çıkmamıştı. Tam anlamıyla İstanbul çelebisiydi. Arada sırada öğrencilerine içlenir, eliş atölyesinin sakın bir köşesine çekilerek öcünü sinirlendiği öğrencisine sessizce küfür etmekle alırdı.

Biyoloji, matematik ve tarih öğretmenleri Millî Eğitim Bakanlığı teşkilatında üst makamlarda bulunmuş çok değerli öğretmenlerdi.

Derslerinden öğrencilerin bunaldığını anlar anlamaz meslek hayatlarından fıkralar anlatırlar, gördükleri yerlerdeki orijinal hatıralarından bahsederler ve böylece tatlı konuşmalarıyla sınıfın bunalıcı havasını bir anda değiştirirlerdi. Öğrencileri, öğretmenlik sanatının tarife sığmayan sanatkârlık yönlerini, bu

öğretmenlerinden bizzat görmek ve dinlemek suretiyle kazanmışlardı.

“İsmail Hakkı Baltacıoğlu okulumuza gelmiş” diye öğrenciler arasında bir haber yayıldı. Baltacıoğlu, ünlü bir eğitimci ve yazardı. “Yeni Adam” adında bir fikir ve sanat dergisi çıkarıyordu. Eğitimle ilgili basılmış çok sayıda kitabı vardı. Haber doğruymuş. Az sonra idarece öğrencilerin toplantı salonuna gitmeleri istenildi.

Toplantı salonunda öğrenciler ve öğretmenler konferansçıyı bekliyorlardı. İri yarı, yakışıklı bir zat önde, okul müdürü arkada olmak üzere salona girdiler. Hep birden ayağa kalkıldı. Müdür, gelen misafiri, “Arkadaşlar, günümüzün sayılı eğitimcilerinden yazar Sayın İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nu sizlere takdim ediyorum. Sizlere İş Terbiyesi adlı bir konferans verecek” şeklinde tanıttı.

Misafir konuşmacı kürsüye giderken salondaki topluluk kendisini alkışladı. Konuşmacı yaklaşık olarak şu ana fikir etrafında konuşmasını yaptı.

“Arkadaşlar, sizlere iş terbiyesinden, sözde kendini dünya çapında bir iş eğitimcisi sanan Madam Montessori’den bahsedeceğim. Montessori’nin İtalya’da bir İş Okulu vardır. Burada bazı iş eğitimi denemelerine gireriz. Sanki çok başarılı sonuçlar almış gibi bu denemelerini basın yoluyla dünyaya duyurur aptal Montessori. Aptal diyorum, hakikaten aptaldır. Çünkü çocuklara iş eğitimi yaptırıyorum sandığı yol, tamamen aptalca takip edilen bir yoldur. Maalesef, dünyada eğitimciyiz diye geçinen çok sayıda kimse de aptal Montessori’nin aptalca yaptığı bu iş eğitimi denemelerini kitaplar hâlinde kendi dillerine tercüme ederek bu saçmalıklara ortak oluyorlar. Bu yaptığı işlerden birini örnek olarak sizlere anlatayım.

Okulunun bahçesini öğrencilerine hazırlar. Buralara gül ağaçları diktirir ve her gül ağacının bakımını bir öğrenci üzerine alır. Gübresinden suyuna, velhasıl gül ağaçlarının yetişmesi için ne lazımsa çocuklar itina ile yerine getirirler. Ağaçlar yeşillenir, çiçek açar. Öğrenciler de yetiştirdikleri gülleri gururla yakalarına takarak gezerler, biz yetiştirdik bu gülleri diye. Fakat bu güllerin maliyeti yüksektir. Birkaç saat sonra güller solar ve yakalardan çıkarılıp atılır. Gerek emekler, gerek masraflar birkaç saatlik gururlanma karşılığı heder olup gider. Böyle iş eğitimi olmaz. İş eğitiminde ekonomik düşünce ön planda gelmelidir. El ve kafa ahenkli olarak çalışmalıdır. Yapılan işte maliyet, işin bir ihtiyaca cevap vermesi, şahsiyeti geliştirmeye yardımcı olması lazımdır. Boşuna emek, boşuna gösteriş için harcanmaz. Bu çeşit işlere de iş denilmez. Bu denemeler eğitim yönünden bir değer taşımaz.”

Sonra, Dekroli’nin hayat için, hayat yolu ile Hayat Okulu’ndan ve Kerşestayner’in iş okulundan söz açtı, bu eğitimcilerin iyi ve aksak taraflarını eleştirdi. Konuşması ilginçti. Sonunda sözünü bitirdi ve alkışlar arasında salondan ayrıldı. Suat, böylece İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nu tanıma fırsatını bulmuştu.

Suat, son sınıfa gelmişti. Artık idealist bir öğretmen ruhu taşıyordu. Son sınıfın öğretim yılı sonlarına doğru okul müdür yardımcısı elinde bir tomar basılı kâğıtla sınıfa girdi. Her öğrenciye bunlardan birer adet verdi ve “Bu soruları dikkatle okuyun, mürekkepli kalemle cevaplarını karşılarına yazın ve imzalayın. Sonra gelir alırım.” dedi. Diğer arkadaşları gibi Suat da bu kâğıdı dikkatle baştan sona kadar okudu. Bu kâğıtlar, öğretmen adaylarının öğretmen çıktıktan sonra hangi illere atanmak istediklerini bilgi olarak öğrenmek maksadıyla Millî Eğitim Bakanlığı’nın “yer isteme” kâğıtlarıydı. Suat bütün soruları

doldurduktan sonra atanmasını arzuladığı il adının yazılmasına sıra gelince durakladı ve uzun uzun düşünmeye başladı. Şimdiye kadar gerek doğduğu gerek okuduğu şehirlerde arkadaşları tarafından âdeta bir yabancı işlemi görmüş, ana ve baba memleketinde (onların doğup büyüdüğü köy, ilçe veya ilde) bulunmadığı için yerli halktan sayılmamıştı. Muhacir (göçmen) çocuğu olarak tanındığından istemeyerek de olsa kendisinde bir aşağılık duygusu meydana gelmişti.

Bu duygunun verdiği eziklikten kurtulmak için anasının doğduğu ile tayinini arzuladığından ilgili bölüme orayı yazdı. Hâlbuki bu şehir, Doğu Anadolu'da, hem de oldukça ihmal edilmiş, kışın altı ay çevresiyle bağlantı kuramayan, o zaman için her türlü medenî vasıtalarından yoksun bir yerdi. Ama ne olursa olsun orada kendini yerli hissedecekti. Orada kendine muhacir (göçmen) denilmeyecekti. O şehir halkının kaderiyle kendi kaderini birleştirebilecekti. Onlar kendisini, kendisi de onları daha iyi anlayabilecekti. Diğer arkadaşları Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlere veya Doğu Anadolu'ya göre mahrumiyeti az olan Batı Anadolu şehirlerine atamalarını arzuladıklarından bu bölge illerinin adlarını ilgili bölümlere yazdılar. Sınıfında kendi arzularıyla Doğu Anadolu'ya tayinini isteyen yalnız Suat'tı.

Sonunda okuldan başarıyla mezun oldu. Öğretmenlerinin ve arkadaşlarının ısrarıyla Gazi Eğitim Enstitüsü seçme sınavlarına katıldı ve kazandı. Hemşerileriyle birlikte tren biletini aldı. Haydarpaşa Garı'ndan saat yirmide kalkacak Doğu Anadolu posta treni üçüncü mevki kompartımanına bavulunu yerleştirdi. Pencere kenarındaki yerine oturdu. Arkadaşlarıyla şakalaşıyordu. Anne, baba, kız kardeşlerine, sözlüsü Saade'ye ve bütün tanıdıklarına kavuşacağını verdiği hazla tüy gibi hafiflemişti.

Yerinde duramıyor gibiydi. Gar hareket memuru trenin kalkacağını bildiren kampanyayı üç defa aralıklı çaldı. Lokomotif sinyalinin verdi ve tren Anadolu istikametine hareket etti. İki gece ve bir gündüz tren yol aldı. Dağlar, vadiler, tüneller ve ovalar geçildi. Fevzi Paşa istasyonu son durak olduğundan arkadaşlar hep birlikte trenden indiler.

O zaman insanlar eşya yüklü kamyonlar üstünde yolculuk yaparlardı. Kamyonların şoför mahalli en lüks mevki idi. Zenginler ancak orada seyahat edebilirlerdi. Otobüs ve taksisi, şehirlerde parmakla sayılabilecek birkaç rakamın üstüne çıkmazdı. Suat ve arkadaşları buğday çuvallarıyla yüklü bir kamyonun üstüne bindiler. Çuvalların bağlandıkları kendiriden iplere tutunarak yolculuklarına devam ettiler. Ertesi gün gece yarısı saçları, başları ve üstleri toz içinde anne ve babalarının bulunduğu şehre vardılar. Herkes bavulunu alarak evinin yolunu boyladı. Suat heyecanlıydı. Evlerinin kapısını titrek ellerle birkaç defa vurdu. Yengesi kapıyı açtı. Ev halkı yine telaşlı, yine sevinçlerinden ne yapacaklarını bilmez hâlde idiler. Sarıldılar, öpüştüler. Sabah olmak üzereydi ve kimse uyumamıştı.

Suat, babasını sordu. Babası görevi icabı sık sık keşiflere gittiğinden, “Köylerde, üç güne kadar gelecek.” denildi. Üç gün geçti. Babası hâlâ gelmemişti. Suat, ev halkının endişeli ve kederli yüzlerinden kötü bir havanın estiğini hissediyor fakat bir mana veremiyordu. Geldiğinin dördüncü günü akşama doğru Suat eve uğradı. Komşu kadınların toplu hâlde evlerinde bulunduklarını gördü. Odaya girer girmez kadınların ağlamasıyla karşılaştı. Korktuğu başına gelmişti. Yutkundu, gözleri yaşardı ve bir şey söyleyemeden geldiği gibi evden ayrıldı. Pek sevdiği babasından ebediyen ayrıldığının verdiği acıyla ne yapacağını

bilmez bir hâlde şehrin dış sokaklarında saatlerce dolaştı, durdu. Bazen kendi kendine ağlıyor, bazen on sekiz yaşında aile reisliği mesuliyetinin yerine getirilmesi yolunda nasıl hareket etmesi lazım geleceğini düşünüyordu.

Cebinden kalem, kâğıdını çıkardı. Duygularını ifade eden aşağıdaki satırları kâğıda yazdı:

"1937 yılında,
Henüz bıyığı terlememiş bir öğretmen olarak
Sıla için gittiği şehirde,
Gururla,
Heyecanla,
İşte bakın, adam oldum da geldim
Dercesine
Evimizin kapısını çaldım şafaktan.
Sandım ki
Ben senin elini öpeceğim,
Sen de benim yüzümü.
Unutamam o anı,
Öpeceğim elin toprak altında olduğumu.
Heyhat ki
Ne sen benim yüzümü öptün,
Ne ben senin elini...
Şimdi her yaşlıyı gördüğüm zaman,
Onu sen sanarak öperim elini.
İsterim ki o da öpsün yüzümü."

Suat, ertesi gün ikinci bir üzüntüyle karşılaştı. Babasının ölümünü bildirmediikleri gibi Saadet'in annesi Ziynet Hanım'ın da bu yılın kışında öldüğünü bildirmemişlerdi kendisine. Ziynet Hanım'ın ölümünden sonra Saadet'i Suat'ın babası, "oğlumun sözlüsüdür" diye himayesine almış, Suat'ın babası ölünce, Saadet'in dayısı bunu fırsat bilerek, "Kız kimsesiz kaldı, en yakını benim." demiş ve Saadet'i yanına almıştı. Daha sonra kızın direnmesine rağmen, nişanı ve nikâhı bir arada yaparak oğluna eş yapmıştı.

Bu olay da şok tesiri yapmıştı Suat'ta.

"İnsanın ilk aşkı..."

Masum olursa aşktır.

Ona aşk,

Ona sevgi,

Ne denirşe yakışır.

Başka mana verilmez.

Bu aşk söner.

Unutulur belki zamanla,

Kart aşkına.

Ne ad konur bilinmez."

* * *

Yıllar sonra Saadet ve Suat karşılaştılar bir şehirde. İkisinin de birer çocukları vardı. Biri anne, biri baba olmuştu. Yıllar öncesini hatırlamayıp birbirlerine baktılar, yutkundular, dilleri varamadı geçmişten konuşmaya. Saadetler dilediler birbirlerine. El sıkıştılar, yine ayrıldılar o gün istemeyerek. O gün bugündür, yıllar geçti aradan bir daha birbirlerini göremediler.

Şimdi karşılaştılar değişik göreceklardı birbirlerini. Saçlar ağarmış, yüzler buruşmuş olacak. Ya gönülleri, onu taşıyanlarına sormalı. İçlerinden,

"Ol saltanatın

Yeller eser

Şimdi yerinde."

Veya

"Geçmiş zaman olur ki

Hayali cihan değer." diyeceklerdi.

Babasının cebinden çıkan küçük bir defterde yazılı borç listesini Suat annesinden aldı ve bıraktığı borcu yolluğuyla ödemek istedi. Listeyi alacaklılara uzatarak, "Ben Suat, babam sizden borç para almış. İlginize teşekkür ederim, buyrun paranızı." dedi.

Çevresinde çok sevilen kişiydi Suat'ın babası. İstisnasız bütün alacaklılar, "Aferin, sen evlatlık görevini yapıyorsun ama biz alacağımızı ona helal ettik." dediler. Hiçbiri ondan para almadı. Suat, biri üç, biri altı yaşındaki kız kardeşlerini, annesini himayesine aldı ve giriş sınavını kazandığı yüksek okula gitmekten vazgeçti. Çünkü küçük iki kız kardeşine ve annesine kendisinden başka bakacak kimseleri yoktu. Kamyon tutuldu; eşyalar denk edildi. Bir sabah, geride kalanlara veda ederek ayrıldılar o şehirden. Gözleri yaşlıydı hepsinin, özlemini bütün bir ömür içinde yaşatmış, Suat'ının okuyup adam olduğunu göremeden ölen babasının mezarının bulunduğu şehirden ayrıldıkları için.

Yeni görev yerine, meçhul diyarlara doğru kamyonları yol alıyordu, Suat ve kardeşleri için meçhuldü buralar ama anneleri için malum. Çünkü Suat henüz karnındayken düşman saldı-

rısından kaçarken geçmişlerdi buralardan. İki yolculuğunda da annenin yüreği yaralıydı. Birincisinde vatanını kaybetmişti. İkincisinde ise otuz yıllık sevgili kocasını. Düşünüyordu birinci yolculuğunu.

1915 yılı kışının çok soğuk ve karlı, tipili bir gününde Rus ve Ermeni birlikleri, yaşadıkları şehri işgal ediyorlardı. Evlerini, barklarını düşmana terk ederek, bir çöp dahi kurtaramadan, sandıklarının anahtarlarını bile almaya fırsat bulamadan, aç ve çıplak, kabileler hâlinde akıbetlerinin ne olacağını bilmeyerek hatıralarla bağlı oldukları sevgili memleketlerinden ayrılmışlardı. Dağlar aşılmış, düşmanla aralarındaki mesafe uzayınca derin bir nefes almışlardı. Hastaların hemen hepsi yollarda ölmüştü. Çocukların bir kısmı artık daha fazla taşınamadıkları için karlara terk edilerek kurtlara yem olmuştu. Bacağında takati, torbasında az da olsa azığı olanlar canını kurtarabilme bahtiyarlığına kavuşabilmişlerdi. Gönüllü kuvvetlerin çoğu, işgale uğrayan memleketlerini terk etmemişti. Rus silahlı kuvvetleriyle çete harpleri yapıyor ve canlarını feda edercesine çarpışıp duruyorlardı.

İkinci yolculuğunu düşündü. Kocasıyla geçirdiği o uzun yıllardaki tatlı hatıralar bir bir geldi gözlerinin önüne. Sinema şeridi gibi süratle geçen sahneler, nemli gözlerinde dumanlı görünüyordu. Birincisinde kocası yanındaydı, ikincisinde oğlu. Her gün bir eşkıya baskınına uğrayan yollardan geçildi. O zamanki yolların hepsi stabilize yollardı. O yolculuk süresinde Suat'ı en çok üzen olay, kamyonun arkasına bağlı sandığın kapağının açılması sonucu, küçüklüğünden beri hatıra olarak biriktirdiği fotoğrafların olduğu üç albümün düşerek kaybolmasıydı. Suatları ve eşyalarını taşıyan kamyon dağ, vadi demeden, harap köprülere aldırış etmeden, canını tırnağına takan inatçı insanlar gibi bozuk yola, eski lastiklerine boş vermiş, motorun-

dan gelen homurtulardan sinirlendiği belli bir eda ile Suat'ın tayin edildiği şehre ulaşmıştı. Kışın hiç kamyon yüzü görmeyen, yazın gördükleri kamyon sayısı da beşi onu geçmeyen bu şehir halkı sanki en son model bir uçağın hava alanlarına inmiş gibi kamyonun etrafını bir anda sardılar.

Suat, annesi ve kardeşleri, "Oh yarabbi şükür, sonunda yolculuk bitti ve geldik." diye seviniyorlardı. Kamyonun etrafındakiler ise "Bunlar da kim?" diye fısıldaşarak birbirleriyle konuşmakta ve meraklarını giderecek bir ipucu aramaktaydılar.

Henüz on sekiz yaşında, bu şehre öğretmenlik yapmak üzere gelen, annesi bu şehrin yerlisi olan Suat, kalabalık arasında boşuna hamal aradı, durdu. Buranın halkının farklı bir yönü vardı: "Aç yatar, tok görünür."

"Hamal bulunmaz burada." dediler. Suat, kalabalıktakilerden birine, "Burada otel gibi bir yer var mı?" diye sordu.

"Aha, otel burası." cevabını aldı.

Suat, annesi, kız kardeşleri, şoför, muavin, bavul ve diğer eşyaları alıp tahtadan ve ilkel merdivenleri olan, duvarları kerpiçten, tavanı direkli, çatısız, toprak damlı, iki katlı, elektriksiz, adına "Mecburiyet Palas" denilen yere gittiler. Burası şehrin sözde biricik oteliydi.

Otelin perişan kılıklı, dış görünüşüyle müşteriye emniyet telkin etmeyen kâtibi, Suat'ı, annesini, kardeşlerini alık alık ve kendine göre dikkatli bir şekilde inceledi. Suat'a bazı şeyler soruyor ve cevabını alıyordu. Suatların nereli olduklarını, niçin buraya geldiklerini, annesinin ve babasının adlarını, nereden geldiklerini önündeki deftere gayet çirkin bir yazıyla yazdı. Fakat Suatların buralı olduklarını anlayınca tutumu bir anda değişmişti.

“Sizlere iyi bir oda vereceğim.” dedi ve onlara kalacakları odayı gösterdi. Oda görülecek şeydi! Zemini toprak, tavanı büyük direklerle örtülü, direklerin üstünde vaktiyle serilmiş ve şimdi çürümüş delik deşik hasırlar, içeride Nuh Peygamber zamanından kalmış perişan iki karyola, bir tahta masa, iki sandalye ve masanın üzerinde islenmiş bir gaz lambası vardı ve yataklar kir pas içindeydi. Suat’ın annesi, “Oğlum, çarşafklar çok kirli, değiştirirsen memnun oluruz.” diye rica edince, kâtip, “Ana, nesi var bunların? Gül gibi çarşafklar! Biz burada haftadan haftaya çarşafkları ancak değiştirebiliyoruz. Sık sık yıkamırsa çürür, gider bunlar.” diye cevap verdi ona.

DDT yoktu o zaman. Yastığın altı temizdir diye düşündü Suat’ın annesi ve hepsini çevirdi. Bu sırada birkaç tane bitin yastıkların üzerinde dolaştıklarını gördü. Bu otelde çaresizlikten birkaç gece yatmak zorunda kaldılar.

Sabahleyin Suat, tayin olduğu okulun başöğretmenini ve anayurdu olan bu şehri görmek için otelden ayrıldı.

Otelin altı kahvehane, bahçesi de şehrin biricik garajı idi. Kahvehaneye girdi, bir çay istedi. Garson çayı getirdi. Bu şehirde yabancılar hemen belli oluyordu. Garson merakını gidermek için sordu.

“Beyim, siz kimsiniz, memleketimize ne yapmak için geldiniz?”

“Buraya öğretmen olarak tayin edildim. Annem buralıdır. Dedemin adı şu... Bize şunlar derler.”

Suat’ın bir hemşehri ve aynı zamanda öğretmen olmasına garson çok memnun kaldı. Bu il merkezinde ancak on kadar öğretmen vardı. Henüz bir ortaokulu bile yoktu buranın. Öğretmenler ileri seviyede birer devlet memuru sayılıyorlardı. Bu

bakımdan “Bizden de demek öğretmen yetiştirebiliyormuş” gibi bir hisle garson gururlandı.

Suat, annesinden aldığı bilgilerle akrabalarını aramaya başladı. Şehir küçük ve nüfusu azdı. Herkes burada birbiriyle akraba... Garsondan, en yakın akrabalarından birinin zengin olduğunu fakat çok fazla para canlısı olduğunu öğrendi. Yaşlı, üstü başı derbeder ve zengin olan bu akrabasını ziyarete gitti. Onun elini öptü ve kendini tanıttı. Cahil ve zengin akrabası gururlandı Suat’ı görünce, “Yeğenim, bir müşkülâtın olursa bana söyle, evim her zaman sizlere açıktır.” dedi. Bu sözü kimseye söylememişti hiçbir zaman.

Kiralık evinin anahtarını Suat’a verdi ve üç gün sonra taşınabileceklerini söyledi. Üç gün sonra, otelden bu eve taşındılar. Annesi kendi düzenine göre evi yerleştirdi.

*“Odamın toprak tabanını,
Bagaj kâğıtları yapışık iki Antep kilimi.
Direkten tavanını da renkli kartonlar örtmüş.
Kâğıtları birer birer okudum.
Diyarbakır-Malatya,
Malatya-Kayseri,
Kayseri-Gölbaşı yazılı...
Belli ki emektar bu kilimler.
Denk olduğunda
Yollarda,
Fazla yorulmuş,
Hamal sırtından düşüp kalkmış.
Yer yer delinmiş.
Altından toprak görünüyor.*

Fare yenikleri kartonların arasından da tavan...

Annem,

Bu kilimleri süpürürken yoruluyor.

Eller halılar aldı,

Rahat rahat süpürüyor.

Biz, şu ana kadar yıl oldu,

Bir baltaya sap olamadık.

Bunlar bela oldular başıma,

Canımı yiyip duruyorlar.

Hâlâ, diyor.

Herkes kısmetini bulur, diyorum,

O da susuyor.

Duvarda bir Türkiye haritası,

Birkaç resim,

Bir de takvim asılı.

Kapının yanında da ayna var.

Sakın bakma,

Bu aynada görünürsün canavar.

Yüzün genişler,

Daralır, kısalır

Veya uzar.

Köşedeki etajer aga radyomu taşır,

Dört hazeran sandalyem de seyrek gelen misafirleri.

Gelenlerin çoğu sedirde oturur.

Bunlar da pek işe yaramaz ki,

Bilmem ki,

Bu sandalyelere ne lüzum var?

Odamda bir köşeden bir köşeye
 Uzayan güzel bir sedirim var.
 Kolay mı ya,
 Alınmış bir kere bu sandalyeler
 Ve bu eşyalar.
 Para veren yok ki,
 Beleş de verilemez ki.
 "Mal canın yongasıdır." derler,
 Sokağa atılamaz ki.
 Böylesi bir odaya da
 Oda denilemez ki.
 Alıştık fukaralığa.
 Kolay kolay bu odadan,
 Bu dekordan,
 Vazgeçilemez ki."

* * *

Daha ilk günden Suatların evine komşular "hoş geldiniz" demek için gelmeye başladılar. Yıllar öncesine ait hatıralarla ilgili konuşmalar şuna buna göre ayarlı, değişik ve renkliydi. Suat'ın annesi hâlinden çok memnundu. Suat da hayatının en güzel günlerini yaşıyordu.

Şimdiye kadar başka yerlerde yerli halktan olmadığı için bir yabancı gibi bilindiği ve vatan topraklarını kendine yakıştırmayan, aynı kan ve aynı soydan gelen insanların kendisine karşı olan davranışlarından üzüldüğü için, bu defa bu şehrin yerli halkından sayılması ona güven ve gurur veriyordu. "Beni anlayan insanlar, benden olan topraklar da varmış." diye göğsü âdeta kalıbına sığmıyordu.

Çamurlu sokaklar, köhne evler, yoksul insanlar ona en medenî şehirde, varlıklı insanlar arasında yaşamaktan daha çok haz ve güven veriyordu. Artık bu şehirde bu şekilde geçecekti Suat'ın hayatı.

Atandığı ilkokula sora soruştura gitti. Tek katlı, çatısı tek oluklu kiremitlerle örtülü bir binaydı burası. Suat'ı kapıda saç sakalına karışmış bir odacı karşıladı.

“Kimi ararsın beyim?”

“Başöğretmeni.” diye cevap verdi Suat.

“İçerdedir beyim.”

Tahtadan ve sanki özellikle iğreti yapılmış gibi duran bir kapıdan içeri girdi. Yeşil bir çuha ile kaplı eski bir masa gördü içeride, üzeri karmakarışık. Yaşlı, papağan burunlu, gözlüklü, şişman biri masanın arkasındaki sandalyede oturmuş bir şeyler yazıyordu. Suat içeri girince başını kaldırdı ve işini yarıda bırakarak gözlüğünün altından, “Buyurun, ne istiyorsunuz?” diye sordu.

“Okulunuza yeni tayin edilen öğretmenim ben, adım Suat.” Başöğretmen yerinden kalktı, Suat'ın elini sıktı ve ona bir sandalye gösterdi.

“Buyurun, oturun.”

Suat'tan, yolculuğunun nasıl geçtiği, ev tutup tutmadığı, yanında kimleri getirdiği, bekâr mı evli mi olduğu konusunda, velhasıl her konuda bilgi aldı.

İşe başlayış tarihi Millî Eğitim Müdürlüğüne yazıldı ve ertesi günü öğretmen olmayan birinci sınıf Suat'a verildi. Hayatında ilk defa öğretmen olarak bir sınıfa giriyordu Suat. Başöğretmen önde, kendisi arkada birlikte sınıfa girdiler.

Başöğretmen, “Öğretmeniniz Suat Bey, bundan sonra o yetiştirecek sizleri. Çalışın ve öğretmeninizi memnun edin.” dedi, elini sıktı, ona başarılar diledi ve sınıftan ayrıldı.

Altı ile yedi yaş arasındaki bu öğrenciler okuma yazma bilmiyorlardı. Onlar da henüz okula yeni başlamışlardı zaten. Suat, öğrendiği yeni metotlarla öğrencilerini yetiştirmeye çalışıyordu. Sınıfını, bir iş okulu sınıfı hâline getirmişti. İlköğretim müfettişi Suat'ın sınıfını, ilin köy ve şehir okullarına örnek sınıf olarak gösteriyordu. Arkadaşları Suat'ı çok seviyorlar ama çalışmalarını örnek gösterildiği ve rahatları kaçtığı için “başımıza bela geldi” diyerek içlerinden hiddetleniyorlardı. Suat, buna rağmen eğitimle ilgili dergi ve gazeteleri takip ediyor, öğrencilerine en yeni metotlarla okuma-yazma ve hayat bilgisi öğretmeye çalışıyordu.

“Çiçeği burnunda” deyiimiyle tarif edilecek yaşıydı henüz. Hayatına hiç kadın girmemiş olan Suat, çocuksu sevgiyi ilk defa Saadet'te görmüş, bir daha ne sevgi ne de kadın bilmişti. Başkomiser Muhsin Bey'in kızı Sevim'i ilk gördüğünde ona tertemiz hislerle bağlanmıştı. Sevim güzel bir kızdı. Siyah saçları, uzun kirpikleri, ela gözleri, pembe yanakları, ufak bir ağzı ve ölçülü vücuduyla sevilmeyecek gibi değildi.

Şehrin çarşısı büyük caddelerden birinin üzerindeydi. Herkes alışverişini bu büyük cadde üzerindeki çarşıdan yapıyordu. Sevim bir gün annesiyle alışveriş için çarşıya çıkmıştı. Suat da bir arkadaşıyla birlikte çarşıda bir aşağı, bir yukarı gezip duruyordu. Suat ile Sevim ilk defa burada karşılaştılar. Göz göze geldiklerinde hâllerinden anlaşıyordu ki ikisi de içlerinden bir şeyler geçiriyorlardı.

Sevim'in küçük bir erkek kardeşi vardı ve Suat'ın öğrencisiydi. O nedenle hemen hemen her gün Sevimlerin evinde

Suat'tan söz edilirdi. Suat, Sevim'in kardeşine özel ilgi gösteriyordu. Onun, kardeşiyle ilgilenmesi de Sevim'i çok memnun ediyor ve bu durum Suat'la aralarındaki ilgiyi kuvvetlendiriyordu. Bir gün Sevim'i kardeşinin defterine yapılması gereken bazı ödevleri yazarken, "Ablanla birlikte bu soruyu cevaplandırmaya çalışın bakalım, ne yapacaksınız?" şeklinde bir cümleyi not düşti. Suat'ın gayesi Sevim'in kendi hakkındaki düşüncesini bir dengine getirip öğrenmekti.

Bir gün, Suat, Sevim'in kardeşine kapalı bir zarf verdi.

"Oğlum, bunu ablana götürüp vereceksin. Cevabını yazsın, al ve bana getir. Fakat bu zarfı başka kimseye vermeyeceksin ve 'öğretmenim ablama bir şey gönderdi' diye de kimseye bir şey söylemeyeceksin."

Çocuk gizlice mektubu ablasına verdi. Sevim hemen odasına gitti ve kapıyı arkadan kilitledi. Heyecanla zarfı yırttı ve mektubu okumağa başladı.

"Sevim, seni annenle birlikte o gün çarşıda gördükten sonra yıldırım çarpmış gibi bir hâl oldu içimde. Dünyada hiç kimsenin senin kadar beni etkilediğini görmedim ve göremem de. Her hâlinle idealimdeki kız sensin. Eğer sen de benim gibi, benim hakkımda aynı hisleri duyuyorsan hayatlarımızı birleştirmeye karar verebiliriz. Cevabını bekler, gözlerinden ve yaknaklarından öperim.

Seni hiçbir zaman unutamayacak olan Suat."

Sevim de hemen ona cevap yazdı, mektubu bir zarfın içine koydu ve kardeşine verdi. Ayrıca bir yanlışlık yapmasın diye ona, "Aman ha, bu zarfı öğretmeninden başkasına gösterme ve verme. Kimseye de 'öğretmenime ablam bir mektup gönderdi' gibi bir şey söyleme." dedi.

Sevim'in mektubu şöyleydi:

"Suat, seni o gün ben de gördüm ve sevdim. Annem yanımda olduğu ve çarşı da çok kalabalık olduğu için sana karşı olan duygularımı açığa vuramamış ve seni görmemezlikten gelmiştim. Burası tutucu bir yer. Küçük bir şey sezerlerse habbeyi kubbe yaparlar. Hâlbuki geceleri rüyama giriyorsun inan. Fakat üzülerek söylemeliyim ki maalesef babam beni arzum dışında bir polisle nişanlamış. Oysa ben o polisin yüzünü bile görmedim hiç. Perişanım ve ne yapacağımı bilemiyorum. Sen bu duruma bir çare bulursan çok sevineceğim.

Gözlerinden öperim,
Sevim."

* * *

Bunun üzerine Suat, kendisinden yaşlı öğretmen arkadaşlarına bu konudaki düşüncelerini açıkladı ve onların aracılığıyla Sevim'in babası Başkomiser Muhsin Bey'e durum anlatıldı. Muhsin Bey, "Ben erkeğim, söz verdim bir kere. Dönemem sözümünden." deyip bu konuda her söylenen sözü yarıda kesiyordu.

Sevim ve Suat birkaç defa kaçamak buluştular. Her konuda anlaşıyorlardı. Ağlaştıkları oldu; seviştikleri oldu ama Sevim'in babasının kararını değiştirmek mümkün olamadı. Her rica sonrası, "Söz verdim, tükürdüğümü yalamam." şeklinde oldu.

Yıllar sonra bir polis eşi olarak Sevim, Suat'la Nevşehir'de karşılaştı. Mutlu değildi ve hiç olmamıştı. Suat'a durumunu anlattı uzun uzun. Suat onun durumuna çok üzüldü ama iş isten geçmişti.

Suat, Sevim'le evlenemeyince, annesinin ve aracı kadınların zoruyla başka biriyle evlenmişti. O da mesut değildi. Eşinin

sorunlu olan ailesi, Suat'ın anne ve kardeşleriyle arasını açmış, görüşmemelerine neden olmuştu. Suat boş ve cahilce konuşmalardan bıkp usanmıştı artık.

Evdeki en normal konuşmalar dahi bir anda kavga çıkmasına neden oluyordu. Arada çocuklar vardı, o nedenle boşanamıyordu. Karısıyla beraber uzun yıllar yaşamak zorundaydı artık. Suat'la Sevim, bakıştılar, ağlaştılar ve ayrıldılar o gün.

Suat, ondan ayrıldıktan sonra cebinden not defterini çıkardı ve yıllarca önce Sevim'i düşünerek yazdığı şiire benzer hatırasını okumaya başladı.

"Ten güzel,
Ses güzel,
Acaba ruhu nasıl?
Zarf güzel,
Mazruftan ne haber?
Eğer hepsi denkse ne güzel.
O zaman Tanrı'nın işi yokken
Yaratmış seni derim.
Demek ki diğer kullarını
Perişan etmek istemiş böylece.
Ben onlardan biri...
Sen sarhoş edersin kızım
El âlemi.
Aşk bahçesinin şakrak bülbülü,
Aşk bülbüllerinin kırmızı gülü..."

Suat, evine, annesine ve kız kardeşlerine çok düşkün bir insandı. Amacı, bu insanları kimseye muhtaç etmeden, kendi memleketlerinde huzurlu ve mesut etmektir. Annesinin sözünden ayrılmamaya, iki küçük kız kardeşini okutup büyütmeyle kendi vicdanında söz vermişti.

Bu küçük şehirde hemen hemen herkes birbiriyle akrabaydı. Bir gün okula giderken yolda yabancı bir kızla karşılaştı. Bu şehirde, yeni gelen her yabancı hemen dikkat çekerek. Şehir âdeta bir ev, halk da bu evin fertleri gibiydi. Tüm yaşantılarıyla birbirlerini tanırlardı. Uzun saçlı, buğday benizli, giyinişiyle ve o zamanki hâliyle ilgi çekici bir kızdı o. Kızla Suat arasında yirmi metreden fazla bir mesafe vardı. Derse geç kalmamak için hızlı adımlarla yürüyordu. Kızın nereye gittiği ise onun için meçhuldü. Kızı görür görmez içinden, "Bu kız yabancı, acaba kimlere misafir gelmiş?" dedi.

Bu şehrin kızları isteyerek veya istemeyerek, daha çok kapalı gezerler ve kendilerini ister yerli ister yabancı olsun hiçbir erkeğe göstermemeye gereğinden fazla gayret gösterirlerdi. O nedenle Suat kızın yabancı olduğunu hemen anlamıştı. Kız, yoluna rahat ve telaşsız bir şekilde devam ediyordu. Hızlı adımlarla yürüyen Suat kızın arkasından yürümeye devam etti ve hiç aldırış etmeden yanından geçti. Bu sırada kız, Suat'ın ayak seslerinin geldiği tarafa doğru başını çevirdi ve ona tebessüm etti. Suat, tüm derdi derse yetişmek olduğu için kızın kendisine tebessüm ettiğinin farkına varamadı.

Başka bir gün Suat takım elbise almak için bir tanıdığın dükkânına gitti. Dükkâna İstanbul'dan yeni elbiseler gelmişti. Deseni ve kumaşı bakımından beğendiği bir takım elbiseyi satın aldı. Bu sırada içeride, kırmızıya çalan sarışın yüzü, ak

saçlı, olur olmaz şeylere gülen ve arada sırada kendi kendine konuşan bir yabancı oturuyordu.

Suat'a bu yabancıyı, "Ekrem Efendi, Maraş'tan yeni geldiler. Karısı hemşerimizdir." diye tanıttılar. Suat, "Hoş gelmişsiniz baba." dedi.

Ekrem Efendi fırsatını bulmuştu ya, başladı Suat'la uzun uzun konuşmaya. Ha bire konuşuyordu ama hiçbir sözü Suat'ı ilgilendirmiyordu.

"Oğlum, benim karım buranın eski köy ağalarından birinin kızıdır. Maraş'ta bir tuhafiye dükkânım vardı. Ortağım bana kazık attı ve bütün sermayemi batırdı. Mecbur kaldım, çocuğu çocuğu toplayıp buraya geldim. Şimdi bu dükkânın sahibi Arif ağa ile ortak oldum. Allah kerim, belki felek bundan sonra bize güler." İşte bu şekilde lüzumlu lüzumsuz konuşmalarına devam edip durdu.

Aklî açıdan pek normale benzemiyordu. Esnaf şimdiden onu ti'ye almaya başlamıştı. Canı sıkılan esnaf, Ekrem Efendi'nin yanına gidiyor, onu sinirlendirecek birtakım hareketler yapıyor ya da sözler söylüyordu. Buna sinirlenen Ekrem Efendi, küfür dâhil ağzına gelen her şeyi söylüyor fakat bu sözler esnafın hoşuna gidiyor ve gülüyorlardı. Ancak, neşeli olduğu zamanlarda konuşmalarıyla karşısındaki insanları eğlendiren matrak bir adamdı Ekrem Efendi.

Suat, Ekrem Efendi'ye, "Allahısmarladık." diyerek dükkândan ayrıldı. Suat'ın hâl ve hareketleri de Ekrem Efendi'nin hoşuna gitmişti.

Ekrem efendilerin evinde artık ne konuşulmuşsa konuşulmuş, ailecek kızlarını Suat'a vermeye ve bunun için de ne lazımsa yapmaya karar vermişlerdi. Suat'a yolda tebessüm eden

kız meğer Ekrem Efendi'nin kızıymış. Kızın yaşı büyük olmasına rağmen, hâlen ortaokul birinci sınıfta iki senelik ve bütünlemeye kalmış bir öğrenciydi. O yılın eylül ayında bütünleme sınavına girmiş ama başaramadığı için belge almak zorunda kalmıştı.

Kızın anne-babası Suat'ı damatlığa layık gördükleri ve kızlarının da Suat'ı yolda gördüğü anda beğendiği için Suatlarla sıkı bir münasebet kurma yoluna gitmişlerdi. Kendi düşüncelerine göre Suat'ın annesi elde edilirse tasarladıkları bu nikâh işi kolayca olacaktı. Suat'ın annesi cahil ve gezmeye meraklı bir kadındı. Her sınıftan, zengin veya fakir olsun birçok ahbabı vardı. Ya onlar Suatlara giderler ya da Suat'ın annesi onlara gider, saatlerce boş boş konuşturlardı. Kızın annesi de aklen pek normal sayılmazdı. Fakat bu tip konularda kafası oldukça iyi çalışan bir kadındı.

Bir okulda odacılık yapan ve çevresinde dedikoduculuğuyla meşhur bir kadına, "Sen Suat'ın annesini, bizim kızı oğlu için istemeye razı edersen sana istediğin bir elbiseliği alırım." şeklinde bir vaatte bulunmuştu. Bu vaat, o kadın için önemli sayılacak bir şeydi. O günden sonra odacı kadın Suatların evinden hiç ayrılmaz oldu. Gece ve gündüz işi dışındaki saatlerde hep Suatlardaydı. Suat'ı bulursa ona, annesiyle yalnız kaldıklarında annesine hep kızın ailesinin asil olduğundan, zenginliklerinden, kızın tam anlamıyla hünerli olduğundan falan bahsedip dururdu. Üstelik bir elbiselik kumaşın hatırı için...

Yalancı sözlerle Suat'ın annesini Ekrem Efendi'nin kızını Suat'a istemeye razı etti. Ama Suat bu işe karşıydı. Buna rağmen annesinin sözünden çıkamıyordu. Annesi odacı kadının hazırladığı planı sezdi ama eğitim sahibi biri olmadığı için aklınca bu teklifi çıkarına uygun buldu. Annesi ve Suat günlerce bu ev-

lenme konusu üzerinde tartışıp durdular fakat sonunda Suat, annesine mağlup oldu.

Suat altı ay sonra askere gidecekti. Yedeksubay okulunda kaldığı müddetçe annesini ve kız kardeşlerini himayelerine bırakabileceği yakın bir akrabası yoktu. Ekrem efendiler, "Suat eğer kızımızla evlenirse askerlik müddetince siz bizde kalırsınız. Bu hususta hiçbir şey düşünmeyin." diye Suat'ın annesine söz vermişlerdi. Suat, annesinin ve odacı kadının sözlerine pek aldırış etmedi ve şöyle dedi:

"Ben bir de İncilerle görüşeyim."

Ekrem Efendi'nin kızının adı İnci idi.

Suat, annesine, "Anne, bak ben evlenmek falan istemiyorum. Kaç gündür beni evlenmeye zorlayıp duruyorsunuz. Sonra pişman olursan veya ben senin yüzünden bu hayat yolculuğunda bir çıkmaza girersem bundan doğacak vebal senin boynunda olacaktır. Kati kararını verdinse istemeyerek de olsa bir şartla bu işe evet diyeceğim. İncilerden bir gece onlara gitmemiz için randevu alın. Hep birlikte oraya gidelim ve bu meseleyi etrafıca konuşalım. Bir karara varabilirsek olur." dedi.

Ertesi günün gecesı için randevu alındı. Suat, annesi ve iki küçük kız kardeşı İncilere gittiler. Ekrem Efendi, eşi, çocukları ve bir de odacı kadın Suatları kapıda karşıladılar. Çaylar içildi, şuradan buradan laflar edildi ve Suat, "Ekrem Efendi, kızınızın benimle evlenmesi hususunda yapılan görüşmelerden haberiniz vardır. Bu konuyu sizinle açık açık konuşmak için geldik. Çocuklar dışarı çıkarlarsa meseleyi enine boyuna daha iyi konuşabiliriz." dedi.

Bunun üzerine çocuklar başka odaya gittiler. Suat konuşmaya başladı.

"Giriş sınavını kazandığım halde yüksek öğrenimimi yapmaktan annem ve kız kardeşlerimin rahatı için şimdilik vazgeçtim. Siz anneme söz vermişsiniz; 'Suat askerliğini yaptığı müddet içinde bizde kalırsınız, hiçbir şey düşünmeyin.' demişsiniz. Bu doğru mu?

"Evet söyledik. Üstelik ona annemiz gibi bakacağız. Bu konuda sizin de herhangi bir endişeniz olmasın."

"Peki, benim hakkımda neler biliyorsunuz? Hakkımdaki düşünceniz nedir?"

"Araştırdık ve seni beğendik, kanaatimiz müspettir."

Suat konuşmasına devam etti:

"O zaman İnci Hanım'ı çağıralım, bakalım o ne düşünüyor? Benim için onun kararı daha mühimdir. Bunu da öğrenelim."

İnci odaya çağırıldı. Suat, İnci'ye, "Annem sizi beğenmiş. Senin annen ve baban da beni beğendiklerini söylediler. Benim için en önemlisi, bu konuda sizin düşüncenizi öğrenmektir. Altı ay sonra askerliğimi yapmak için yedeksubay okuluna gideceğim. Ondan sonra subay olarak nereye gönderileceğim belli değil. Biliyorsun Almanlar hudutlarımızda. Dünya harp içinde ve belki askerliğim bitene kadar ayrı yaşayacağız. Annem ve kız kardeşlerim sizde kalacağına göre onlara gereken saygı ve sevgiyi gösterebilecek misin? Evlenince senin paraya ihtiyacın olacak. Bu ihtiyacını yedeksubay olmadan evvel karşılayabilmeme imkân yok." dedi.

Suat daha sonra cüzdanını çıkardı ve ona gösterdi: "İşte bak, cüzdanımda kırk beş kuruştan fazla para yok. Düğün için bana masraf kapısı açarsanız onu karşılayacak da param yok. Durumumu size açıkladım. Sen bu işe ne diyorsun? Çekinmeden konuş. Burada edeceğin sözleri senet kabul ediyorum."

İnci, utandı, yutkundü ve ısrar üzere konuşmaya başladı.

“Sizinle evlenmeyi arzuluyorum. Annenizi annem, kız kardeşlerinizi kız kardeş bileceğim. Düğün vs. için de size masraf kapısı açtırmayacağım.”

Böylece Suat’a bir söz vermiş oldu.

“Öyleyse anlaştık. Bu anlaşmayı hepimiz için Allah hayırlı ve uğurlu etsin.” dedi.

Bu şehirde kız isteme işi şimdiye kadar böyle medeni bir şekilde yapılmamıştı.

Karşılıklı anlaşmanın verdiği neşe içinde tekrar çaylar içildi. Gece geç vakitlere kadar çeşitli konular üzerinde konuşularak vakit geçirildi, sonra Suatlar evlerine gittiler. İnciler nişan hazırlığı için neler yapmaları gerektiğini konuştular. Vakıt epey geçmişti. Herkes odasına çekildi. İnci ile Suat’ın nişan ve düğünleriyle ilgili çeşitli düşünceler kafalarda sorular hâlinde geçiyordu. Nişan için eşe dosta davetiyeler gönderildi. O yıllarda, bu şehirde, kalabalık bir grubu içine alacak kadar büyük bir salon olmadığı için nişan töreni İncilerin evinde yapılacaktı. Nişan yüzükleri satın alındı, tören günü davetliler İncilerde toplandı ve il millî eğitim müdürü tarafından yapılan kısa bir konuşmadan sonra yüzükler takıldı. İnci, Suat ve aileleri davetliler tarafından saadetler dileğiyle tebrik edildiler.

Artık Suat, İncilerin evine rahatça girip çıkabiliyordu. Geceleri İnciler Suatlara ya da Suatlar İncilere gidiyorlardı. Aileler arasındaki bu iyi münasebet ancak bir ay kadar sürdü. Bir aydan sonra İnci’nin annesi Suat’ın annesini, Suat’ın annesi de İnci’nin annesini çekememeye başladı. Misafir olarak gittikleri yerlerde ikisi de birbirinin aleyhine yakışsız sözler sarf etmeye başlamışlardı. Kız ve oğlan evine bir defa geçimsizlik girmişti. Bir anda

doşken düşman olmuşlardı. Aslında herkesten fazla birbirlerine yakın olmaları gerekiyordu. Olan Suat'la İnci'ye oldu. Hayatlarının baharında iki cahil aile arasında ezilip durdular. Suat ruhen daha fazla perişan oluyordu. Ne ummuş ne bulmuştu. Sorumluluk kendisine ait değildi. Ama bu evlilik sonrası yaşanan dram veya komedinin kahramanı istemeyerek de olsa kendisi ve İnci olacaktı. Nitekim öyle de oldu.

Nişandan bir hafta sonra gelen Ramazan Bayramı'ndan bir gün önce şehrin amir ve memurları şehrin tek kahvesinde buluşmuşlardı. Burada aznif, tavlâ, domino, bilardo gibi oyunlar oynanır ve gerek resmî gerek özel olayların tümü konuşulurdu.

Millî eğitim müdürü, Suat'ın arkadaşları arasında, "Suat, sen buralısın. Yarın bayram. Bir reform yapman lazım. Hepimiz evliyiz, sen nişanlısın. Biz eşlerimizi, sen de nişanlını al. Vali beylerin bayramını tebrike hep birlikte gidelim. Ne dersin, olmaz mı? Bir yenilik olur." dedi.

Art düşüncesi olmayan Suat, "Yalnız bir şartla, kızın ailesi evet derse olur." diye cevap verdi ona.

Suat annesinin de peki demesini arzuluyordu. Ona durumu anlattı. O an için her nasıl olduysa o da, "Peki, olur, gidin." dedi.

İnci'nin anne ve babası da evet dedikleri için bayram günü Suat nişanlısının evine gitti ve müstakbel kayınvalidesiyle kayınpederinin elini öptü. Daha sonra nişanlısını yanına alarak annesinin elini öpmeye gittiler ve ikisi de annenin elini öptüler. Asık suratla da olsa Suat'ın annesi elini müstakbel gelinine uzatmıştı. Sonra Suat ve nişanlısı millî eğitim müdürünün evine gittiler. İlin evli olan bütün millî eğitimcileri eşleriyle bir aradaydılar. Ardından hep birlikte vali konağına gidildi ve vali ile

eşinin bayramları tebrik edildi. Vali, ileri fikirli bir zattı. Suat'la nişanlısının bu topluluğun arasında oluşuna pek memnun kalmıştı. Şeker ve likör ikramından sonra herkes kendi programına göre bayram ziyaretlerine başlamak üzere oradan ayrıldı.

Suat sanki nişanlısıyla birlikte vali beyin bayramını kutlamaya gitmekle büyük bir hata etmişti. Bayram ziyaretleri bittikten sonra evine gitti. Annesi evde olmasına rağmen, Suat'ın kapıyı defalarca vurmasına hiç aldırmaz etmiyor, kapıyı açmıyordu. Bir ara pencereden başını çıkardı ve Suat'a, "Şerefimizi iki para ettin! Defol kapımdan!" dedi.

O sırada evde komşu kadınlar vardı. Onu sakinleştirmeye çalıştılar, sonunda kapıyı açtı. Suat'ın suçu nişanlısıyla birlikte bayram ziyaretlerine gitmek olsa da bunu annesinin müsaadesiyle yapmıştı. Annesi onlara, "Böyle oğlum olacağına hiç olmasın daha iyi!" dedi.

Aslında, sıkıntısı o değil, nişanlısının ailesiyle arasındaki geçimsizlikti. Aslında onu asıl üzen tüm bu olayların kahramanı kendisiydi.

Suat ve İnci'ye o yılki Ramazan Bayramı zehir olmuştu. Bunda ikisinin ailesinin de çok payı vardı. Mecburen nikâh hazırlıkları başladı. "Hiç masraf yaptırmayacağız." diyenler, birkaç ay sonra askere gidecek olan Suat'ı maaşının birkaç misli borca sokmuşlardı. Sonunda hazırlıklar bitti. Şehrin belediye başkanı nikâhlarını kıyacaktı. Formaliteler tamamlandı. Davetliler gelmişlerdi. Evliliğin mana ve önemi üzerinde belediye başkanı klasik bir konuşma yaptı ve sonra, "Siz, Suat Bey'i koca olarak kabul ediyor musunuz?" diye sordu.

"Evet." diye cevap verdi, İnci.

Sonra Suat'a döndü.

"Siz, İnci Hanım'ı karılığa kabul ediyor musunuz?"

Suat, orada öğrendi ki İnci'nin ailesi şunu şart koşmuş. Şayet ileride boşanırlarsa Suat, İnci'ye on bin lira değerinde eşya verecek, bunlar tek tek evlenme cüzdanına yazılacak ve Suat tarafından "kabul ediyorum" diye yazılarak imzalanacaktı.

Suat, henüz evlenmeden ayrılmayı düşünemiyor ve bu emrivakiyi asla kabul edemiyordu. Bunun üzerine belediye başkanına, "Hayır, kabul etmiyorum!" dedi, sonra nişanlısının gözlerinin içine baktı ve bekledi ki İnci, "Ben böyle şeyler düşünmem. Ailem bunu ortaya atmış. Hayatımızı burada birleştirirken ayrılmayı aklıma getiremem. Ailelerimiz mutluluğumuza gölge düşüremezler." desin. Ama İnci'den hiç ses çıkmadı. Belediye başkanı bir kez daha sordu.

"Bu, on bin değerindeki eşyanın evlenme cüzdanınıza yazılmasını istiyor musunuz?" İnci,

"İstiyorum." deyince Suat da ona, "Ben de seninle evlenmek istemiyorum." diye karşılık verdi. Nikâh o gün davetlilerin tüm ısrarlarına rağmen yapılamadı ve başka bir güne kaldı.

İnci'nin ailesinin tarafından birçok kimse aracı oldu, sonunda Suat'la annesinin evet demeleri sağlandı ve bir hafta sonra davetliler huzurunda nikâhları kıyıldı.

Suat bir oyuna gelmiş, aileler birbirleriyle sanki düşmanca bir savaşa girişmişlerdi.

Tatsız bir şekilde başlayan evliliklerinin üstünden altı ay geçmişti. İnci hamile, Suat ise nafile yaşıyordu. Onu her an terk etmeyi düşünse de doğacak çocuğu için sabrediyordu.

İnci'nin ailesi de Suat'ın bu düşüncesinden yararlanarak akılsızca bazı hareketlerde bulunuyordu. Suat "iki cami arasın-

da kalmış binamaz” misali kendi ailesiyle İnci’nin ailesi arasında ne yapacağını bilemez bir hâlde bocalayıp duruyordu.

1940 yılı İkinci Cihan Harbi’nin en dehşet verici yılıydı. Almanlar önüne gelen her ülkeyi işgal ediyor ve Avrupa’yı kasıp kavuruyordu. Suat, yedeksubay okulunda... “Çalışma, karışma, kaçma” parolaları vardı burada. Ama o ruh ve fizik yapısı olarak bu parolaya müsait değildi. O, her zaman ve her şeyden üstün gördüğü onuruyla tanınıyor, vatan ve millet için ne lazımsa onu yapıyordu. İşte böyle bir ortamın içinde yedeksubay okulundaki Suat’ın bölük komutanı namuslu ve çalışkan bir askerdirdi. Rütbesi üsteğmendi ama Suat’ın gözünde ve gönlünde bir generaldi...

Bölük komutanına mahcup olmamak için izin günü falan demeden ha bire çalışıyordu Suat. Yedeksubay okulunda çok sayıda dersler okutuluyor, bölük komutanı da iç hizmetler yönetmeliği dersine giriyordu. Suat, bu derse diğerlerinden de fazla çalışıyordu. Ne okuldan kaçtığı ne de şu veya bu işe karıştığı vardı.

İç hizmetler yönetmeliğini ezberlemişti. Bir gün bölük komutanı derse girdi ve yazılı yapacağını söyledi. Herkes kâğıt kalemini çıkardı. Komutan soracağı on soruyu bir öğrenci vasıtasıyla tahtaya yazdırdı, sonra tesadüf diyeceğiz, geçip Suat’ın sırasına oturdu. Suat, yönetmelikteki maddelerine uygun olarak bu on sorunun dokuzunu kâğıdına aynen yazmıştı. Bölük komutanı kopya çekmesinler diye bir taraftan sınıfı kontrol ediyor bir taraftan da yan gözle Suat’ın kâğıdını okuyordu. Bir ara Suat’a, “Onuncu sorunun cevabını da yazarsan notunu on olarak hemen vereceğim.” dedi. Suat, onuncu sorunun cevabını da yazdı ve on aldı. Bölük komutanı, yedeksubay okulunun en gözde subayı idi. Rütbesi düşük fakat forsu büyük bir zattı. Hakikaten de değerli bir askerdirdi.

Bölüğü teftişe gelen her kurmay subaya onu okulun birincisi olarak takdim ediyor ve ne sormak isterlerse cevaplandırabileceğini söylüyordu. Komutanının mahcup olmaması için Suat var gücüyle çalışıyordu. O nedenle okulun komutanı olan kurmay albay da Suat'ı yakından tanımıştı.

Birinci olarak okulunu bitiren Suat, "Eh artık kurtulduk, ferahladık." derken okul komutanının kıta hizmeti gelmiş ve Türkiye'deki o kadar alayın içinde Suat'ın subay olarak görev yaptığı alaya komutan olarak tayini çıkmıştı. Alay komutanının göreve başladığı ilk gün, alay kendisine takdim edildi. Suat'ı gören alayın yeni komutanı, "Memnun oldum. Demek sen alayındasın." dedi.

Suat'ın bütün devre arkadaşları şurada ya da burada, geri hizmetlerde rahat ederken o hiçbir zaman acemi öğretmen subaylığından ayrılmadı. Takım, bölük ve tabur teftişlerinde alay komutanı hep Suat'ı arar ve bulamazsa, "Suat nerede?" der, "Nöbetçi, komutanım." cevabını alınca, öfkelenir, "Sen onun yerine nöbete git, o hemen buraya gelsin" emrini verirdi.

Böylece Suat bir muvazzaf subay gibi göreve çağrılırdı.

Bir gün İnci'den aldığı bir mektupta, bir erkek çocukları olduğu müjdesi vardı. Baba olmanın sevinciyle arkadaşlarına çadırında içkili bir ziyafet verdi. Gece geç vakitlere kadar ordugâhta eğlendiler.

"Aslında

Evlat, yalan yanlış bir birleşimin ifadesi,

Evlat kimine göre zevk,

Kimine göre baş belası.

Evlat bazen bir ümit...

Evlat, felaket çoğu aile için
Evlat bir ömür törpüsü...
Zannımca herkes için
Evlat-sız evlat edinmek için diz döver,
Evlat sahibi de sonu olacak diye düşünür.
Biri sahip olduğundan rahatsız,
Diğeri sahip olmadığından...
Dünya işte böyle...
Menfaat, evladı da yapar ya dost
Ya düşman.
Evlat küçükken canı,
Büyükken malı yer.
Yerken şükretse iyi,
Bir hak görür kendinde.
Ortaya getireni sokar,
Bazen yılan, akrep gibi..."

* * *

Aylar geçti aradan, Suat bir türlü izin alamıyordu "sıla"ya gitmek için. Zaten o zaman hiçbir askere izin verilmiyordu. Trakya'nın dağlarında ordugâh kurmuşlardı. Çoğunda yıkanmak için su bulunmuyor ve tabii olarak askerlerin çoğu beş altı gün içinde bir defa olsun yıkanamıyordu. Bu yüzden alayların çoğunda uyuz vakaları görülmeye başlandı.

Ordugâha yakın ilçe ve il merkezlerine ancak hafta tatillerini geçirmek için subaylara izin veriliyordu. Aydan aya bir defa verilen haftalık iznini Çatalca'da geçiriyordu Suat. Böyle

izinli olduğu bir gün yolda sarışın ve güzel bir göçmen kızı gördü. Ona ilgi duydu içinden.

Suat'ın şansı her nedense daima sarı saçlı, mavi gözlü kızlardan yanaydı. Bu defa kader yine karşısına uzun, sarı saçlı ve saçlarını arkaya büyük, iki örgü şeklinde uzatan, mavi gözlü, orta boylu ve narin yapılı bir kızı çıkarmıştı. Kızı takip etti ve evlerini öğrendi.

İkinci defa Çatalca'ya gittiğinde bir yolunu buldu ve o konuşmaya muvaffak oldu. Suat, buğday benizli, esmer, kıvrıkcık, siyah saçlı, ortanın üstünde boylu, ne zayıf ne şişman gençti. Kızla anlaştılar, adı Hatice idi. Hatice ile Suat'ın arasında dört yaş kadar fark vardı fakat bu fark pek önemli sayılamazdı. Önemli olan, Suat'ın evli ve çocuklu bir erkek olmasıydı. İlkın Suat bu durumunu Hatice'den gizlemişti, ancak sonra bunu anlatmak zorunla kaldı.

Hatice de artık onu seviyordu. Suat'ın evli olup olmayışı genç kızı ilgilendirmiyordu. Sevgileri içlerinde büyümüşü, ayrılmıyorlardı birbirlerinden. Suat'ın askerliği müddetince ayrılamadılar. Fakat terhis sorunu sevişen bu iki kişiyi mecburen ayırmış oldu.

Suat'ın, eşine, annesi ve kız kardeşlerine yapılan muameleden ötürü artık sevgisi kalmamıştı. Çocukları olduğu için evlilikleri Suat tarafından mecburen devam ettiriliyordu. Suat'ın Hatice ile tatlı ve unutulmaz günleri geçmiş, hatta onun için hatıra defterine şunları karalamıştı.

"Gözlerin deniz renginde,

Ondan dalgalansın.

Saçların hazan yaprağı...

Hem hüznü

*Hem telaşlısın.
Endamın hoş gelir bana,
Gülüştün hoş...
Bazen sarhoş gibisin,
İçsen de içmesen de öyle.
Seviyor musun beni?
Başın için doğru söyle?"*

* * *

Bu dizeleri Hatice'ye okurken ondan aldığı cevap "Evet." olmuştu.

Tomurcuk hâlindeki sevgileri, içlerinde büyüdü, yeşerdi, soldu ve maalesef sonunda öldü. Şimdi aralarında hiçbir şey kalmamıştı. Hatice'nin hangi diyarda, kimin yanında olduğu Suat'ça meçhuldü artık. Tabii olarak Suat'ın da nerede olduğu, nasıl bir hayat sürdüğü Hatice için meçhuldü.

Suat'ın aşktan yana, sevgiden yana kısmeti yoktu. Gönül işinde hercai değildi. Hayatına giren kızların ve kadınların sayısı kendi yaşitlarına göre hiç denecek sayıda idi. Bazılarına göre Suat ideal bir insan tipiydi. Bazılarına göre ise enayi. Aşk ve sevgi ne demek? Her dişiyi sevmeli erkek olan. Numaradan âşık olmalı, numaradan ölçülü sözler çıkmalı ağzından insanın. Günü gün etmeli erkek. Bunlara göre Suat erkek sayılmazdı hiçbir zaman.

Sevdiğine tam anlamıyla tutkun olurdu. Hayatında sevdiği insan sayısı birkaç kişiyi geçmemiş, o da kendisine nasip olmamıştı. Sevdikleri hep gelip geçici olmuştu. Argo söylemek gerekirse zamparalık da yapamamıştı. Yapamamıştı ama çevresi onu yine öyle bilmiş, hayal hanesinden ne geçmişse Suat'ı öyle tanı-

miş, onu yakından tanımayanlar da öyle tanıtmaya çalışmışlardı. Olduğundan başka türlü tanınmak... Bu da Suat'ın şansıydı işte. Saadet, Sevim ve Hatice, hepsi onun için birer hatıra olmuşlar, Suat'ın sevgiye ihtiyacı olan kalbi yine boş kalmıştı.

Suat, harp yıllarında askerliğini yaptığı için birçok mahrumiyetlerle karşılaşmış ve görevde olduğu yıllar içinde gayet enteresan olaylara şahit olmuştu. Yedeksubay olduğu alay Çatalca hattında görev almıştı. Bulgar sınırında yığınak hâlinde bekleyen Alman ordusunun muhtemel saldırısına karşı Trakya'daki üç kolordumuz her zaman alarm hâlindeydi. Suat'ların alayı 28 ay içinde 368 defa çadır kurmuş ve çadır sökmüştü. Binalı ordugâha geçmek bir türlü nasip olmamıştı. Suat iki kış Trakya'da, çadırda geçirdi. Üç kolordunun bütün alayları Alman tanklarını durdurabilmek için Karadeniz'den Marmara ve Ege Denizi'ne kadar Trakya'yı üç hat üzerine "tank manii" kazmayla görevliyidiler. Bu tank manilerinin arasına yüz binlerce ton çimento ve kum sarfiyla koruganlar yapılmıştı.

Almanların modern tanklarını durdurabilmek için yapılan "tank manii" adındaki toprak hendeklerden birini yabancı bir domuzun zahmet çekmeden geçtiğini Suat bizzat görmüştü. Büyük para ve emek sarfiyla yapılan "çakmak hattı" da Almanların Yunanistan'ı işgal ederek Ege Denizi'ndeki bir adayı almalarıyla "çakmak hattı"nın gerisine sıçramaları dolayısıyla harp gücünü kaybetmişti. Yani üç kolordunun yıllarca verdiği emekler heder olup gitmişti. Şimdi o hendekler ve o koruganlar işe yaramaz bir hâlde duruyordu.

Suat, askerliğinin son yılını teğmen olarak yaşları ellinin üstünde olan erlerden teşekkül etmiş ve "Hababam Taburu" adı verilen taburda bölük komutanı olarak geçirdi. Buradaki tabur komutanı inşaat taşeronu, bölük komutanları inşaat kalfası, ta-

kım komutanları amele çavuşu, erler de amele görevi yapıyorlardı. Sabahleyin kazma küreklerle araziye çıkılır, verilen ölçülere göre çukurlar kazılır ve akşam çadırlara dönülürdü. Erlerdeki tüfeklerin hepsi Birinci Cihan Harbî'nden kalma eski tip mavzerlerdi. Bütün cephane, her ere verilen doksan mermiden ibaretti. Yani, bir düşman taarruzunda bu doksan mermiyi sarf etti mi artık mermisiz kalacaktı. Suat, subay olmasına rağmen erler kadar şanslı değildi. Çünkü onun ne mermisi ne tabancası ne de kasaturası vardı. Muhtemel bir düşman taarruzunda ne yapacağını bilmiyordu.

Bazen kendi kendine düşünür, "Bir düşman saldırısında ölmeye öleceğim ama hiç olmazsa ben de bir düşman öldürebilseydim." der ve tabancasız, kasaturasız düşmana nasıl karşı koyabileceğine akıl sır erdiremez, en sonunda, "Ben de gırtlığuna sarılır, boğarak öldürmeye çalışırım." diyerek kendini teselli ederdi.

Bir defasında alayca uzun bir yürüyüşe çıkmışlardı. Her erin sırt çantası, battaniyesi, belinde su matarası ve omzunda tüfeği vardı. Hava yağmurlu, yerler çamur içindeydi. Erlerin postalları eski ve çok yıpranmıştı. Birçok askerin postal altları Trakya'nın balçık toprağında yapışıp kalmıştı.

Emir eri onun sefertasını da taşıyordu. Suat, ona acıdı ve sırt çantasını kendi hircunun içine koydurdu. Onun bitlendiğinden haberi olmadığı için Suat da bitlendi. Her gün yıkanmak suretiyle bir ayda bittten zor kurtulabildi. Ve sonunda, hiç ümit etmediği bir gün, 28 ay sonra Suat terhis oldu.

"Hatıra ister acı olsun,

İster tath.

Hatıradır ya,

Hatırlanmak istenir

Veya hatırlanmamak.

İkisinde de hatırlanır

Hatıra olduğu için.

İster bu hatıra

Bir fotoğraf olsun,

İsterse hayatın hatırası...

Hatıra bir kazık olur,

Hatıra bir hayal..."

* * *

Terhis olan Suat, Hatice'yi gözü yaşlı olarak Çatalca'da bırakmış, eşi İnci'nin yaşadığı Maraş'a gönlü buruk bir şekilde dönmüştü. Hayat, Suat'a her zaman buna benzer oyunlarını oynayacak ve Suat da buna alışacaktı.

Terhisi kuşa rastlamıştı. Görev yerine gidecek yollar karlarla örtülünce geçit vermez duruma geldi. Maraş'a ya Elazığ'dan ya da Diyarbakır'dan katır sırtında gitmek mümkün olacaktı. Suat önce Elâzığ üzerinden gitmeyi denedi, bu mümkün olmayınca Diyarbakır'a gitti ve oradan da gitmenin imkânsız olduğunu öğrenince nakli için teşebbüse geçti. Fakat bu sırada hastalanmış ve iki ay rapor almıştı. Bu rapora, yolun katırla da olsa gitmeye müsait olmadığına dair karayollarından aldığı vesikayı ekledi ve bir nakil dilekçesiyle Millî Eğitim Bakanlığına müracaat etti. Diyarbakır'a yaya yedi saat mesafedeki bir köye tayini çıktı. Suat bu duruma çok sevinmiş, "Eğer tayinim çıkmıyaydı, belki yollar da, katır sırtında donar, ölürdüm." demişti. Elinde tayin emri ve yanında eşiyle çocuğu olduğu halde Diyarbakır'a gitti. Eşiyle çocuğunu otele yerleştirdi ve Millî Eğitim Müdürlüğüne gitti. Millî Eğitim Müdürü genç, enerjik ve dış görünüşüyle şeytan gibi bir

adama benziyordu. Müdürün kapısını endişeli bir ruh hâli içinde birkaç defa vurdu. İçeriden gür bir ses, "Gir!" dedi.

Suat içeri girdi ve kendini takdim etti. Müdür, Suat'a, "Seni bu konuşman ve hâlinle beğendim. Çalışkan bir öğretmene benziyorsun. Her ne kadar tayinin köye çıkmışsa da seni merkezde görevlendireceğim. İnşallah tahminimde aldanmadığımı ispat edersin bana. Sana başarılar dilerim." dedi, telefonla birini aradı ve ona Diyarbakır merkezde Suat'ı göndereceği ilkokulu tarif etti.

"Başöğretmene gideceksin ve müdür beyin telefonda size bahsettiği öğretmen benim diyeceksin. Sana sınıfını gösterecekler. Orada çalışacaksın." Suat, "Teşekkür ederim." diyerek odadan çıktı ve yola koyuldu.

Okulun başöğretmeni yaşlı, tecrübeli ve enerjik bir zattı, Suat'ı gayet iyi karşıladı.

"Beşinci sınıfta vekil bir öğretmen var, o sınıfı sana vereceğim." dedi. Birlikte sınıfa girdiler ve başöğretmen onu öğrencilere takdim etti.

Suat öğrencilerini, öğrenciler de Suat'ı pek sevdiler. Karşılıklı sohbet ettiler. Bu arada vekil öğretmenin işine son verildi. Suat, merkezde kalacağını düşünerek eşiyle çocuğunu otelden aldı ve bir arkadaşının evine götürdü. Tüm gün arkadaşıyla birlikte kiralık ev aradılar. Şanslı olsalar gerek, keselerine uygun kiralık bir ev buldular ve bu eve taşındılar. Mevsim kış olduğu için odun ve kömür almak icap ediyordu. Bu işi de hallettiler. İnci, taşınır taşınmaz eşyaları yerleştirmeye başladı.

Suat, sınıfının günlük planlarını hazırlayıp derslerine devam ediyordu. İki gün sonra Millî Eğitim Müdürü Suat'ı acele olarak daireye çağırdı.

“Oğlum, ben seni çok beğenmiştim. Sana merkezde görev vermeye kararlıyım. Maalesef Millî Eğitim Bakanlığı benim senin hakkındaki teklifimi kabul etmedi. ‘Biz onu köye tayin etmiştik. Siz, hangi yetkiyle onu merkezde çalıştırabiliyorsunuz?’ diye teklif yazımızı geri gönderdiler. Köyüne git ve hemen görevine başla. Seni yine en kısa bir zamanda merkeze alacağım. Söz veriyorum.”

Suat, daha sonra öğrendi ki tayin edildiği beşinci sınıfa kendisinden evvel ders veren vekil bayan öğretmen mektupçunun (vali muavininin) tanıdığı bir bayanmış. O gün işinden olur olmaz doğruca mektupçuya gitmiş ve dert yanmış. İftira atmıyorlarsa eğer bu bayanla mektupçunun arasında bir sevgi bağı varmış. Millî Eğitim Müdürünü çağırmış ve ona, “Sen neden merkezde bu kadar okul ve bu kadar sınıf varken öğretmeni benim yakınımın sınıfına gönderdin?” şeklinde müdürü sıkıştırmış. Bunun üzerine Suat’ı Millî Eğitim Müdürü çağırarak köye gitmeye mecbur etmiş.

İnci, bu durumu ters yönden mütalaa ederek sanki Suat merkezde kalmayı istemiyormuş da onun için köye gidiyorlarmış şekline sokmuştu. Kavga etti, ağladı, üzdü Suat’ı bu mak-satla, üstelik hiç elinde olmayan bu durum nedeniyle. Kamyon gitmiyordu bu köye. Suat, iki at arabası tuttu, eşyalarını yükledi, yüklerin üstüne birlikte bindiler ve yola koyuldular. Suat, uğradığı haksızlığa ve eşinin kendisiyle kader birliği yapması lazım gelirken kendisini yalnız bırakmasına üzülmüyordu. Uzak-tan, kırmızı kiremitli çatılarıyla oldukça güzel bir manzara arz eden köy görüldü. Arabacı, “İşte şu gördüğünüz köye gideceğiz.” dedi. Meğer bu köyün “dışı kalaylı, içi vayvaylıymış.”

Yüz haneli bu göçmen köyü İskân Genel Müdürlüğünce kurulmuş fakat meskûn ancak yirmi evi kalmış. Geriye kalan

seksen evde oturanların kimi açlıktan ölmüş, bir kısmı da açlıktan ölmemek, canlarını kurtarmak için Batı Anadolu illerine, çoğunlukla Adapazarı'na kaçmışlar. Köyün mezarlığı köyden büyük... Kaçanlar iskân kanununa göre jandarma muhafazası altında tekrar köye getiriliyor, âdeta "burada öleceksiniz" der gibi yanlış bir siyasete kurban ediliyorlardı.

Bulgaristan'ın Pravda şehrinden buraya göçmen olarak getirilen ve iskân edilen insanlar soğuk olan bu bölgeye alışmamışlar, Diyarbakır'ın ağaçsız, verimsiz, sıcağın durulamayacak bu köyünde pek tabii olarak barınamamışlardı.

Köyün üç sınıflı bir okulu vardı. Okul, İskân Genel Müdürlüğünce standart bir plana göre yapılmıştı. Sınıflarının pencereleri büyük, çatısı kiremitliydi. Üç yıldan beri buraya hiç öğretmen tayin edilmemiş, ilk tayin edilen öğretmen Suat olmuştu. Okulu Diyarbakır'dan gelip Hazro ve Kulpa giden yolcular han gibi kullanmışlar. Kalaycılar yazın tezgâhlarını okula kurar, civar köylerden topladıkları kap kacakları burada kalaylarmışlar. Pencerelerde cam namına bir şey kalmamıştı. Sınıfların zemini beton olmadığı için okulun içi kabartma haritaya benziyordu.

Okulun kayıtlı on sekiz öğrencisi ve bir de hiçbir derse girmeyen ve açıktan maaş alan bir eğitmeni vardı, Suat da buraya mektupçunun tanıdığı bayanın maaşı kesilmesin diye tayin edilmişti. Köye ayak basar basmaz ilk iş olarak eğitmeni yanına aldı ve okula gitti. On kadar üstleri tozlanmış eski sıradan ve perişan bir okuldan başka bir şey yoktu ortada. Kalacakları evi görmek istedi. Evlerin çoğu boştu. Sağ kalan ev sahiplerinden çoğu köyden kaçmıştı. Suat, ailesini okula yakın boş bir eve taşıdı. Bu ev iki odalı, kiremit çatılıydı. Arkasında büyük bir ahır vardı. Köyün bütün evleri aynı plan üzere yapılmıştı. Eğitmen-

den ısınmaları için emaneten bir peçka (üzerinde yemek ve fırınında ekmek pişirilebilen Bulgaristan sobası) aldı.

O devirde düşünülecek en önemli şeylerden biri yemek temini meselesiydi. 1942 yılı sonu kahveden şekere, ekmekten fasulyeye, kumaştan kefene kadar her şey vesika ile dağıtılıyordu. Şekerin kilosu 550 kuruştı. Çoğu zaman temel gıda maddeleri bulunamıyor, ancak zenginler karaborsadan “ateş pahasına” temin edebiliyorlardı. Buğday unundan yapılmış ekmek bulabilmek bir meseleydi. Arpa, çavdar, zıva ve mısır karışımı undan yapılmış ekmeği bulup da çoluk çocuğuna yedirebilen aile reisi kendini şanslı sayıyordu. Fakir halkın çoğu bahar ve yaz aylarında kırlara gider, çeşitli otları toplayarak kaynatır ve yemek niyetine yerdı. Diyarbakır civarında yenen bu otların arasına bazen zehirli otların karışması sonucu ölenler de olmuştu.

Suat'ın öğretmenlik yaptığı köydeki yiyeceği tükenen evlerde, insanlar hareket edip acıkmasınlar diye yataklarından çıkmazlar ve âdeta Azrail'in gelmesini beklerler, hatta komşularından ölen birinin cenazesini kaldırmaya bile yardım etmezlerdi. “Yardıma gelsenize!” denildiğinde ise, “Açım, takatsizim, kazma falan sallayamam.” diye cevap verirlerdi.

Ölüler, kefen olmadığı için hasırlara sarılarak gömülürdü. Azrail'in cirit attığı bu köyde, Suat'ın ilk yapacağı iş yiyecek temin etmektir. Eğitimden bu konuda bilgi aldı. Eğitimden ona köye yarım saat mesafedeki değirmenin sahibi Hasan Ağadan ancak tenekesi on liradan karışık un alınabileceğini söyledi. Suat o yıllarda göreve yeni başlayan her öğretmen gibi 42 lira maaş alıyordu. Yani dört teneke karışık un parası karşılığında öğretmenlik yapıyordu yani.

Köyde en varlıklı kişi eğitimdi. Nakil vasıtası olarak Tevfik Ağa'nın bir atından ve eğitmenin semersiz bir eşliğinden

başka bir şey yoktu. Suat, eğitmenin eşeğini aldı ve bir çuvala birlikte değirmenin yolunu tuttu. Değirmene giden herhangi bir yol olmadığı için tarlaların arasından yarım saat yürüdü, zorlukla değirmene vardı ve Hasan Ağa'yı buldu. Bir teneke karışık un almak istediğini söyledi Hasan Ağa'ya.

“Valla oğlum tünne (yok). Bekle, biri galirse degirman hakkından siye (sana) verecam.” dedi değirmenci ona.

Allah'tan, karışık iki çuval zahiresini öğütmek için değirmene bir köylü geldi. Suat, akşama doğru bir teneke karışık ununu aldı; çuvalına doldurdu ve ağzını iyice bağladıktan sonra eşeğin sırtına yükleyerek köye doğru yollandı. Hava kararmış, gök gürültüsüyle birlikte sağanak yağmur başlamıştı. Yeni sürülmüş tarlaların toprağı yağmurdan ekşimiş, hamur gibi kabarmıştı. Eşeğin ayakları toprağa gömülüyor ve hayvan yürüyemiyordu. Eşeğin kuyruğundan tutup yukarı çekiyor, eşeğin ayağı çamurdan kurtulunca Suat'ın ayağı çamura batıyordu. Arada sırada dengesini kaybeden çuval, eşeğin sırtından yere devriliyordu. Suat, çamura bulanmış çuvalı güçlüklerle yerden kaldırıp tekrar eşeğin sırtına yüklüyordu.

“Şu yağmurda, şu karanlıkta köye gidemezsem benim hâlim ne olacak? Kurtlara falan yem olmam işten bile değil.” diye düşünüyordu Suat. Diğer taraftan aç bir şekilde onun yolunu bekleyen ailesini merak ediyor, için için ağlıyordu. Yarım saatlik yolu iki buçuk saatte zor kat edebildi. Sonunda eşeği eğitmene teslim etti ve çuvalı sırtlayarak evine gitti.

O sırada İnci ağlıyor, “Ben burada duramam artık. Beni yarın erkenden babamın yanına gönder.” diyordu. Suat, “Beni burada nasıl yalnız bırakıp gidersin? Biliyorsun ki yumurta dahi pişirmesini bilmem ben. Bana kim ekmek pişirecek, kim çamaşırlarımı yıkayacak? Mecburi hizmetim var benim. Bu

köyü terk edip görevimi bırakamam. Etme, eyleme, vazgeç bu sevdadan.” dedi ona.

İnci, hiç söz dinlemiyor, sürekli ağlıyor, Suat ise onu kararından bir türlü vazgeçiremiyordu. Sonunda “Demek beni ölüme terk edip gidiyorsun ha? Olur, yarın seni gönderirim o zaman.” dedi.

Peçkada ekmek pişirildi. Hep birlikte ekmekle peynir yediler. Ertesi gün sabahıtan Suat, Tevfik Ağa'yı yanına çağırdı ve durumu ona anlattı. Pazarlık yaptılar ve anlaştılar. Tipiyle karışık kar yağıyordu. Suat askerî pantolonunu, yünden başlığını ve eldivenini İnci'ye giydirdi. Çocuğu da iyice sardılar. İnci ata bindi ve çocuğu önüne aldı. Tevfik Ağa atın başından tutuyordu o sırada. İnci, “Allahaismarladık,” dediyse de Suat kendisini orada bırakıp giden eşine uğurlar olsun bile demedi. Köyden uzaklaştılar ve beş dakika sonra gözden kayboldular. Bu şekilde yedi saat yolculuk yapacaklardı. İnci'nin Suat'ı köyde yapayalnız bırakıp kaçması her ne kadar bir boşanma sebebi sayılıyor-duysa da çocuğunun hatırı için Suat, onu boşamaya teşebbüs etmedi fakat bunu da hiçbir zaman unutmadı. O günkü duygularının şöyle dile getirmişti Suat:

“Kimsesizim,

Bir kimsem var içimde.

Ben onunla avunurum her zaman.

Gece gündüz o konuşur içimde.

Dışarıdan onu kimse anlamaz,

Zaten o da dışarıya aldırılmaz.

Sesi kısık dışarıya...

O, içimde gümbür gümbür gümbürder,

Sesini dışarıya duyurmaz,
Duyurmaya ihtiyaç da duymaz.
O ses benim vicdanımın sesidir.
Onu benden başka vallah...
Ne kim duyar,
Ne anlar.
Ben kapalı kutu gibi dururum.
Bir volkan var
Benliğimden içerde,
Patlamaya amadedir, duramaz.
Ben patlarım için için
Her zaman.
Ben duyarım,
O patlama dışarıdan duyulmaz.”

* * *

İnci, Tevfik Ağa gibi cahil ve yabancı bir erkekle yedi saatlik bir yolculuğa çıkmasının doğru olamayacağını hiç düşünmemiş, Suat'ın bu konudaki ihtarlarına bile aldırmış etmemişti. Sonra böyle tipili ve karlı bir günde yedi saat at üstünde yolculuğu göze alması yapacağı iş de değildi. Tüm bunlara katlanış, “Orada öleceğime yolda öleyim! Eşim, bıraktığım köyde ölecekmiş, ne umurum! Bana benim canım lazım.” düşünce-sinden ileri geliyordu ve o nedenle her türlü riski göze almıştı. Yedi saat sonra Diyarbakır'ın Mardin Kapısı'ndan at üstünde, askerî pantolonlu, başı kar başlığıyla örtülü ve bir buçuk yaşında bir çocuğu kucaklayan biriyle bu atın yularını tutan eski yeşil renkli, fötr şapkalı, perişan kılıklı, orta boylu, her hâliyle göçmen olduğu anlaşılan bir başka kişi Diyarbakır'a giriyordu.

Şehrin bu giriş kapısındaki ilk kahvehanenin önünde durdular. Atın üstündeki kadın ve çocuk sanki donmuşlardı. İnci, attan inmek isteyince ayakları yarı donmuş olduğu için çocukla birlikte yere düştü. Civardaki insanlar onların başına toplandılar. Kendi aralarında konuşuyorlardı.

“Vah vah, zavallı, donmuş olmalı! Acaba kim ola? Kadın mı, erkek mi?”

İnci'nin koluna iki kişi girdi, çocuğu bir başkası kucakladı. Onları hemen yakındaki bir kahvehaneye götürdüler ve birkaç bardak çay içirdiler. Çay içtikten sonra İnci kendine geldi. Tevfik Ağa'ya kahvehanedeki adamlar bazı sorular soruyorlar, o da hepsine cevap yetiştirmeye çalışıyordu. Tevfik Ağa'ya neler sorulmuyordu ki...

İnci kendine gelince hemen Suat'ın Diyarbakır'daki arkadaşının evine gitti. Orada bir gece misafir kaldılar. Ertesi günü Suat'ın arkadaşı, eşiyle birlikte, onları istasyona götürüp Maraş'a yolcu etti.

Suat, aç biilaç bir şekilde köyde yalnız kalmıştı. Tüm isteği işinde çok başarılı olmak, “Mefkûreci Muallim” gibi bu köyde çalışmaktı. Öğretmen okulundayken, “Beyaz Zambaklar Ülkesinde” ve “Mefkûreci Muallim” adlı eserleri okumuştı. Kendini bu eserlerdeki kahramanlara benzetiyor, vatan ve millet hizmetinde kendini feda etmiş bir kişi olarak farz ediyordu.

Açıktan ölmeyi en tabii bir olay gibi gören köy halkını okulda topladı. Kültürden, okuma-yazmanın faydasından söz etti onlara. Suat'ın bu samimi konuşmasına başlarını sallayarak hak veriyorlardı. Samimiydi, onu dinleyenler de samimiyetle bu davaya hak veriyorlardı ama bu topluluktaki insanlardan her geçen gün ölmek suretiyle birkaçı eksiliyordu. Suat, ilk gün

okulun bütün mevcudunu, yani on sekiz öğrenciyi bir sınıfta topladı. Hepsinin yüz ve vücut çizgileri düzgün, gözleri kendilerine yardım elini uzatacak kurtarıcı birini arar gibiydi. Fakat açlığın verdiği hâlsizlik nedeniyle donuk donuk bakıyorlardı insana. Üstleri başları pek perişandı bu çocukların. Ellerinde, babalarının içtiği köylü sigarasının paketinin ambalaj kâğıdı ile ucu dişle açılmış küçücük kurşun kalem olduğu halde gelmişlerdi okula. En erken okula gelen öğrenci ancak öğlene doğru gelebiliyordu. Suat, “Nerede kaldın, niçin geciktin?” diye sorunca, “Babam ekmek aramaya çıkmıştı, onun için geciktim, öğretmenim” diyorlardı. Hâlbuki bu köyde hiç çarşı yoktu. O nedenle kimsenin kimseye ekmek yardımında bulunması mümkün değildi. Suat dahi günlerinin çoğunu aç geçirmek mecburiyetinde kalıyordu. Her gün öğrencilerinden bir veya ikisi “yok” yazılıyordu.

“Selma niçin gelmedi? Hüsmen nerde?” diye sorduğunda aldığı cevap, “Selma dün gece öldü. Hüsmen de hasta yatıyor öğretmenim.” oluyordu.

On sekiz öğrenciden geriye sekiz öğrenci kalmış, diğerleri maalesef ölmüştü.

Bir gün Millî Eğitim Müdürü, Suat’ı il merkezine çağırdı. Suat, yedi saat yaya yürüdükten sonra merkeze vardı ve doğrudan müdürlüğe gitti.

Millî Eğitim Müdürü, Suat’a, “Suat Bey, köylüler senden çok memnunar. Çok çalışıyormuşsun. Teşekkür ediyorum sana.” dedi.

Aslında Suat’ın köyde gördüğü sahneler yürek parçalıyordu. Ölen öğrencileri gözünün önünden o anda bir film şeridi gibi geçti.

Suat, alay eder gibi, "Öyledir beyefendi." dedi. Müdür devam etti: "Seni daha büyük bir köye göndereceğim. Oradan da iyi haberlerini beklerim."

Suat, âdeta bir mezarlık hâline gelen bu köyü geride bırakarak komşu bir göçmen köyü olan ikinci görev yerine gitmek üzere yola koyuldu.

Bu köyün halkı da Bulgaristan'dan göç ettirilerek buraya getirilip iskân ettirilmişti. Diğer köye göre biraz daha hareketliydi burası. Yaşayışları bakımından pek farklı sayılmazlardı. Suat boş bir göçmen evine taşındı. Zavallıların elinde evvelce devlet tarafından verilmiş bir inek ve iki öküzden başka bir şeyleri kalmamıştı. Çoğu evde bu hayvanlar ya açlıktan ölmüşler ya da komşu Kürt köylerinden gelen hırsızlar tarafından çalınmışlardı. Her nedense komşu yerli köyler bunlara düşman nazarıyla bakıyorlar, hırsızlar gözlerini bu göçmen köyündeki halkın ellerinde kalan mallarına dikiyorlardı.

Suat, buradaki biricik devlet memuruydu. Böyle olduğu için de sözde parası olan bir insan sayılıyordu. Aslında kesesi ve gönlü boştu. Evde yalnız yaşadığı için bir baskına uğramaktan korkuyordu. Her gece bir iki köylünün evine hırsızlar giriyor, birkaç parça mal çalıp kaçıyorlardı. Suat, bu durumdan çok rahatsızdı, o nedenle bir gün köy ihtiyar heyetini evinde topladı. Köyün emniyeti için gereken tedbirleri hep birlikte konuştular ve köyün bekçisinden başka iki kişinin münavebe ile nöbet tutmalarını kararlaştırdılar.

Suat, bekçiye, "İstediğin saatte kapımı çalabilirsin. Uykum hafiftir. Hemen kalkarım, biraz laflarız." dedi. Aslında korkusundan böyle söylüyordu.

Gece yatarken yastığının altına bir el feneri yerleştiriyordu. Ayrıca pencerenin çerçevesinin üstüne küçük bir ayna koyar,

düştüğünde ses çıkarsın ve kendisini uyandırsın diye de bir cam parçasını pencerenin altına koymayı ihmal etmezdi.

Bir gece, evin diğer odasından şiddetli bir ses duydu.

“Tamam, işte şimdi basıldım.” dedi. Yatağında korkudan ter döküyordu. Karar verdi kendi kendine ve “Ölüm bir defa olur. Korku ölüme çare değil.” dedi. Birden yatağından fırladı ve hemen odanın kapısını açtı. Eğer karşısına biri çıkarsa boynuna sarılacaktı. Ya onu boğacaktı ya da karşısındaki Suat’ı öldürecekti. Hızla bitişik odaya geçti ve el feneriyle etrafı araştırdı fakat kimseyi göremedi. Sonradan öğrendi ki sobanın içine giren bir farenin çıkardığı gürültüymüş o. Böylece bu olay Suat’a bir hatıra olarak kaldı.

Bekçi her gece çeşitli saatlerde Suat’ın kapısını çalar, onu uyandırır, karşılıklı sohbet ederlerdi.

“Herkesin bir derdi var

Kendine göre.

Zengin, fakir,

Güzelle çirkinin derdi var kendine göre.

Dert bu dünyanın herhalde temeli...

Kurulmuş düzeni dünyanın böyle.

Böyledir insanın kaderi.

Çizgisi keder,

Planı keder

İnsan denen yapıtın.”

* * *

Suat, bu köye niçin atandığını Millî Eğitim Müdürlüğünden gizlice öğrendi. Yeni gelen gar müdürünün öğretmen eşi Millî Eğitim Bakanlığınca bu köye atanmış. Onu merkezde

görevlendirebilmek için de bu köyün okuluna bir başka öğretmen atanması gerekiyormuş. Bu maksatla Suat'ı bu köye öğretmen olarak göndermişler. Böylece gar müdürünün eşinin merkezde görev alması sağlanmış. Bu köyde Suat, ancak iki ay görev yapabildi.

Bir gün Millî Eğitim Müdürü Suat'ı yine acele olarak il merkezine çağırdı.

"Suat Bey, seni merkeze alacağım diye söz vermiştim ya. Şimdi elimize iyi bir fırsat geçti. Başarılı öğretmenlerden bu yıl için bir kişinin adını Millî Eğitim Bakanlığı dairemizden istedi. Ben de senin adını bildirdim. Köy enstitülerinin birinde altı ay kurs göreceksin, ondan sonra seni bizim emrimize verecekler. Merkeze bağlı altı yedi köy ilkokulunun başına seni gezici başöğretmen olarak atayacağız. Ayda on beş gün köyleri teftiş edeceksin. Boş kaldığın günlerde de dairede çalışacak, bütün köy okullarının kayıt vs. işlerinin düzenle yürütmesini sağlayacaksın."

Suat, bir öğretim yılı içinde üç görev yerini sözde çalışkanlığı dolayısıyla değiştirmiş oldu. Kursu pekiyi dereceyle bitirdi ve hakikaten Millî Eğitim Bakanlığı kendisini Diyarbakır merkez gezici başöğretmenliğine tayin etti.

Pahalılık, açlık ve sefalet yine bu bölgede bütün dehşetiyile devam ediyordu. İnsanların yiyecek bulamadığı bu devirde hayvan sahiplerinin hayvanlarına arpa ve saman gibi yiyecekleri bulup yeteri kadar vermeleri mümkün değildi. O nedenle hayvanlar çok zayıftı. Suat, bölgesindeki köy okullarını teftiş ettiği için ne hayvan besleyebiliyor ne de yevmiyeyle hayvan kiralayabiliyordu. Kendisine maaşından ayrı vasıta bedeli dâhil günde elli kuruş harcırah veriliyordu. O günlerde bir hayvan yevmiesi yalnız yedi liraydı. Yani Suat, devletten bir ayda aldığı harcırahının tümünü verse iki günlük hayvan kirasını ancak

karşılayabiliyor, bu sebeple köyleri yaya dolaşmaya mecbur kalıyordu. Kışın soğuk günlerinde Dicle'yi yarı beline kadar çıplak geçtiği çok olmuştu. Birçok defa azgın çoban köpeklerinin saldırısına uğramıştı. Çobanlar imdada yetişmeseler köpeklerin Suat'ı parçalamaları içten bile değildi.

Henüz okulu yeni bitirerek buraya tayin edilmiş genç bir ilköğretim müfettişiyle kendi bölgesindeki okulları teftişe çıkacaktı. İlköğretim müfettişi, Suat'a, "Yarın senin bölgeyi teftişe çıkacağım. Beraber gidelim. Senin harcırahın az. Hiç olmazsa bana hayvan yevmiyesini karşılayacak kadar harcırah veriyorlar. İkimiz bir at kiralarız ve nöbetleşe aynı ata biner, teftişimizi tamamlarız." dedi.

İlköğretim müfettişi ile Suat, Tepe adlı bir köyden diğer bir köye gidiyorlardı. Önlerine uzunca ve geniş bir bataklık çıktı. Bataklığa batmamak için ilköğretim müfettişiyle Suat'ın birlikte aynı atın sırtında bataklığı geçmeleri lazımdı. Mecburen ikisi birden ata bindiler. At gıdasızlıktan güçsüz kalmıştı. Dili olmadığı için de üstündekilere derdini anlatamıyordu. At, bataklığın ortasına geldiğinde tükendi ve dizlerinin üstüne çöktü. Suat'la müfettiş göbeklerine kadar çamura battılar. Sonra çamura batmalarına aldırış etmeden müfettiş atın başından, Suat da kuyruğundan tutarak yukarı çektiler ve onu bataklıktan çıkardılar. Köye vardıklarında ise elbiselerini çıkararak temizlediler. Üşümüşlerdi, ocağa odun atıldı. Ateşin başına geçerek ısındılar.

Gittikleri okullarda görev yapan öğretmenlerin hemen hepsi öğretim yılı içindeki iş günlerinin yarısı kadar öğrencilerine ders vermeyen, kendi âlemlerinde kişilerdi. Aralarında okur-yazarlığı olmayanlara da rastlandı. Defter vs. gibi kayda esas teşkil eden hiçbir işlem yapmamışlardı. Teftişlerini bitirdikten sonra merkeze döndüler.

Birkaç ay sonra Suat, dışarıdan Gazi Eğitim Enstitüsü bitirme sınavına iştirak etti. Sınava giren yüzlerce öğretmen arasından ancak yedi kişi bitirme sınavını doğrudan kazandı. Bu yedi kişinin arasında Suat da vardı. Millî Eğitim Bakanlığınca Orta Anadolu'daki büyük liselerden birine öğretmen olarak atandı.

Gezici başöğretmenlikten ayrılarak görev aldığı lisenin oldu yere hemen hareket etti. İki günlük bir tren yolculuğundan sonra görev yerine ailesiyle birlikte ulaştı ve hemen göreve başladı. Yıl 1945, İkinci Cihan Harbî'nin sonu gelmişti, âdetâ can çekişiyordu. Ama Türkiye harbe girmediği halde iktisadî ve siyasî yönden can çekişiyor gibiydi. Bu ortamda az maaşıyla Suat da maddî sıkıntılar içindeydi. Bir lise öğretmeni olmasına rağmen "mangır nanay"dı ve "aç yatıp, tok görünüyordu" etrafına karşı. Bu arada ortada hiçbir sebep yokken eşi İnci sinir krizleri geçiriyordu.

Suat'ın dalında öğretmen olmadığı için liseden başka ticaret lisesinde de derse gidiyordu. Ayrıca bir derginin yazı işleri müdürlüğünü yapıyor ve mahalli gündelik gazetelere çeşitli konularda her gün bir makale kaleme alıyor, bu da yetmiyormuş gibi halkevlerinde kol başkanı olarak faaliyet gösteriyordu. Yani Suat'ın bir saatlik boş zamanı yoktu. Fakat hepsini isteyerek ve zevkle yapıyordu. Suat'ın hayatı harekete geçmişti, onun yaşanması hareketti. Suat bu duygularını şöyle dile getiriyordu.

"Karanlık etrafa,

Hüzün de içime çöker.

Nedense geceyi sevmedim gitti.

Sabahı, sevgiliyi bekler gibi beklerim.

Gece kumarda birini tırtıklamayı,

Yemekten sonra sinemaya gitmeyi,

Yahut erkenden uzanıp yatmayı,

Rahatımı

Düşünen biri olsaydım,

Gece ne iyi...

Hâlbuki be,

Sevmem bunları ve geceyi.

Şafak attı mı,

Horoz öttü mü,

Fırlarım yatağımdan,

Kendimi zor atarım dışarı.

Bitirmek istercesine

Sabah serinliğini,

Temiz havayı,

Yutarım,

Yutarım...

Bitiremem ki kör olasıcağı!

Bol bol iş yaparım gündüzün.

Gizli taraf kalmaz çünkü tabiatta.

Gizli işten kızdığımdan mıdır, nedir?

Severim ben bütün gündüzleri.

Her şey olduğu gibi görünür.

Gündüzleri sayılıdır hayatta,

Aydınlık etrafa,

Neşe de yüzüme dağılır.

Gündüzü bundan severim işte.

Ezelî kanunudur tabiatın

Her gündüzü kovalar bir gece."

* * *

Suat'ın evde de hiç boş vakti yoktu. Ayrıca, "Nasılsın şekerim? Ne var ne yok?" diyen bir eşi de yoktu. Rengi soluk, kapıyı bile "ah'larla, of'larla" açan ve "Veremim!" diyen sinir hastası bir eşi vardı. Yatak hiçbir zaman yerden kalkmazdı. Tesadüfen ve zoraki izdivaç yaptığı, kendini köyde yapayalnız bırakıp kaçan bu eşi, şimdi de her gün hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu.

"Ben öleceğim! Ciğerlerimde ağrı var," diye Suat'ın günlerini çekilmez hâle getirmişti bu kadın.

Defalarca göğsünün röntgeni çekilmiş ve ciğerlerinde bir şey olmadığı, yani veremle ilgili herhangi bir sorunu olmadığı anlaşılmıştı.

Suat, aldığı maaşla idare edemiyor, okulun yardımlaşma sandığından durmadan borç alarak vaziyeti kurtarmaya çalışıyordu. İnci'nin lüzumsuz hastalık evhamı için ise doktorlara mütemadiyen muayene ücreti, eczacılara da ilaç parası ödüyordu.

Bir defasında bir röntgen mütehassısı, İnci'ye, "Kızım, senin ciğerlerinde bir şey yok. Hocayı ne masrafa sokup duruyorsun? Ciğerinin filmini çektireceğine beyninin filmini çekelim! Sen de kurtul, hoca da kurtulsun!" demişti.

Suat'ın hiç huzuru yoktu, hayatından bezmişti. Dümeni kitlenen bir vapur gibi hayat denizinde çalkalanıp duruyor ve hangi iskeleye nasıl yanaşacağını bilmiyordu.

Suat, yine bir gün eve gittiğinde komşu kadınlardan biri kapıyı açtı. "Suat Bey, hanımınız çok hasta, yukarıda yatıyor. Ben kendisine yardımcı olmak için geldim." Suat'ın bir anda

dizlerinin bağı çözölmüştü. Perişan bir hâlde merdivenleri çıktı. Gözleri iki çeşme ağılıyordu İnci.

“Ben öleceğim! Beni Maraş’a annemin yanına götür.” Başka çare kalmamıştı. Suat, “Olur, götürüyim. Yalnız önce izin almam lazım.” dedi, hemen okula gitti ve müdüre durumu anlattı. Müdürün Suat’ın eşinin durumu hakkında bilgisi vardı.

“Vali Bey’e gidip senin için bir hafta izin almaya çalışayım.” dedi.

Öğretim yılı içinde öğretmenlere izin verilmediği halde müdür valiyi razı etmiş ve izni koparmayı başarmıştı. Suat hiç eve uğramadan hemen tren istasyonuna gitti ve bir Maraş bileti aldı. Daha sonra eşinin arzusunun yerine getirmenin verdiği huzurla evinin yolunu tuttu.

“Biletini aldım. İki saat sonra tren hareket edecek.” Tam bu sırada hiç beklemediği bir sahne ile karşılaştı.

“Ben gitmekten vazgeçtim. Seni burada nasıl yalnız bırakabilirim? Ölürsen de burada öleceğim.” İnci bunları söylerken hüngür hüngür ağlıyordu.

“Allah insanın rahatını kaçırmaya görsün.

İsterse rahatını kaçırmak o kişinin.

Ya beyniyle

Ya da diliyle kaçırr rahatını.

Kendisinin yalnız rahatı kaçsa iyi...

O da intikam hırsıyla.

Kaçırır çevrenin rahatını.”

* * *

Hâlbuki İnci, Suat’ı köyde açlıkla baş başa bırakarak tipili bir günde kaçmıştı. Buradaki davranışı aklı değil, fevriydi. İnci,

Maraş'a gitmedi ve Suat'ın o günlerde yaşadığı maddi sıkıntısına rağmen ödediği bilet parası böylece boşa gitmiş oldu.

İnci, tipik bir sinir hastasıydı. Kendi kendine hayaller kurar ve bunlara inanırdı. Ayrıca kendi inanmakla da kalmaz, karşısındakini de inandırmak isterdi. Orta birden belgeli olduğu halde öğretmen okulu mezunu olduğundan söz eder, aldığı maaşlarla Suat'ın tahsilini yaptırdığını anlatırdı. Ailesinin eşraftan ve "altın babası" insanlar olduğunu hiç çekinmeden söylerdi. Suat'ın annesinin evlerinde çamaşırcılık yaptığını da övünerek anlatır, yalan yanlış bu sözlerden kendine bir şeref payı çıkarmayı da ihmal etmezdi. Günler işte böyle geçip gidiyordu.

Suat kısa bir zaman içinde gerek okul içinde gerek okul dışında sosyal tarafıyla kendini sevdirmiş ve saydırmıştı. Öğretmen arkadaşlarının arasında tipik taraflarıyla kayda değer kişiler vardı. Yaşlı bir jeoloji öğretmeni olan Recai Bey'le Suat arasında epey yaş farkı vardı. Fakat buna rağmen samimi arkadaşlardı. Recai Bey, gençlerle arkadaşlık kurmasının sebebini şöyle anlatırdı:

"Ben ihtiyarlarla arkadaşlık ettim mi kendimi çok çökmüş hissediyorum. Sizlerle oldum mu neşeleniyorum, gençleşiyorum ve dinçleşiyorum."

Bir gün Suat ile Recai Bey okulun bahçesinde oturmuş sohbet ediyorlardı. 17 ile 18 yaşlarında olduğu tahmin edilen bir çocuk selam vererek yanlarına yaklaştı.

"Efendim, jeoloji öğretmeni acaba hanginizsiniz?" diye sordu. Recai Bey, "Benim, ne istiyorsun?" dedi.

"Efendim, ben Bursa Eğitim Enstitüsü Fen Bölümünde okuyorum. Gaziantepliyim. Tatil nedeniyle memleketime giderken öğretmenim bana bir görev verdi ve 'Volkanik taşlardan

topla, getir, laboratuvarımıza koyalım.’ dedi. Ben de buranın volkanik bir dağı olduğunu bildiğim için bu taşları daha kolay temin edebilirim diye geldim. Öğretmenimizin de size gıyabı selamları var; ayrıca siz bu dersin öğretmeni olduğunuz için gösterirsiniz diye de düşündüm. Bu hususta yardımınızı rica ediyorum.”

Recai Bey, “Oğlum, hemen bir çuval bul ve bu bahçedeki çeşitli renkte olan taşları topla. Bu taşların hepsi volkaniktir.” dedi. Çocuk teşekkür ederek yanlarından ayrıldı. Recai Bey Suat’a, “Yahu ne adamlar var. Sanki Bursa’daki Uludağ kâfi gelmiyormuş gibi işimi, gücümü bırakacak çocukla dağlara çıkacak ve taş toplayacağım, beyefendi laboratuvarını zenginleştirecekmiş diye. Çocuğu da yolundan ettiği cabası... Böyle şey olur mu? Evvelce zaten dünya tümüyle bir volkandı. Toplasın bahçenin bütün taşlarını götürsün. Hem bahçe temizlenir hem de bir daha taş toplamak için yolculuğunu yarıda kesmemeye yemin eder kerata.”

Karşılıklı gülüştüler. Çocuk bir çuval bulmuş, bahçenin taşlarını toplamaya başlamıştı bile.

Suat’ın yaşlı bir başka öğretmen arkadaşı daha vardı. O da orta kısımda tabiat bilgisi dersi okutuyordu. Çocuklara beşten aşağı hiçbir zaman not vermezdi. O nedenle çocuklar bu öğretmenlerini pek severlerdi. Tahtaya,

“Dersimiz tabiiye,

Hocamız kurabiye” diye yazarlardı.

Öğretim yılı sonunda idareye verdiği not cetvellerinden birinde bir öğrencinin tabiat bilgisi notu dört gelmişti. Okulun müdür muavini, “Hocam, okulda tabiat bilgisini yalnız bu çocuk mu bilmiyor? Dört vermişsin.” diye sordu. Recai Bey hay-

retle, "Yanlışlık olmuş herhâlde. Ben kimseye dört vermedim." İncelediler, hakikaten Recai Bey'in not defterinde beş yazılı, yanlışlıkla not fişine dört olarak geçmiş. Fiş hemen düzeltildi ve böylece o çocuk da tabiat bilgisinden sınıfını geçmiş oldu.

Bahar oldu mu Recai Bey sınıfta ders yapamazdı. Okulun bahçesine sandalyesini atar, sigarasını içer ve sözde okul bahçesini çocuklara tanzim ettirmeye çalışırdı. Çocuklar evlerinden getirdikleri kazma kürek ve el arabalarıyla her gün bahçenin toprağını plansız bir şekilde oradan oraya taşırlardı. Bu durum kendisine sorulduğunda ise, "Ameli ders yapıyorum." cevabını verir, aslında dalga geçerdi. Bahçe tanzimi okulun büyük tatiline kadar devam eder fakat bahçe bir türlü tanzim edilemezdi.

Suat'ın görev yaptığı lisede bir de Ahmet Bey adında coğrafya öğretmeni vardı. Bu da yaşlı öğretmenlerden biriydi. Hangi dalda ders öğretmensiz kalırsa birkaç kuruş ders ücreti almak için o dersi okutmaya talip olurdu. Coğrafya öğretmeni ve yaşlı olmasına rağmen, beden eğitimi, müzik, resim ve el işi derslerine kadar bütün derslere zaman zaman ücretli öğretmen olarak girmişti. Becersin, beceremesin ona hangi eğitsel kol gözetici öğretmenliği verilse mutlaka kabul ederdi.

Yine bir öğretim yılı başında temsil kolu gözetici öğretmenliğini aldı. Öğrenciler arasından lise son sınıfta okuyan, çalışkan ve kabiliyetli bir çocuk temsil kolu başkanı seçilmişti. Öğrenci, Ahmet Bey'e doğru yaklaştı ve "Hocam, bu yıl hangi temsili oynayacaksak arkadaşları ona göre hazırlayayım." dedi. Öğretmen de ona, "Oğlum, kitaplıktaki piyes kitaplarını oku ve her gün buraya gel, bana konuları hakkında bilgi ver. Hangisini beğenirsek ona göre hazırlanırınız." direktifinde bulundu.

Öğrenci hemen hemen her gün bir piyes kitabı okuyor ve ertesi gün öğretmenler odasına giderek coğrafya öğretmenine,

“Hocam, Zoraki Tabip’i okudum, anlatayım mı?” diyor ve anlatmaya başlıyordu. Ahmet Bey çocuğun anlattıklarına hiç aldırış etmiyor, sağa sola laf yetiştirmekle vakit geçiriyordu. Havaî olduğu için öğretmen arkadaşları, Ahmet Bey’in bahsi geçtiği yerde, “Bizim nah-nini-nah-nini hoca mı?” derlerdi.

Çocuk sözünü bitirdiği halde öğretmen bunun farkında değildi. Farkına vardığında ise, “Bir de Vatan yahut Silistre’yi oku, gel bana anlat.” dedi. İlk günü böylece başından savdıysa da temsil kolu başkanından yakasını kurtaramıyordu bir türlü. Çocuğa kitaplıkta ne kadar piyes kitabı varsa hepsini günlerce okutturdu ve dinlemediği halde hepsini anlattırdı. Çocuk okumaktan, anlatmaktan bıkmadı, usanmadı...

Öğretim yılının sonuna yaklaşılmıştı. Ahmet Bey’in yakasını bir türlü bırakmayan bu öğrenciden Ahmet Bey de bıkmış, usanmıştı artık. Bir gün, “Hocam, anlatayım mı?” demeye kalmadı, öğretmen, çocuğa, “Ulan senin hiç dersin falan yok mu? Tiyatrocu mu olacaksın başımıza? Böyle soytarılıkları bırak da defol git, dersine çalış!” dedi.

Çocuk öğretmenlerinin arasında bu şekilde azarlandığı için pek üzülmüş bir şekilde öğretmenler odasından ayrıldı. Hâlbuki bu çocuk sınıfının en çalışkan öğrencilerindendi. Sonradan liseyi, siyasal bilgiler fakültesini bitirdi ve kaymakam oldu.

Suat’ın öğretmen arkadaşlarından genç bir matematik öğretmeni vardı. Derse girer girmez tahtanın başına geçer, soluk almadan dersin sonuna kadar yüzünü çocuklara dönmeden güya ders anlatırdı. Çocukların konuyu anlayıp anlamaması onun için pek önemli değildi. Kendisi nasıl anlamışsa o şekilde tahtaya bir şeyler yazar, siler ve tekrar yazardı. O nedenle öğrenciler onun adını “otomatik” koymuşlardı.

Bir gün tahtaya,

"Dersimiz matematik,

Hocamız otomatik" diye yazmışlardı.

Okulda en çok bu öğretmenin dersinden öğrenciler ya bütünlemeye kalırlardı ya da tamamen sınıfta kalırlardı. Onun nazarında kendisinin dersi en önemli dersti ve kendi gibi ders anlatan kıymetli bir öğretmen daha yoktu. Bu öğretmenlerin dışında Suat'ın, gayet bilgili ve otoriter öğretmen arkadaşları da vardı. İşte bu lisede Suat hem öğretmen arkadaşları hem de öğrencileri tarafından sayılıp seviliyordu.

Lisenin müdürü Suat'ın çalışkanlığını çok takdir ettiği için kendine muavin yaptı. Suat, lisenin en önde gelen çalışkan müdür muaviniydi. Gerek müdürü gerek Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri, onun hakkında iyi raporlar vermişlerdi. Muavin olduktan bir yıl sonra ortaokul müdürlüğüne atandı ve o nedenle Anadolu'nun birçok ilçesini ortaokul müdürü olarak gezdi. Her atandığı yere, kendisinden iş beklenildiği bildirilerek muvafakati alınmak suretiyle gidiyordu.

Türkiye'deki tüm ilçeler gerek kuruluş gerek sosyal bakımdan incelenmeye değerdi. Hele orada hükümet icra eden kişilerin bazıları başlı başına bir âlemdir. Buralarda çok acıklı, çok düşündürücü ve bazen çok komik olaylara şahit olmak mümkündür.

Suat'ın bundan sonraki hayatının büyük bir kısmı ayrı ayrı ilçelerde ayrı ayrı şahıslar arasında geçmişti. İlçelerin hemen hemen tümünde büyük ve küçük memur psikolojisi vardır. Herkes birbirine bu açıdan önem verir, çıkarına göre gruplar kurar. Bir ilçedeki memur grubuyla diğer ilçedeki memur gru-

bundaki makam ve meslek sahipleri değişiktir. Osmanlı devrinden beri bu böyle gelmiş ve böyle gitmiştir.

Hâkimlere “kadı” denildiği devirde, bir ilçede, memur hanımları toplu hâlde bulunurken, şuradan buradan söz ederken, en sonunda ilçede kimin eşi büyük memurdur veya değildir konusuna sıra gelmiş. Toplulukta ilçenin nüfus memurunun hanımı da varmış ve hemen söze karışmış, “Burada kim büyük memur olacak? Kadıyla, kaymakam ve bir de bizim efendiden başka büyük yok.” dedikten sonra sözü tatlıya bağlamış.

Böyle büyüklük kompleksi hiçbir zaman ilçelerimizdeki memurlarımızdan eksik olmaz.

Bir gün ilçenin kaymakamı izne ayrılmış ve yerine jandarma komutanı yüzbaşı vekil bırakmıştı. Askerlik şubesi başkanı albayla, jandarma komutanı yüzbaşı öğlen tatilinde hükümet konağından birlikte çıkmışlar. Bu ilçede hükümet konağından çıkan her memur yol durumu nedeniyle evlerine çarşıdan geçmeden gidemezlerdi. Albayla yüzbaşı birbirleriyle iyi geçinirler ve çok samimilerdi. Yalnız rütbe icabı albay yüzbaşidan yarım adım ilerde yürürdü. Bu defa işler değişmişti. Yüzbaşı kaymakam vekili olarak o anda devleti temsil eden en büyük memur kabul ediyordu, kendini ve işgal ettiği makamın hakkını vermesi gerektiğini düşünüyordu. Hem yürüyor hem de kafasında bunun münakaşasını yapıyordu.

İçinden, “Ben her ne kadar rütbece albaydan küçük isem de bugün makamca büyüğüm. Onun için bugün bir adım ilerde yürümeliyim.” kararını verdi ve adımlarını hızlandırarak albaydan önde yürümeye başladı. Albay, yüzbaşıyı sevdiği için açıktan açığa “Biraz durakla, haddini bil, benden önde yürüyemezsin.” diyemedi. O da içinden, “Aklını başına topla, rütbene göre önde yürümelisin. Görenler sonra sana ne der?” diye düşündü

ve adımlarını yüzbaşınınkinden fazla hızlandırmaya başladı. Gerek albay gerekse yüzbaşı “Benim önde gitmem lazım.” düşüncesinin etkisinde biri diğerinden daha fazla hızlı yürümek zorunda kalınca koşar adım yürümeye başladılar. Çarşıdan bu şekilde geçerken esnaf birbirlerine, “Herhâlde bir vaka var ki albayla yüzbaşı koşarak gidiyorlar.” dediler. Hakiki vaka, rütbe ve makamın namusunu kurtarmaktı.

Başka bir ilçede sen küçüksün, ben büyüğüm düşüncesiyle kaymakamla savcının arası açılmıştı. Jandarma komutanı adli yönden savcıya, idarî yönden kaymakama bağlı olduğu için ikisinin arasında durumunu kurtarmak bakımından anasından emdiği süt burnundan geliyordu.

İlçede bir taksiden başka taksi yoktu. Köylere ve il merkezine gitmek için bu taksiden faydalanılıyordu. Kaymakamın vasıtası olmadığı için o da köylere giderken bu taksiyi kullanırdı. Yine bir gün köylere gidecekti. Bu maksatla taksiyi hükümet konağının önünde bekletiyordu. O gün köyün birinde bir cinayet işlenmişti. Tanık olunmuş suçlar kanununa göre savcının vaka mahalline gitmesi için her vasıtaya el koyma yetkisi vardı. Hükümet konağının önünde duran taksinin şoförüne bir jandarmayla haber gönderdi. Şoför, Kaymakam beyi köylere götürmek için beklediğini söyleyerek gidemeyeceğini söyledi. Savcı yanına hükümet doktorunu alarak gidip taksiye oturdu ve “Haydi, sür, gideceğiz!” deyince şoför koşarak gitti kaymakama durumu anlattı. Kaymakam bu olayı izzet-i nefis meselesi yapmış ve sinirli vaziyette aşağıya inmişti.

“Lütfen taksiden ininiz. Ben sizden evvel taksiyi kiralamıştım.” dediyse de savcı inmedi. “Senin işin acele değil. Sonra da gidebilirsin.” şeklinde karşılık verdi ona. Şoför, kaymakamla savcı arasında ne yapacağını şaşırmış vaziyette bekliyordu. “Bu

ne gürültüdür?” diye jandarma komutanı da gelmişti oraya. Kaymakam ve savcı “sen gideceksin, ben gideceğim” sözlerini küfürleşmeye kadar götürdüler. Jandarma komutanı araya gir-diye de onları yatıştıramadı. Şoför, kurtulmayı, taksiyi bırakıp kaçmakta bulmuştu. Şoför olmayınca ne savcı ne de kaymakam köylere gidemediler. Olay günlerce ilçede değişik şekilde dil-den dile dolaşıp durdu.

Hâkimlerin teminatları olduğu için mülkî ve askerî makamlara bağlı değildirler. Bu bakımdan ekseriya hâkimler kaymakamları küçümserler. Kaymakam da ilçede devletin en büyük temsilcisi olduğu düşüncesiyle hâkimlerin bu görüşlerine pek içerlerler. Küçük bir olayın yaşanmasından sonra kaymakam ile hâkim münasebetleri bozulur.

Diğer memurlar hangisinden daha çok çıkarları varsa ve hangisini daha kuvvetli hissediyorlarsa onun etrafında toplanır ve iki gruba ayrılırlar. Bir grup diğerinin yanlış bir tutumunu yakalamaya, kanun yoluyla hınç almaya çalışır. Bazen olmadık olayı olmuş gibi dramatize eder ve üst makamlara şikâyetle bulunurlar.

Suat'ın yaşadığı ilçeye hemşerisi genç bir hâkim atanmıştı, bekârdı. İlçenin kaymakamı da genç ve bekârdı. Bütün memurlar görev saatleri dışında ilçenin biricik kahvesinde toplanır, tavlâ, aznîf ve domino gibi oyunlar oynarlar veya hasbîhal ederlerdi. Hâkim gelmeden evvel Suat'la kaymakamın aralarında su sızılmıyordu. Hâkim gelince hemşerilik duygusuyla Suat hâkimle ilgilenmeye başladı. On beş gün sonra “senlik ve benlik” düşüncesiyle hâkimle kaymakamın arası açıldı. Birbirlerine poz yapmaya başladılar. Kısa bir süre sonra konuşmayacak ve selamlaşmayacak derecede birbirlerine düşman oldular.

Memurlar anlaşılan bu durum nedeniyle gruplaştılar. Suat bir müddet iki tarafın arasında bocalayıp durdu. Hâkimin hemşerisi olmasından, kaymakamın da çiğliğinden ötürü mecburen hâkimle birlikte kahveye gidiyor ve onunla geziyordu. Kaymakamla Suat'ın arası iyiden iyiye açıldı. Hafta tatillerinde kaymakam ilçedeki memurların hepsine izin verdiği halde Suat'a izin vermiyordu. Suat da kaymakamın hissi sebeple izin vermeyişine aldırış etmeyerek il merkezine gidiyordu. İller Kanununa istinaden her hafta başında ihtar almaya alışmıştı. Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderilecek yazılara kaymakam imza atmaz ve her birine bir bahane bulurdu. Velhasıl taraflar birbirlerinin sinirini bozmak için ne lazımsa yapıyorlardı.

Kaymakam şu veya bu adamı çağırır, Suat aleyhine asil esastan yalan ihbarlara bulundurur, kendi yaptırdığı ihbarlar üzerine hakkında tahkikat açar, fırsat buldukça Suat'ı ilin valisine, Millî eğitim müdürüne şikâyet ederdi. Maalesef Suat'ın aleyhinde ihbarda bulunan kimseler arasında Suat'ın çok iyiliği dokunduğu insanlar da vardı.

"İt deyip geçme,

Akıllı hayvandır it.

Hiç olmazsa kuyruk sallamasını,

Hiç olmazsa sahibine sadakati bilir it.

Kuyruk sallaması iyilik gördükten sonradır.

İyilik göreceğim diye kuyruk sallamaz it.

Riyakâr değildir

Bazı insanlar gibi.

İyilik gördükten sonra da ısırılmaz,

Bazı insanlar gibi insanları.

Nankörlük de bilmez,
Bazı insanlar gibi it,
İyilik gördü mü kul olur kapısına,
Hayvan olduğu halde insan kapısına.
İt deyip geçme,
Kuyruk sallayan bazılarına da benzetme.
Biri it,
Diğeri it oğlu it.”

* * *

Suat'ın bu arkadaşları arasında maalesef yüzde başka arkada başka olanlar ve kendisine verdikleri sözü yalanlayanlar da vardı.

“İnsanlar doğarken elini yalar,
Sonra da anasının memesini...
Daha sonra önüne ne koyarsan yalar.
Bu bazen yalancı meme de olabilir.
Yalamak zamanı
Yalamak adamına göre değişir.
Sonra, sonra
İnsan vardır,
Verdiği sözü yalar.
İnsan yalamaya alışmasın,
Alışırsa,
Yalaya, yalaya,
Bir de bakar ki ortada her şey yalanmış,
Her şey düpedüz...

Kendisi de kalmış ortada,

Ar, namus düpedüz..."

* * *

Suat sonunda ilçeden ayrıldı ve böylece hâkim ile kaymakam çekememezliğinden sıyrılmış oldu. Hâkimler sevdikleri veya korumak istedikleri ilçe memurlarını keşiflere bilirkişi yapar ve maaşlarından ayrı birkaç lira daha kazanmalarını sağlarlar. Bu suretle hâkimden faydalanan memurlar da kendilerine kul köle olur.

İlçenin ileri gelen yerli kişileri taşradan yanlarına gelen bir ahabplarına veya ilçeye yeni gelen memurlara hoş geldin diye veya ilçeden başka bir yere atanan memurlara uğurlar olsun diye şereflerine ziyafet verirler. Bu ziyafetlere başta kaymakam, hâkim, savcı, şube reisi, banka müdürü, mal müdürü, ortaokul müdürü ve jandarma komutanı gibi ilçenin ileri gelen memurlarını da davet ederler. İşte böyle bir ziyafette ilçe hâkiminin her zaman yanında keşiflere bilirkişi olarak götürdüğü memurlardan biri daima yaptığı gibi hâkimin yanına oturmuştu. Sofra zengin, içkiler boldu. Herkes yanındaki ile şu veya bu konuda söz açmış, sohbete dalmıştı. Hâkimin yanındaki memur dalkavukluğuna devam ediyor ve iki de bir, "Hâkim bey şerefe." deyip adamı arka arkaya durmadan içmeye mecbur edip duruyor, her içtiği yudumdan sonra çatalıyla onun ağzına meze vermeyi de ihmal etmiyordu. Meze, hâkimin boğazından gitmeden âdeta ağzına girercesine burun buruna geliyor, diğer misafirlerin duymaya-çağı şekilde hâkime bir şeyler anlatıp onu neşelendiriyordu.

Bir ara, "Aman hâkim bey!" lafı duyuldu. Yüksek perdeden bunu söyleyen hâkimin dalkavuğu memurdu. Dikkatler o tarafa yöneldi.

İçkiyi fazla kaçıran hâkim, burnuna sokulurcasına konuşan memurun yüzüne kusmuştu. Hâkimin yerinde kim olsa bu durumda hem kusar hem de kusmaya devam ederdi. Zaten böyle bir adamın yüzüne kusulması icap ederdi. Buna rağmen hâkim, bu olaydan ötürü çok üzülmüş ve mahcup olmuştu. Fakat olan olmuştu bir defa. Sofradakiler gülmemek için dudaklarını ısırıyorlarsa da sonunda kendilerini tutamayıp katıla katıla güldüler.

Suat'ın görevi icabı gittiği ilçelerdeki ilk işi kaymakamlarla el ele vermek suretiyle çalışmak, onların yardımıyla okulunu onarmak, bina çok eskiyse yenisini yapmak için gereken şartları sağlamaktı. Gerektiğinde öğrencileriyle birlikte sırtında toprak taşıdığı, katır sırtında köy köy gezerek halkın ilgi ve yardımını yeni yapılan okulları üzerine çektiği çok olmuştu.

Suat, ölünceye kadar memur olarak kalmayı hiçbir zaman aklından geçirmemişti. Fırsat buldukça istifasını verir, herhangi bir serbest iş dalında kendini denemeye çalışır, başarılı olmak için çırpınıp dururdu. Evde eşi İnci, dışarıda İnci'nin annesi, babası ve Suat'ın hiçbir teşebbüs kabiliyetleri olmayan pısırık arkadaşları kendisinin giriştiği her hamleyi kösteklemeye çalışırlar, fakat sonunda, yani onun azmi ve iradesi karşısında her zaman geri adım atmak zorunda kalırlardı. Buna rağmen az da olsa Suat, çevresinin etkisinde kalabiliyor, boş verip geçemiyordu.

"Her şey boş

Anlaşılmadıktan sonra.

Her şey boş

Anlamadığım müddetçe.

Pek de boş veremezsin

Anlaşılmadığın için.

*Boş verirsin belki
 Anlamadığın için.
 Dolu olur belki
 Etrafındakiler için her şey.
 Boşla dolu birleşir,
 En sonunda.
 Sende kalmayabilir o zaman
 Hiçbir şey."*

* * *

İş hayatında başarılı olma çabası ve geleceğin nasıl sonuç verebileceği endişesi Suat'ı içkiye alıştırmıştı. Her akşam bir şişe kırmızı şarap içerdi. İçerken ertesi gün neler lazım geleceğini düşünür, kafasında birçok plan yapardı.

Bir gün şiddetli bir sancıyla kıvrınmaya başladı. Böbreklerinde kum olması ihtimaline karşı yakınları, "Şarap içme, iyi gelmez." dediler ona. O günden itibaren Suat şarap içmekten vazgeçti ve işi biraya çevirdi, sonradan da rakı içmeye başladı.

*"Her akşam bir otuz beşlik rakı içer Ahmet Efendi,
 Patates kızartması ve biraz da et karışık mezeyle.
 Kafası yerini buldu sanır zavallı.
 Hâlbuki
 Öyle bir karışır ki karışır
 Daha ilk kadehte.
 İş Bankasının hesap makineleri ile
 Sonucunu bulamaz ama
 İkinci kadehte bir durulaşır ki kafası,
 Görülmeye değer.*

O zaman
Ahmet Efendi bir diplomat,
Bir iş adamı olur.
Velhasıl çözemeyeceği yoktur
Ahmet Efendi'nin kafasının.
O kafa, kafa olmaktan çıkmıştır artık,
O Allah makinesi olmuştur.
Zaten aslında da öyle,
O kafa onun değildir,
Başkasının.”

* * *

Suat, bazen yaşadığı şehrin en işlek cadde ve kavşaklarında durur, vızır vızır geçen hususi arabalara ve onların direksiyonlarında oturanlara bakar, kendi kendine söylenmeye başlardı.

“Yahu bunların da benim gibi iki eli, iki ayağı ve iki gözü var. Allah onlara akıl vermişse bana da vermiş. Demek ki onlar kafalarını çalıştırmasını bilip bu hâle gelmişler. Ben niçin kafamı çalıştırmasını bilemiyorum?” Bunları söyledikten sonra da kendini kabahatli bulurdu.

Canı sıkılır, arka sokakların birinde, daima devam ettiği bir meyhaneye gider, bir köşeye çekilerek getirilen bir parça peynir ve pastırmadan ibaret mezesiyle rakısını yudumlardı. O arada orijinal bir iş sahası bulmak için düşünür de düşünürdü. Bu düşünceli anlarında yanına bir tanıdığının gelmesini hiç istemezdi. Kimsenin fark edemeyeceği bir şekilde, sanki başı ağrıyormuş gibi yaparak alnını hafifçe birkaç defa yumruklar ve içinden, “Ey kafa, işle biraz be! Cıvataların paslanmış herhâlde.” derdi. Yumruklamayla sözde beyin cıvatalarını yerinden oyna-

tıp harekete geçirmeye çalışırdı. Böyle anlarda bazen aklına parlak bazı iş fikirleri de gelmez değildi hani.

Eşi İnci, evlerine gelen misafirlere, sanki kurulmuş bir plak gibi aynı şeyleri Suat'tan hiç çekinmeden, üstelik yüzüne karıştı, "İşte bizim adam da böyle. Gül gibi memuriyetini yine tepti ve istifasını verdi. Her aybaşında maaşını alıp rahatça keyfine bakması varken sonu belli olmayan işlere atılıyor. Ne akıldır anlayamadım." derdi.

Bunun üzerine Suat kızarak hemen söze karışır, "Be in-safsız, ayrılıyorsam sana ne zararı var? İhtiyacını teminde bir kusur mu ediyorum? Eskisinden daha iyi yiyip, içip, giyiyörsün. Sen kendi işine bak, benim işime karışma!" diyerek onun konuşmasını keserdi.

Suatların evlerine gelen misafirlerin hemen hepsi memur adamlardı. Yirmi beş veya otuz yıl sonra üç ayda bir alacakları emekli maaşlarıyla otuzuncu yılın sonunda toptan verilecek emekli ikramiyesine göre kendilerini ayarlayan kişilerdi.

Bunun üzerine onlar da söze karışırlar, "Suat Bey, hemen kızma, yenge hanım haklı. Herkesin arayıp bulamayacağı bir vazifedeydin. Seni herkes seviyor ve sayıyordu. Durup dururken böyle maceralara atılmak nereden aklına geliyor, buna biz de hayret ediyoruz doğrusu. Bunlar sonu belli olmayan işler. Çoluk çocuğun var. Allah gecinden versin ölüm var. Hiç olmazsa çocukların emekli maaşını alır ve perişan olmadan geçinir giderlerdi." gibi sözler sarf ederlerdi. Yani Suat'ı çevresinden kimse tasvip etmez ama hiç kimsenin sözü de Suat'ı planlarından ve kararlarından alıkoyamazdı.

"İnsan düşerse bir kere,

Fazla düşmesine lüzum yok,

Akılsız olur,
Astarsız olur kafadan.
İktidar, imkân elde iken,
Zekâ fışkırır imkânsız kafadan.
Çevre pervanedir,
Pervane olur çevre insana.
İnsan, insanlığını unuttur,
Sanır ki insanüstü varlığın
Üstündedir kendisi.”

* * *

Bir defasında piyade kayınvalidesi nerede bulmuşsa bulmuş, kime okutturmuşsa okutturmuş olduğu meçhul, kendisi için koz olarak kullanmayı düşündüğü bir takvim yaprağını koynunda günlerce saklamıştı. Suat'ı bir toplulukta mahcup etmek ve böylece kendisinin söyleyemeyeceği sözleri takvim yaprağının arkasındaki yazı vasıtası ile duyurmak için fırsat kollamaya başlamıştı.

Suatlara eşleriyle birlikte birkaç arkadaşı gece misafirliğine gelmişti. Çayların içildiği bir sırada Suat'ın kayınvalidesi koynundan o takvim yaprağı çıkararak damadına uzattı.

“Oğlum, bunu sesli oku da bakalım şansına ne çıkmış.”

Suat, takvim yaprağı arkasındaki yazıyı okumaya başladı:

“Bir insan başladığı işi sonuna kadar yürütmelidir. Sık sık işini yarıda bırakıp başka bir işe başlamak fena sonuçlar verir. Daldan dala atlayanların sonu hüsrandır. Bu karakterde olanlar hayatta başarılı olmazlar.”

Suat'ın yazıyı bitirdikten sonra etrafına öfkeli ve mahcup bir vaziyette bakarken kayınvalidesinin zafer kazanmış bir

edayla gülümsediğini görmesi onu perişan etmiş, fakat misafirler bu buluşa hayran kalmışlardı.

Suat, aldığı bu yara üzerine kalktı, mutfığa gitti ve ayak üstü bir kadeh rakı içti.

"Gel de içme,

Ayık olarak yaşamak mümkün değil.

Evinde, kentte,

Ya sen sarhoşsun içmeden

Veya çevren sarhoş,

Uyman için içmelisin,

Hem ayar olmak için.

Çevrene göre...

Akılsızlara göre...

Kimi akıl içerek,

Kimi akıl içmeden sarhoş,

Verir durmadan etrafına rahatsızlık.

Veya hoş bir hava..."

* * *

Misafirlerin yanında lüzumsuz münakaşalara sebebiyet vermemek için bu olay üzerinde pek durmadı, istemeyerek gülümsedi ve konuşmanın yönünü değiştirdi.

Suat, birkaç defa iş hayatına atıldıysa da gerek çevresinin kösteklemesi gerekse sermayesinin az olması nedeniyle pek başarılı olamadı ve tekrar memuriyete dönmek zorunda kaldı. Memuriyete her dönüşünde Ankara'ya gidiyor ve üst makamlarda kendini yakından tanıyanlara başvuruyor, eski memuri-

yetinden daha üst bir yere atanıyor, işine eskisinden daha çok sarılarak başarılı oluyordu.

Bir gün son bir defa daha şansını denemek istedi. Bu defa malî yönden eskisinden kuvvetliydi. Eşi, dostu eskisine göre daha fazlaydı. Kredi alacak imkânlarla da sahipti artık. Ne de olsa tecrübelenmişti. Hiç çekinmeden yine istifasını vererek memuriyetten ayrıldı ve yeniden iş hayatına atıldı. Bu defa da yine yüzüne karşı, “Arkadaş, sen uslanmıyorsun hiç. Darılma ama senin yaptığına enayilik derler!” şeklinde laflar çıktı. İnci Hanım yine eski plağı çalmaya ve onu çevresine kötölemeye başladı. Fakat artık felek ve şans eskisi gibi asık suratını değil, güler yüzünü göstermeye başlamıştı. Her gelen yıl, bir geçen yıldan çok daha başarılı geçiyordu. Kazancı çok iyiydi. Evvelce Suat’a enayi diyenler şimdi yüzsüzce ve onun gözünün içine baka baka, “Vallahi kardeşim, koltuklamak için değil hani, sen dahi gibi bir adamsın. Seninle iftihar ediyoruz. Dünya bir araya gelse ve beni zorlasa, iş hayatı vs. konularda senin gibi cesaretli olamam.” gibi sözler ediyorlardı.

*“Çarklar döner bazen sağa,
Bazen sola.
Çark vardır dişlisi ölçülü,
Çark vardır tek tük dişlisi kırık.
Onda çarkın kabahati yok,
Kabahat yapanında,
Kabahat ustasında.
Çark deyip geçmeyin.
Bazen çorak toprağa su verir,
Toprak mümbitleşir,*

Bire bin verir.
En büyük çark felek çarkı...
Bazen düzüne döner,
Bazen tersine.
Bir isterse düzüne dönmek,
İster bir,
İster bütün dişlileri yok olsun,
Öyle bir döner ki kendi kendine,
Sen de şaşarsın, ben de.
İşin tuhafı,
Çark da şaşar kendi kendine."

* * *

Bu defa da hayalhanelerinden Suat hakkında başka şeyler icat etmeye çalışan kimseler âdeta birbirleriyle yarışa girmişlerdi.

"Her meyveli ağaç taşlanır." atasözüne uyarcasına ellerindeki imkânlarla Suat'ın neresine isabet ederse etsin, manevî yönden yaralamak için onu taşıyorlardı.

Makam ve rütbesine, yaşına, başına bakmadan yabancı kadınlarla samanlıkta gayrimeşru bir hâlde yakalanmasından tutun da sosyal statüsüne hiç aldırış etmeden bir beleş yemek uğruna karşısındakine kadın temin edenler, Suat'la uzaktan yakından ilgisi olan veya olmayanlar onu etrafa zampara biri olarak tanıtıyor ve bu nedenle ayıplıyorlardı. Onların bu uydurma sözlerini dinleyenler de "Suat paralı biri olduğu için yapar mı yapar." diyorlardı. Bu dedikodular nedeniyle karısı da Suat'ın hovarda olduğuna kanaat getirmişti. Rahatı bozulduğu için o da evde Suat'ın huzurunu her vesileyle kaçırıyordu. İnci kendi-

ni pek beğenen biri olduğu için dünyada kendisinden daha güzel ve daha iyi bir ev hanımı olmadığını düşünüyor, o nedenle kocasının gözünün dışarıda olduğu iddiası dedikodudan ibaret olsa da bu duruma tahammül edemiyordu.

Suat, müdür olsa İnci Hanım genel müdür hanımı pozisyonuna, Suat genel müdür olsa İnci Hanım müsteşar hanımı pozisyonuna hemen geçiverir ve sonra çevresine o gözle bakar, herkesi küçümserdi.

“İnsan beğeniyor aklını,

Deli de olsa.

Dahi de olsa.

İnsan kendini her hâliyle beğeniyor,

Hurdalığa atılacak mal da olsa.”

* * *

Suat'ın iş hayatında kurduğu düzen içinde yüze yakın aile geçiniyordu. Gerek çevresine yaptığı yardımlar gerekse ödediği yüklü vergiler nedeniyle bir vazife yapmanın huzurunu duyuyor, o nedenle bazı insanların hakkındaki söylentilerine kendinden şüphesi olmadığı için aldırış etmiyordu.

Bu duruma misal olabilecek bir fıkra biliyordu ve zaman zaman bu fıkrayı etrafındakilere anlatmaktan zevk duyardı.

“Vaktiyle padişahın biri vakit geçirmek ve aynı zamanda emrindekilerin ruh hâlini sondaj yapmak suretiyle anlamak için sarayın penceresinden dışarı bakmış, yoldan geçen ve birbirini tanımayan iki kişiyi huzuruna getirtmiş ve “Birbirinizi tanıyor musunuz?” diye sormuş.

“Hayır.” diye cevap vermiş adamlar.

“Öyle ise sana bir teklifim var.” diyerek iki kişiden birine şöyle bir teklifte bulunmuş: “Sen ne istersen, bu ister mükafat ister ceza olsun, yanındakine iki misli vereceğim. Mesela, sen bir ev istersen, yanındakine iki ev vereceğim. Sen bir kese altın istersen, yanındakine iki kese altın vereceğim. Sen bir tokat yemeye razı olursan yanındakine iki tokat attıracağım.”

Adam düşünmüş, taşınmış, ağzından çıkan bir sözle yanındaki iki misli bir kazanca sahip olacak. Gönlü razı olmamış buna. “Padişahım, bir gözümü çıkarın benim.” demiş.

“Neden böyle bir arzuda bulundun?”

“Padişahım, ben tek bir gözle dünyayı görebilirim fakat yanındaki bu adam benim sırtımdan iki misli kazanacağına iki gözünü çıkar da hiç olmazsa dünyayı göremez ve böylece içimi rahatlatmış olurum.”

İşte Suat bu ruh hâli nedeniyle çevresinin haksız taarruzu-na hedef oluyordu. Ama yine de bu durumu normal karşılıyor ve ona göre işlerini yürütüyordu. Başarısının devamlı oluşu bu boş laflara aldırış etmemesindendi. Onun bu olgunluğunun yanında eşi kendisini dev aynasında görmekte ve her söylenene inanarak huzurunu kaçırmaktaydı. Çevresini pek küçümsüyordu. Artık o hâle gelmişti ki babasını dahi beğenmiyor, ona baba demekten utanıyordu. Fakat okur-yazar olmayışı ve konuşmayı bile bilmemesi onu üzüyordu. Evde babasıyla yalnız kaldığında bile ayrı ayrı odalarda oturuyorlar ve birbirleriyle hiç konuşmuyorlardı. Tesadüfen babası evdeyken bir misafir gelir de “Bu kim?” diye soracak olursa, “Suat’la bir işi var, onu bekliyor.” diye babasını tanımazlıktan gelirdi. Suat’ın aldığı arabaları dahi model bakımından beğenmez olmuştu.

İnci sonunda otomobil kullanmaya başlamış ve ehliyet almıştı. Artık o eski İnci değildi, hayat görüşü tamamıyla değişmişti. En büyük zevki süratli araba kullanmak, sağa sola caka yapmak ve Suat'ın günlük iş ve özel hayatını saati saatini izlemektir.

Suat, bir gün bir iş mevzuunda İstanbul'a gitmişti. İnci, içinden, "Ben Suat'tan habersiz İstanbul'a giderim ve ne âlemler yaptığını cürmümeşhut hâlinde tespit ederim. O da benim nasil biri olduğumu anlamış olur böylece. Hiçbir şeyin gizli kalamayacağını ona ispat edeyim de görsün." diye düşündü. Hemen otomobiline atladığı gibi gaza bastı ve İstanbul istikametinde doğru yola koyuldu. Suat'ı baskın hâlinde yakalamak için kafasında bin bir türlü planlar kurarak süratle yol alan kadın, Darıca yakınlarında dalgınlık sonucu yoldan çıktı ve birkaç takla atarak şarampole yuvarlandı. Maalesef İnci'nin göğsü direksiyona sıkışmış ve kadın oracıkta ölmüştü.

"Herkes aradığını bulur

Aradığı müddetçe.

Bela ararsan bela bulursun.

İyilik, dostluk ararsan

Onu da bulursun.

İnsan belasını istemez tabii.

İstemez ama

İster gibi yapar ve

Buraya giden yolu hazırlar.

O da kendi istediği için değil,

Belası verilmesi lazım geldiğindendir."

Bu acı haberi alan Suat, çok üzülmüş ama yapacak bir şeyi kalmamıştı. Ertesi günkü gazetelerde "İstanbul yolunda bir trafik kazası oldu. Bir ölü var" başlığı altında İnci'nin geçirdiği trafik kazası etraflıca yazıldı ve bir ihtiras, onu taşıyanla birlikte bu dünyadan silinip gitti.

Suat, toprağa susamış gibi aşka susamıştı yine. Her defasında aşk Suat'a sanki yük oluyor, "tadı damağında kalıyordu." Buna rağmen ne yapsın ki aşka ekmek gibi, su gibi, hava gibi ihtiyacı vardı. Kime sevgi duymuşsa, kime âşık olmuşsa aşkı ve sevgisi gözünde kalmış, yüreğine çakılmış. Hiçbiriyle aşkının ve sevgisinin sonunu getirememişti. Bu açıdan talihsizdi. Yaşı ilerlemiş, saçları kirlaşmıştı artık. Bu yaşta aşka ne lüzum var, dedirtecek çağdaydı ama gönül yaşa göre ayarlı değildi ki "dur Suat" desin.

Aşk ve sevginin tohumu bizzat aşk ve sevgidir. Arzulayarak veresiye âşık olunmaz. Onu yaratan, âşık edendir. Aşkın başlangıcından, devamından ve sonucundan ne onu yaratan ne âşık ne de maşuk bir şey anlayamaz. Aşka muamma derler. Kimine göre aşk mana, kimine göre menfaat. Hakikatte menfaat olan yerde aşk yoktur. Fakat menfaat olan yerde yalancıkta da olsa aşk varmış gibi görünür. Bu yer, bu gök ve bu denizler nelere tanık olmamış ki aşk için! Denizlere, kıylara, ay ışığına ve ağaca sormalı, "Sen insanoğlunun nelerine tanık oldun, en hoşlandığın tarafları neydi?" diye.

"Nelerine tanık olmadım ki?! En hoşuma giden tarafları aşk için kıyılarında, aşk için gölgede, aşk için ışığında birbirlerine içli türküler söylemeleri, şiirler yazmaları, sarılmaları, öpüşmeleridir... İnsanoğlu çoğu zaman da yalancıkta aşk oyunu oynayarak adileşiyor. Zaman her şeyi silip süpürebiliyor fakat insanoğlunu yok etmedikçe aşkının hatıralarını silip süpüremiyor."

Suat yine bir yüksek gerilim hattına tutulmuş gibiydi, bu defa da karşısına çıkan Tülay'a gönül vermişti delicesine. Tülay, ortanın üstünde boylu, orta yaşlı, yüz ve vücut çizgileri kusursuz ve tam anlamıyla güzel bir kadındı. Suat, onun için aşk türküleri söylemiş, yazdıkları aşk olmuş Tülay için. İzdivaç yapmadıkları için aşkları yadırganmış uzun yıllar. Suat'ı hiç ilgilendirmemiş çevrenin bu düşünceleri. Onu ilgilendiren kendisi, aşkı olmuş ve bunu şöyle dile getirmişti:

"İki gül vardı, bir çorak tarlada.

Adları gül,

Kendileri gülmemişlerdi.

Biri sarı, biri esmer iki gül.

Bir defa gülselerdi hayatta,

Gülmeden katırlardı

Yanlışlık olmuş diyerek.

Yine birbirlerine bakarak

Bir ömür boyu güleceklerdi

Hem kendilerine.

Hem etraflarına.

Çünkü gülünecek tarafları vardı,

Hem etraflarının

Hem kendilerinin.

İklîmi o semtin sert,

Rüzgârı fazla,

Bülbül yerine ağaçkakanları fazla,

Dikenî, çalı dikenleri fazla...

Bir türlü bu iki gül,

Yaklaşamazlardı birbirlerine.
 Ya rüzgâr eser ayırır onları
 Ya da diken batar yapraklarına.
 Bunlar girmeseler aralarına,
 Ağaçkakan kuşları konardı dallarına,
 Didiklerler kafalarını,
 Didiklerler yapraklarını
 Sarı gülle esmer gülün.
 Güller gülmemişler bir ömür boyu.
 Gülmek isterken güller,
 Musallat olmuş başlarına dikenler,
 Ağaçkakanlar, o da olmazsa rüzgârlar.
 İşte bu engellerle yine güller,
 Gülmüşler birbirlerine.
 Ne diken delebilmiş
 Ne ağaçkakanlar
 Birbirlerine olan sevgilerini.
 Rüzgâr ayırmak istemiş gülleri,
 Güller yaklaşmışlar birbirlerine.
 Yaprakları ayrılmaya ayrılmış çiçeklerin,
 Kokularıyla yine buluşmuşlar,
 Engeller bir şey sanmış kendilerini.
 Sarı, esmer güller,
 Günün, Allah'ın günü her saatte,
 Kokularıyla, benlikleriyle buluşmuşlar
 Yanışlık olmuş diyerek.

Güldüren, güldürmeyenden yana,

Yine gülmüşler yan yana.”

* * *

Suat, yıllarca kendinden olanı, susuz çölde su arayan bir çöl yolcusu gibi aramış, durmuştu. Bu defa ağaç, gölgeli ve sulu bir vahaya kavuşmuştu. “Oh, yarabbi şükür, aradığımı buldum!” diye sevinç gözyaşları döküyordu. Fakat bu vaha ondan evvelki yolculara hayır etmediği gibi Suat’a da pek hayır etmiyordu. Onun da elinde değildi hayır etmek veya hayır etmemek. O yaşantısının esiriydi, Suat da öyle.

Suat için bu çölde aşkı serap, serabı buhar, vahası gölge olmuştu. Suat tekrar bu çölün kader yolcusu olarak yoluna koyulmuş ve bu yolculukta çektiği zorluğu bir türlü çevresine anlatamamıştı. Serap vaha, vaha serap olmuş, Suat ne kendini çevresinde ne de çevresini kendinde bulabilmişti. Tülay, Suat’ın aşkının manası olmuştu. Suat, onu akıllı, anlayışlı ve idealindeki kadın olarak görüyordu. Tülay’ı tanıdıktan sonra Suat’ın günleri, hatta saatleri hep onunla geçiriyordu. Böylece yıllar geçti aradan.

Tülay merhametliydi, herkese iyilik yapmaktan zevk duyardı. Suat’tan yana ne varsa hepsini içten severdi. Tülay’ın, Suat’ın annesine gösterdiği ilgi onun için ilgilerin en üstünüydü. Böylece Tülay’ın aracılığıyla Suat annesine şu veya bu şekilde bir kusur işlemişse kendini affettirmek istiyor ve bu duygusunu şöyle ifade ediyordu:

“Kültürlü olsa da olmasa da

Dini tam veya dinsiz olsa da

O benim annemdir.

Çünkü

Dokuz ay kalmışım karnında.
 Taşımış beni hamallar gibi.
 Rengi siyah,
 Rengi esmer,
 Beyaz, sarı olsa da
 Olmasa da
 Doğurmuş beni.
 O benim annemdir.
 Sırtımda taşımam vazifemdir benim.
 Hâlbuki annemin eğitimi yok,
 Kimsesi yok,
 Muhtaçtır bana.
 Nasıl değişirim onu
 Şuna ve buna?
 Babamın yadigârıdır o bana.
 Söz verdim kendi kendime,
 Taşıyacağım ölünceye dek sırtımda.
 O benim annemdir.
 Ağlamışım gece yarısı,
 Uykusunu bölmüş benim için.
 Aç karnına sütünü,
 Kanını, canını vermiş bana.
 Değişemem asla onu şuna ve buna.
 Anneciğim
 Duyamıyor sözlerimi her zaman.
 Gözleriyle okşar gibi bakmakta.

*İhmalimden içime sanki kanlar akmakta,
Üzülerek kendisine bakarım,
Son deminde af dilerim,
İçten içe ağlarım.
Anneciğim,
Affet beni!
Ver elini öpeyim
Eskileri unutarak.
Geleceğe saadetle döneyim.”*

* * *

Tülay, Suat'ın annesine ve yakınlarına çok ilgi göstermesine rağmen onu olduğu gibi anlayamaması bazen aralarında soğuk bir havanın esmesine sebep oluyordu. Hâlbuki Suat, onu gayet iyi anlamıştı. Bunun için her şeyi göze almış ve Tülay'a kendini siper ederek çevresini hiçe saymıştı.

*“Taktın gönlümü saçının teline,
Düşürdün beni elin diline.
Düşsem ne çıkar?
Üzülmem asla.
Yeter ki beni sen anla, o bana yeter.
Pervasız bir insan oldum sonunda.
Âlemin sözüne aldırılmaz oldum.”*

* * *

Suat, Tülay'ı herkesten güzel görüyor, sanki onun gözüyle dünyayı seyreliyordu:

*“Ben güzel görürüm seni,
Herkesten güzel.*

*Bana ne başkasının güzeli.
 Ne şu ne bu lazım bana.
 Senin güzelliğin sadece bana yeter.
 Senden güzel denilirse eğer,
 O güzel bana çirkinden de beter.”*

* * *

Tülay'ın ve Suat'ın hayatlarına isteyerek veya istemeyerek karışan başkaları olmuştu ama dedikleri doğruysa ikisi de atar tutarlardı eski hatıralarının aleyhine.

Suat, yalnız kaldığında söylenirdi kendi kendine:
*“Ben isterdim ki
 Seni gören ilkin ben,
 Seni öpen ilkin ben olaydım.
 Ne benden evvelkileri gibi
 Ne benzerleri dostum değil,
 Benim düşmanım.”*

* * *

Tülay'ın yalnız kaldığında ne düşündüğü Suat için meçhuldü. Suat, Tülay'ın kendisi gibi düşündüğüne veya duygulanabildiğine bir inansa belki o an hayatının en mutlu anı olabilirdi. Realitede ikisi de birbirini çılgınca seviyor görünüyordular. Aşkları dillere destan olmuştu âdeta. Tülay onu içten ve romantik, o da Tülay'ı içten ve realist seviyordu. Aralarındaki fark bu kadardı işte. Sevgilerin biri yüksüz, diğeri yüklü, biri gösterişsiz, diğeri gösterişliydi. Çevrenin baskısından kurtulmak için kanunî yoldan birleştirdiler hayatlarını. Evvelce aşk ve sevgi bağlarıyla birbirlerine bağlıydılar, sonra bu bağlarını kanunla pekiştirdiler.

Tülay, zengin bir ailenin çocuğu olarak şımarık büyümüş-tü. Evlerinde daima birkaç hizmetçi olurdu, o nedenle ev işi yapmayı bilmiyordu. Emretmeye alışmış, emir almayı hiçbir zaman aklının kenarından bile geçirmemişti. Ansiklopedik bilgisinin kuvvetli olduğunu sandığı için çoğu zaman herkesin içinde doktorluktan, bazen siyaset ve ticaretten bilgi kırıntılarını etrafına serpiştirmekten ve hemen hemen her konuda karşısındakine öğüt vermekten sonsuz bir haz duyardı. Suat'a da tam manasıyla bir hoca olmuştu bu yönüyle. Suat, onun hocalığı hakkında şöyle diyordu:

*"Benim bir hocam var,
Akılsız olduğu halde,
Akıllı sanır kendini.
Ders verir bana,
Sabah bir saat,
Akşamları iki saat.
Benden başkasına da ders veremez hani.
Kimse kendisini dinlemez ama
O hocalığından hiç vazgeçemez.
Akıllı kabul etsin diye kendini
Akılsız kılığına girerim
Sevdiğim için onu.
O da zevk duyar, ben de bundan.
Dört köşe olur zevkinden.
Bana hocalık ettiği için
O zevk duyacak diye
Ben memnun görünürüm
Öğrenciliğimden."*

* * *

Suat aşırı düzen sever biri olmasına rağmen, Tülay bu konuda çok boş vericiydi. Suat çorabının, mendilinin, çamaşırlarının, velhasıl kendisine ait olan her şeyin tarifi üzere daima aynı yerde olmasını ve elini atar atmaz onları orada görmeyi arzular fakat hiçbir zaman eşyalarını koyduğu yerlerde bulmaya muvaffak olamazdı. Evlatlığın koyduğunu hizmetçi, hizmetçinin koyduğunu çocuklar, çocukların koyduğunu Tülay oldukları yerden kaldırır, bambaşka yere koyarlardı. Bu sebeple Suat çorabının bir tekini bulsa öteki tekini bulmak için ev halkı seferber olurdu. Çorabın diğer teki bulunursa eğer bu bir şans sayılırdı. Şapkasını arasa zor bulur, bulsa içine iğne, iplik, yük-sük gibi şeylerin konulduğunu hayretle görür, çileden çıkar ve öfkeden küplere binerdi.

“Yahu, bu şapka mı, yoksa dikiş kutusu mu?”

Evin bu düzensizliğine bir son vermek için Tülay da içten içe çırpınır ama bir türlü buna muvaffak olamazdı. Suat her şeye boş veremiyor, her şey onu duygulandırıyor. Bu konudaki duygularını şöyle dile getirmişti bir gün:

“Bir sigara küllü dahi ilgilendirir beni.

Düşünebilirim kendime göre,

Acaba bu kül ne,

Hangi markanın küllü, diye.

Acaba bu sigara

Hangi dudağa yapışmış,

Bu hâle gelmiş, diye.

Diye diye düşünerek,

Diye olurum,

Dize gelirim,

Söze gelirim,
Göze gelirim.
İşte ben bu hâlimle
Berbat olurum her zaman.
Perişanım bunun için.
'Adam sana ne' diyebilsem iyi.
Diyemem ki.
Boş veremem,
Bir kül için kül olurum,
Duman olurum,
Harcarım kendimi,
Boş veremem."

* * *

Suat'ın günden güne sinirleri zayıflıyordu. Sağlık yönünden de gün geçtikçe çöküyordu. Bu arada pek sevdiği annesinin ölümü ruhi bakımdan onu çok sarsmıştı. İstiyordu ki annesinin ölümü kendisi kadar çevresini de ilgilendirsin. Ama bu mümkün olamazdı. Yine de çevresinin ilgisizliğinden yakınmış ve hatıra defterine bu konuda şunları yazmıştı:

"Ölen benim annem,
Yaralı benim.
Herkes eğlence lazım.
Eğleniyorlar da.
Yanan benim yüreğim,
Derdimden kime ne...
Kim kime...
Ben bir hiçim.

*Derdim,
Hiçtir bir başkası için.
Öyle ise,
Hiçtir bir başkasının derdi de
Benim için."*

* * *

Suat artık yaşlanmıştı. Kendini her zaman hâlsiz ve takatsiz hissediyordu. Şimdiye kadar hiç tatil yapmamıştı. Biraz daha başarılı olmak kaygısıyla her gününü çalışarak geçirmişti. Bu defa doktorlar kesin olarak istirahat ve ilk fırsatta yalnızca uzun bir deniz yolculuğu yapmasını tavsiye ettiler. Suat Fransa'ya gitmek üzere pasaportunu çıkarttı ve Marsilya'ya kadar bir kişilik kamara bileti aldı. Vapur'un hareket saatinde Tülay ve Suat birlikte limana gittiler. Onların rıhtımda ayrılışları pek hazin olmuştu. Sanki bir daha kavuşamayacaklarmış gibi birbirlerinden bir türlü ayrılmıyorlardı. Vapur demir almaya başladı. Son bir defa Suat'la Tülay sarıldılar, öpüştiler ve nemli gözlerle ayrıldılar. Tülay kıyıdan, Suat güverteden birbirine mendil sallıyorlardı. Vapur yavaş yavaş kıyıdan uzaklaşmaya başladı. Tülay, Suat'ın, Suat da Tülay'ın gözünde gittikçe küçüldü, küçüldü ve sonunda bir gölge hâline geldi ve nihayetinde kayboldu. Vapur İstanbul'u geride bırakarak Marmara Denizi'ni, Çanakkale Boğazı'nı, Ege Denizi'ni geçti ve Pire limanına ulaşarak burada demirledi.

Suat, vapurdayken eşine yazdığı yolculuğunun mektubunu Pire'den postaladı. Mektup baştan aşağı sevgi ve hasret ifadeleriyle doluydu. Mektubunun sonuna bir de şiir ilave etmişti Suat:

*"Sen benim son aşkımsın.
Bu laf riyadan,*

Bu laf şu veya bu düşünceden söylenir belki.

Çok ağız konuşmuştur bu lafı,

Çok kulaklar duymuştur bu lafı.

Benimki riya değil,

Benimki o söylenmişlere benzemez.

Zaten ben bana benzerim,

Benzeyemem ki başkasına.

Sende benim aşkım var.

Benim ilk ve son göz ağrım...

Benim son aşkım,

Sana gönülden selam,

Sana elveda,

Bana da elveda.

Elveda, hem de nasıl...

Dalgalı bir denizde...

Bir vapur güvertesinde...

Kıyıda kalanlara elveda...

Geride kalanlara,

Hatıralar, elveda."

* * *

Bütün düzensizliğine, aksiliğine rağmen, pek merhametli ve iyiliksever olduğu için Suat karısını delicesine seviyordu. Bu yolculukta da tek düşüncesi Tülay'dan ayrılığıydı. Onun hayali gözünün önünden hiç eksik olmuyordu.

Vapur, Pire'den hareketle Akdeniz'e açıldı. Deniz havası Suat'ın sağlığına çok iyi gelmişti. Her tarafıyla bu yolculuktan memnundu. Gece olmuştu, Suat kamarasına gitti, soyundu ve

yatağına uzandı. Dışarıda gittikçe şiddetini artıran fırtınanın korkunç sesi nedeniyle yatağından kalktı ve hemen elbiselerini giyerek ne oluyor diye güverteye fırladı. Koca vapur sanki bir sandal olmuştu. Sağa sola yalpalıyor, beşik gibi sallanıyordu. Dalgalar gittikçe büyüyor, vapur dalgalar arasında batıyor, çıkıyor ve âdeta denize gömülür gibi oluyordu. Yolcular arasında tam anlamıyla bir panik başlamıştı. Kadınlar ve çocuklar çığlıklar atıyor, insanlar ne yapacaklarını bilmez hâlde oradan oraya koşuşuyorlardı. Her ihtimale karşı kaptanın emriyle yolculara can yelekleri dağıtıldı. Bir ara vapur yana yalpa vurdu. Yolcuların çoğu çığlıklar atarak denize döküldü ve işte ne olduysa ondan sonra oldu.

Ertesi günkü ajans haberleri, Akdeniz'de batan bir vapurdan bahsetmeye ve yolculardan sağ kurtarılanlarla, boğularak ölenlerin kimliklerini açıklamaya başladı. Tülay, batan vapurun Suat'ın bindiği vapur olduğunu ajans haberinden öğrenir öğrenmez olduğu yere çöktü. Son bir ümitle kimliklerin okunmasını dinledi. Spikerin ağzından çıkan her kelime arasında geçen zaman, kendisine sanki yıllar kadar uzun geliyordu. Boğulanlar arasında Suat'ın adı da okununca hemen oracıkta bayıldı. O sırada ev halkı onu ayıltmak için başına toplanmıştı.

*"Niçin geldim,
Nereye gidiyorum?
Bunu ne getiren söyledi bana,
Ne ben biliyorum.
Ne talihsizlik bu böyle.
Neden geldiğini bilememek...
Nereye gideceğini bilememek..."*

MEHMET SALİH SAN (1919 -1969)

1919 yılında Urfa'da doğdu. 1938 yılında İstanbul Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra Muş ve Diyarbakır merkez, Çınar, Malatya merkez ve Akçadağ, Kayseri merkez, İstanbul Kasımpaşa, Ankara Bala ilçelerinde öğretmenlik ve idarecilik yaptı. Ayrıca Adıyaman'ın Besni, Ankara'nın Kayaş ve Mamak ortaokullarının yapılanmasına önderlik etti.

Ankara Millî Eğitim müdür yardımcılığından sonra Özel Yükseliş Koleji, Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi), Başkent Gazetecilik Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Başkent Dış Hekimliği Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi), Başkent İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksek okullarını (Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) kurdu ve böylelikle eğitimimize büyük katkılarda bulundu. 1968 yılında Ankara'nın Lalahan ilçesinde Başkent Yem ve Gıda Sanayi adı altında bir tesisin inşaatına başladı, ancak bu iş yerini tamamlayamadan 1969 yılında vefat etti.

Muş'ta yayınlanan Güneş gazetesi ile Kayseri'de yayınlanan Erciyes Dergisi'nde yazı işleri müdürlüğü, Malatya'da yayınlanan Gayret gazetesi, Demokrat Malatya gazetesi, Yeni Malatya gazetesi, Malatya Postası gazetesinde uzun süre yazarlık yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde folklorik ve kültürel makaleleri yayınlandı.

Yayınlanmış eserleri şunlardır:

Malatya'da Mahalli Bilmeceler: 1947, Derleme

Dün ve Bugün Muş: 1947, İnceleme

Her Bakımdan Kısaca Besni: 1950, İnceleme

Halk ve Ordu Cep Alfabesi: 1954, Ders Kitabı

Kalkınan Malatya: 1955, İnceleme

Yıllık İş Takvimi: 1959

Yıllık Ders Planı: 1959

Fotita: 1965, Şiir

Tekerlekler: 1966, Şiir

Bambaşka: 1966, Şiir

Doğu Anadolu ve Muş'un İzahlı Kronolojik Tarihi: 1966;
1982 yılında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından
yeniden bastırıldı ve gençliğe yararlı eserler kapsamına alındı.

Hepsi Bir Arada: 1968, Yazarın şiirleri bu eserde bir araya
getirilmiştir.

MEHMET SALİH SAN (1919 -1969)

1919 yılında Urfa'da doğdu. 1938 yılında İstanbul Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra Muş ve Diyarbakır merkez, Çınar, Malatya merkez ve Akçadağ, Kayseri merkez, İstanbul Kasımpaşa, Ankara Bala ilçelerinde öğretmenlik ve idarecilik yaptı. Ayrıca Adıyaman'ın Besni, Ankara'nın Kayaş ve Mamak ortaokullarının yapılanmasına önderlik etti.

Ankara Millî Eğitim müdür yardımcılığından sonra Özel Yükseliş Koleji, Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi), Başkent Gazetecilik Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Başkent Dış Hekimliği Özel Yüksek Okulu (Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi), Başkent İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksek okullarını (Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) kurdu ve böylelikle eğitimimize büyük katkılarda bulundu. 1968 yılında Ankara'nın Lalahan ilçesinde Başkent Yem ve Gıda Sanayi adı altında bir tesisin inşaatına başladı, ancak bu iş yerini tamamlayamadan 1969 yılında vefat etti.

Muş'ta yayınlanan Güneş gazetesi ile Kayseri'de yayınlanan Erciyes Dergisi'nde yazı işleri müdürlüğü, Malatya'da yayınlanan Gayret gazetesi, Demokrat Malatya gazetesi, Yeni Malatya gazetesi, Malatya Postası gazetesinde uzun süre yazarlık yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde folklorik ve kültürel makaleleri yayınlandı.

Yayınlanmış eserleri şunlardır:

Malatya'da Mahallî Bilmeceler: 1947, Derleme

Dün ve Bugün Muş: 1947, İnceleme

Her Bakımdan Kısaca Besni: 1950, İnceleme

Halk ve Ordu Cep Alfabeti: 1954, Ders Kitabı

Kalkınan Malatya: 1955, İnceleme

Yıllık İş Takvimi: 1959

Yıllık Ders Planı: 1959

Fotita: 1965, Şiir

Tekerlekler: 1966, Şiir

Bambaşka: 1966, Şiir

Doğu Anadolu ve Muş'un İzahlı Kronolojik Tarihi: 1966; 1982 yılında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yeniden bastırıldı ve gençliğe yararlı eserler kapsamına alındı.

Hepsi Bir Arada: 1968, Yazarın şiirleri bu eserde bir araya getirilmiştir.

ISBN-13: 978-605-71107-0-1

9 786057 110701